

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Mål 2 Södra

Europeiska Unionen
EG:s Strukturfonder

Strandnära för alla

Planmässiga överväganden för strandnära bebyggelse

Mål 2 Södra

Europeiska Unionen
EG:s Strukturfonder

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Strandnära för alla

Planmässiga överväganden för
strandnära bebyggelse

Meddelande	nr 2006:46
Referens	Åsa Persson och Hanne Romanus Haas, Miljö- och samhällsbyggnadsavdelningen, dec 2006
Kontaktperson	Åsa Persson, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Direkttelefon 036-39 50 74 e-post asa.persson@f.lst.se
Webbplats	www.f.lst.se
Fotografier	Hanne Romanus Haas, Åsa Persson
Kartmaterial	© Lantmäteriet 2006. Ur GSD-Fastighetskartan ärende 106-2004/188F. © Lantmäteriet 2006. Ur GSD-Översiktskartan ärende 106-2004/188F.
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—06/46--SE
Upplaga	250 ex.
Tryckt på	Tryckt på Jordbruksverket, Jönköping 2006
Miljö och återvinning	Rapporten är tryckt på miljömärkt papper och omslaget består av PET-plast, kartong, bomullsväv och miljömärkt lim. Vid återvinning tas omslaget bort och sorteras som brännbart avfall, rapportsidorna sorteras som papper.
© Länsstyrelsen i Jönköpings län 2006	

Förord

För de flesta människor är närhet och tillgång till vatten av stor betydelse för trivsel och välbefinnande. Det gäller såväl för rekreation och friluftsliv som vid valet av bostad. Stadsmiljöerna är också mycket viktiga för den biologiska mångfalden. Mot intresset att värna stränderna för friluftslivet och den biologiska mångfalden står exploateringsintresset. Möjligheten till attraktivt och strandnära boende anses i många kommuner vara en viktig tillväxtfråga.

Länsstyrelsen har med stöd av EU:s Mål 2 medel genomfört projektet ”Strandnära boende – vad är det?” tillsammans med högländskommunerna (Aneby, Eksjö, Nässjö, Sävsjö, Tranås och Vetlanda). Projektets syfte har varit att närmare klargöra förutsättningarna för ett attraktivt strandnära boende utan att den allemansrättsliga tillgängligheten försämras eller förutsättningarna för de biologiska värdena förstörs.

Projektet är uppdelat i fyra delprojekt. De två inledande delarna omfattade inventering och värdering av strändernas natur- och kulturvärden. Det tredjedelprojektet var en enkätundersökning för att klargöra olika målgruppers syn på strandnära boende. I det avslutande och i denna rapport redovisade projektet har resultaten från tidigare delprojekt omsatts i förslag på hur ett strandnära boende kan utformas så att det tillgodoser attraktivt boende samtidigt som möjligheterna för rekreation och friluftsliv finns kvar samt strandens natur- och kulturvärden bevaras.

Vi framför ett tack till företrädare för högländskommunerna för deras medverkan i projektet.

Clas Jerneck
Projektledare

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	6
Del 1. Bakgrund och metod	7
Inledning	7
Läshänvisning	8
Syfte och mål	8
Arbetsmetod	8
Begränsningar	9
Andra läns arbete med differentiering av det utökade strandskyddet	9
Resultat från tidigare delprojekt	10
Natur och friluftsliv	10
Kulturinventering	12
Attitydundersökning	12
Del 2. Generella frågeställningar och typexempel	14
Något om lagstiftningen och dess framväxt	14
Bebyggelse i förhållande till 100 meter strandskydd	16
Exempel: Bostadskvarter i Stensjön vid sjön Nömmen	16
Exempel: Bostadsgrupp vid Abrams vid sjön Hillen	17
Slutsatser gällande bebyggelse inom 100 meter strandskydd	19
Utökat strandskydd och bebyggelse inom zonen 100-300 meter	21
Exempel: Bebyggelse inom och utom utvidgat strandskydd vid Klockesjön	21
Slutsatser utökat strandskydd	24
Differentiering av det utökade strandskyddet	25
Exempel: Differentierat strandskydd vid Klockesjön	27
Exempel: Differentierat strandskydd vid Skärsjösjön	28
Exempel: Förslag till differentierat strandskydd vid Serarpasjön	28
Attraktivitet	30
Sjöutsikt	31
Tillgång till attraktivt och tillgängligt strandområde	32
Bad- och båtbygggor	32
Slutsatser attraktivitet	33
Bibehåll huvudkaraktären vid respektive sjö	34
Skogssjön – känsla av orördhet	34
Sjönära kulturlandskap med till exempel traditionellt småskaligt jordbrukslandskap, säterilandskap eller bylandskap	35
Exempel: Sjönära kulturlandskap vid Klockesjön	36
Exempel: Bebyggelse vid Hårdanäs säteri vid sjön Nömmen	37

Tätortsnära sjöar	38
Exempel: Hunsnäsen.....	38
Exempel: Låganäsasjön	39
Slutsatser huvudkaraktärer	39
Kompensationer	40
Stärka friluftsvärderna	40
Exempel: Hillen	40
Stärka naturvärdena	41
Exempel: Hunsnäsen.....	41
Slutsatser kompensationer	42
Del 3. Strandskydd i den kommunala planeringen.....	43
Översiktsplan.....	43
Exempel	44
Fördjupad översiktsplan	44
Detaljplan	46
Del 4. Diskussion.....	47
Referenser.....	50
 Bilaga:	
Strandnära för alla – exempelsamling från 10 sjöar i Jönköpings län	

Sammanfattning

”Strandnära för alla – planmässiga överväganden för strandnära bebyggelse”, nedan kallat ”Strandnära för alla”, är det avslutande delprojektet inom projekt ”Strandnära boende – vad är det?” som totalt har bestått av fyra delprojekt. Syftet har varit att utveckla metoder för att planera för ett strandnära och attraktivt boende utan att det strider mot strandskyddets syften enligt miljöbalken. Det första delprojektet, ”Nyansering av strändernas skyddsvärden – ett metodutvecklingsprojekt”, har undersökt en inventeringsmetodik för att bedöma strändernas naturvärden och allemansrättsliga värden. Inventeringsmetoden åskådliggör på ett bra sätt naturvärdena. Utifrån metoden kan också friluftslivet som det ser ut i dag redovisas, men det är svårt att värdera och åskådliggöra friluftslivet över tid.

Andra delprojektet, ”Kulturhistorisk anpassning av strandnära boende” har fokuserat på kulturvärden och främst på hur bebyggelsen runt de inventerade sjöarna har utvecklats och varierat under olika tidsepoker. Delprojektet visar en metod för hur en sammanhållen kulturhistorisk identitet för ett område kan presenteras. Till skillnad från delprojektet ”Natur och friluftsliv” innehåller metodiken dock inga prioriteringar. Den kulturhistoriska översikten är dock ett bra underlag för planering. Den skulle även kunna utgöra en grund för att arbeta fram en metodik för att arbeta med kulturmiljövärden i strandskyddsfrågan och vidareutveckla en klassningsmetod.

I det tredje delprojektet, ”Vad menas med strandnära boende?”, genomfördes en attitydundersökning via en enkät med inriktning på människors inställning till och uppfattning om vad som är ett attraktivt strandnära boende. Enkätsvaren har sedan legat till grund för de resonemang runt attraktivitet och strandnära bebyggelse som ingått i det avslutande delprojektet ”Strandnära för alla”.

I ”Strandnära för alla” presenteras flera principer för strandnära bebyggelse samt exempel där metodiken ifrån de tidigare delprojekten tillämpats. En slutsats är att det sällan innebär en ökad attraktivitet genom att bygga innanför 100 meter strandskydd om det inte samtidigt sker på en regelrätt strandtomt. Bebyggelse i nära anslutning till strandkanten kommer aldrig att vara förenligt med strandskyddets syften, utom i de fall när området redan är ianspråktaget. I de fall där det finns attraktivitetsvinster är det ofta tillräckligt att gå en bit innanför strandskyddet och samtidigt klara syftena. Förutsättningen är att ett helhetsgrepp tas i en översiktsplan samt i en fördjupad översiktsplan för att välja lämplig lokalisering. Därefter tryggas markanvändningen mellan sjö och bebyggelse i detaljplan. Inventeringsresultaten från tidigare delprojekt och resultaten från enkäten är ett bra underlag vid vägningar i framförallt en fördjupad översiktsplan.

Planering och inventering enligt i rapporten skissad metod skulle kunna övervägas som ett kompletterande särskilt skäl vid detaljplanering i de fall där länsstyrelsen beslutar om ett upphävande av strandskyddet. Dagens strandskyddslagstiftning ger dock inte några sådana möjligheter.

Del 1. Bakgrund och metod

Inledning

”Strandnära för alla– planmässiga överväganden för strandnära bebyggelse” är det avslutande delprojektet inom projekt ”Strandnära boende – vad är det?” som har genomförts i samarbete mellan Länsstyrelsen och Högländskommunerna med finansieringsstöd från EU:s strukturfonder mål 2 södra. Syftet med hela projektet har varit att utveckla metoder för att planera för ett strandnära och attraktivt boende utan att det strider mot strandskyddets syften. Projektperioden har löpt från år 2005 till år 2007 och projektet har under denna tid indelats i fyra delprojekt. Det första delprojektet, ”Niansering av strändernas skyddsvärden – en metodutvecklingsprojekt”, behandlade strändernas naturvärden och allemansrättsliga värden. Andra delprojektet, ”Kulturhistorisk anpassning av strandnära boende” fokuserade på kulturvärden och främst på hur bebyggelsen runt de inventerade sjöarna utvecklats och varierat med olika tidsepoker. I det tredje delprojektet, ”Vad menas med strandnära boende?”, genomfördes en attitydundersökning via en enkät med inriktning på människors inställning till och uppfattning om vad som är ett strandnära boende. I detta sista delprojekt, ”Strandnära för alla –planmässiga överväganden för strandnära bebyggelse” vägs de ovannämnda delprojekten samman för att undersöka hur strandskyddet kan hanteras i planeringssituationer. I rapporten kommer de tidigare delprojekten att refereras till på följande sätt:

- Delprojekt ”Natur och friluftsliv” utgör delprojekt 1, ”Niansering av strändernas skyddsvärden – en metodutvecklingsprojekt”, Länsstyrelsen i Jönköpings län meddelande 2005:45
- Delprojekt ”Kulturinventering” utgör delprojekt 2, ”Kulturhistorisk anpassning av strandnära boende”, Länsstyrelsen i Jönköpings län meddelande 2005:53
- Delprojekt ”Attitydundersökning” utgör delprojekt 3, ”Vad menas med strandnära boende?”, Länsstyrelsen i Jönköpings län meddelande 2005:52
- Delprojekt ”Strandnära för alla –planmässiga överväganden för strandnära bebyggelse” utgör det fjärde och avslutande delprojektet.

Exploatering inom strandskyddszonen innebär att den allemansrättsliga tillgängligheten inskränks samt att växt- och djurlivet påverkas negativt. Samtidigt framförs det från många håll att en kommun som kan erbjuda strandnära boendemiljöer kan locka nya bosättare och öka den lokala utvecklingen. För att inte förstöra möjligheterna till framtida nyttjande av stränder på allemansrättslig grund eller förstöra förutsättningarna för djur- och växtliv krävs eftertanke innan exploatering. För dispens enligt dagens strandskyddslagstiftning krävs att det finns särskilda skäl. Denna rapport fokuserar på strandskyddets syften, utan hänsyn till de krav på särskilda skäl som dagens strandskyddslagstiftning ställer.

Denna rapport ska ses som en diskussion kring möjligheter till bebyggelse i attraktiva strandnära lägen utan att motverka strandskyddets syften. Skisserna till bostadsbebyggelse ska ses som exempel och inte verkliga förslag på var det går att bygga. I en verklig plane-

ringssituation finns det också en mängd andra aspekter än strandskyddet som måste studeras, men som inte har ingått i detta projekt.

Läshänvisning

Rapporten är uppdelad i fyra delar. Det första behandlar bakgrund, syfte och metod samt sammanfattar resultaten av de tidigare projekten och hur dessa förhåller sig till det avslutande projektet ”Strandnära för alla”. I den andra delen redovisas ett antal generella frågeställningar som sammanfattar möjligheter och problem för projektets exempelsjöar. I den tredje delen presenteras hur en kommun skulle kunna arbeta med strandskyddsfrågan i en planprocess med bland annat utgångspunkt i den inventeringsmetod av strandskyddets värden som togs fram i projektdel ”Natur och friluftsliv”. Den fjärde delen är en slutdiskussion.

Till rapporten hör bilagan ”Strandnära för alla – Exempelsamling från tio sjöar i Jönköpings län”. Exempelsamlingen presenterar de tio sjöar som inventerats under projektet med fokus på möjliga bebyggelselägen utan att motverka strandskyddets syften.

Syfte och mål

Resultaten från projektens föregående tre delprojekt ska i denna avslutande projektdel ”Strandnära för alla” omsättas till förslag på hur ett strandnära boende kan utformas så att det tillgodoser ett attraktivt strandnära boende samtidigt som möjligheterna för rekreation och friluftsliv finns kvar och strandens naturvärden bevaras. Målsättningen är:

- Att utifrån metodstudierna visa på hur man kan planera för strandnära, attraktiva lokaliseringar som inte kommer i konflikt med strandskyddets syfte att värna allemansrätten och de biologiska värdena, samt
- att modellen kan ligga till underlag planer och program enligt plan- och bygglagen.

Arbetsmetod

Utgångspunkten för arbetet i delprojektet ”Strandnära för alla” är strandskyddets betydelse. Arbetet har inriktats på att:

- Undersöka möjligheten att genom planmässiga avväganden tillgodose strandskyddet enligt miljöbalken 7 kap 13 § trots att strandskyddsområdet enligt miljöbalken 7 kap. 14 § tas i anspråk för ett strandnära boende.

Detta innefattar att:

- Undersöka förutsättningarna till ett mer nyanserat förhållningssätt till strandnära boende inom en strandzon på 300 meter utan att syftet med strandskyddsbestämmelserna motverkas.
- Föreslå villkor och kompensationsåtgärder vid ett eventuellt intrång i strandskyddsområdet med stöd av bestämmelserna i miljöbalken 16 kap. 2 § och 9 §, punkt 3.
- Undersöka förutsättningarna för att på ett mer flexibelt sätt att bedöma strandskyddsområdets omfattning utifrån strandskyddets syften.

Planeringsprocessen enligt plan- och bygglagen används som analysmetod i projektet ”Strandnära för alla”. Detta ger en möjlighet att belysa förutsättningarna för ett strandnära boende utifrån ett brett samhällsperspektiv. Plan- och bygglagen ställer krav på en demokratisk process med aktiv medverkan från enskilda, allmänhet, kommuner och stat. Att allmänheten bereds möjlighet att delta vilket är viktigt då ett av strandskyddets syften är att säkerställa allmänhetens tillgång till stränder.

Begränsningar

Förslagen i denna rapport blir figurerade förslag och motsvarar inte faktiska planer på exploateringar. Arbetssättet är illustrativt snarare än förankrat i verkliga planeringssituationer. Även om utgångspunkten för avvägningarna utgår från plan- och bygglagen saknas en planprocess med till exempel samråd med allmänheten, vilket skulle kunna få en stor betydelse i en verklig planeringssituation.

Redovisade typexempel och bebyggelseförslag begränsas till att undersöka möjliga bebyggelselägen i strandnära läge som inte bryter mot strandskyddets syften. De särskilda skäl som är ett krav för bebyggelse inom strandskyddsområde enligt rådande lagstiftning ingår inte i förutsättningarna för undersökningen i delprojektet.

Exempel i rapporten är diskussionsunderlag och inte faktiska bebyggelseförslag

Samtliga bebyggelseförslag i denna rapport och i tillhörande bilaga utgör enbart exempel för de frågor om strandnära bebyggelse som ”Strandnära för alla” vill belysa. De ska alltså inte ses som förslag från Länsstyrelsen till ny bebyggelse utan enbart som ett diskussionsunderlag. Eftersom projektet begränsat sig till att studera strandskyddsfrågan är det inte säkert att förslagen är genomförbara i en verklig planeringssituation. Förslagen följer inte kraven på särskilda skäl enligt dagens strandskyddslagstiftning.

Andra läns arbete med differentiering av det utökade strandskyddet

När det gäller en differentiering eller översyn av det utökade strandskyddet är det ett arbete som redan har utförts till viss del vid andra länsstyrelser. Länsstyrelsen i Kalmar län har arbetat med differentiering av strandskyddet längs fastlandskusten i Kalmar län. Kalmar läns kustområde har tidigare omfattats av 300 meter strandskydd. Syftet var att ett strandskydd som tydligare baserade sig på de värden som finns i områdena skulle ge en större förståelse för och tyngd åt strandskyddet. Arbetet grundade sig huvudsakligen på en GIS-sammanställning av länsstyrelsens och kommunernas underlagsmaterial när det gäller natur- och friluftsvärden. Stranden delades upp i delområden med liknande karaktär och GIS-analysen kompletterades med fältstudier och synpunkter från kommunerna och företrädare för intresseföreningar för naturskydd och friluftsliv. Gränsdragningen följde 100, 200 eller 300 meter utom i de fall det funnits tydliga avgränsande faktorer. Följande generella kriterier användes:

- 300 meter i områden med kända värdefulla natur- och friluftsvärden eller större sammanhängande oexploaterade områden.

- 200 meter i oexploaterade områden utan kända natur- och kulturvärden (områdets värde består främst av att det är orört).
- 100 meter i områden utan kända natur- eller friluftsvärden eller där de kända värdena ligger närmare än 100 meter från stranden. (Länsstyrelsen i Kalmar län, 2004)

Även länsstyrelsen i Västra Götalands län har sett över strandskyddet utmed kusten. I Öckerö kommun har en studie gjorts där strandskyddet har avgränsats mellan 0-300 meter. Syftet var att öka förståelsen för strandskyddet och att minska mängden dispenser. I de områden som bedömdes togs i första hand hänsyn till vilken strandtyp det var, allmänhetens tillgång till stranden samt fysisk störning. Hänsyn togs också till om området var värdefullt för det rörliga friluftslivet. (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2002)

Resultat från tidigare delprojekt

I projektet ”Strandnära boende – vad är det?”, har de tre första delprojekten avslutas. Delprojekt ”Natur och friluftsliv”, har studerat naturvärden och friluftsvärden inom strandskyddsområdet runt tio sjöar. Delprojekt ”Kulturvärdesinventering”, har studerat kulturvärdena runt sjöarna och delprojekt ”Attitydundersökning” har inriktats mot människors värderingar av vad som är ett attraktivt strandnära boende.

Slutsatser från delprojekten som använts som utgångspunkt för arbetet med ”Strandnära för alla” :

- Strandskyddet spelar en viktig roll när det gäller att värna stränderna för det rörliga friluftslivet samt för växt- och djurlivet med anknytning till vatten.
- Zonen allra närmast vattnet är alltid viktig för friluftslivet och för växt- och djurlivet. Det går inte att kombinera ett byggande ända nere vid strandkanten på oexploaterad mark med strandskyddets syften.
- Varje sjö har en egen kulturhistorisk karaktär som är viktig att ta vara på.
- Utsikt över sjö och närhet till sjö upplevs som attraktivt men även många andra aspekter så som närhet till strövområden.

Natur och friluftsliv

För att bedöma allemansrättslig tillgänglighet och naturvärden utvecklades en inventeringsmetod för miljöer och arter i delprojekt ”Natur och friluftsliv”, (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:45). Metoden möjliggör en nyanserad bild av förutsättningarna för djur- och växtliv samt friluftsliv inom strandskyddszonen.

Den del av sjön där solljuset når ända ner till botten kallas litoral. Där finns växter som behöver solljus för sin fotosyntes. I dessa områden finns ofta gott om mat och skydd varför de flesta smådjur finns just här. Strandzonen är därför en viktig uppväxtmiljö för småfisk och därmed även en matplats för större fiskar. I karteringen ingår en beskrivning av bottenmaterial och dominerande växtsamhällen, förekomst av bryggor, vattenuttag och badplatser liksom lämplighet för bad. Ytterligare en faktor som har betydelse för både naturvärden och friluftsliv är sjöns förutsättningar för kräftor, vilket också noterades. Zonen närmast vattenlinjen påverkas av sjöns varierande vattennivå. Detta område utgör samtidigt värdefulla livsmiljöer för växter och djur och många djur rör sig mycket i bältet närmast vattnet. Denna närmiljö på 30 meter samt resterande strandskyddat område inventerades i fält och stranden delades in i delsträckor beroende på markanvändningen. Exempel på oli-

ka typer av markanvändning är barrskog, åker och våtmark. Dessutom noterades särskilt värdefulla strukturer som till exempel stor mängd död ved, branter och källor. Naturen längre bort från sjön kartlades översiktligt via kartunderlag med information om skyddade områden, inventeringar med mera. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:45)

Friluftslivets värden bedömdes utifrån hur tillgängliga delsträckorna var för allmänheten. Tomtmark och våtmarker definierades som mark utan tillgänglighet, övrig mark som måttligt tillgänglig. Anläggningar som badplatser och utsiktspunkter har klassats som markområde med god allemansrättslig tillgänglighet och hög nyttjandegrad. När det gäller den högsta kategorin av allemansrättslig tillgänglighet och lämplighet är det viktigt att komma ihåg att människor värdesätter även en mängd andra förutsättningar när de väljer rekreationsområde än utsiktspplatser och badplatser. Sträckor som är klassade som måttligt tillgängliga

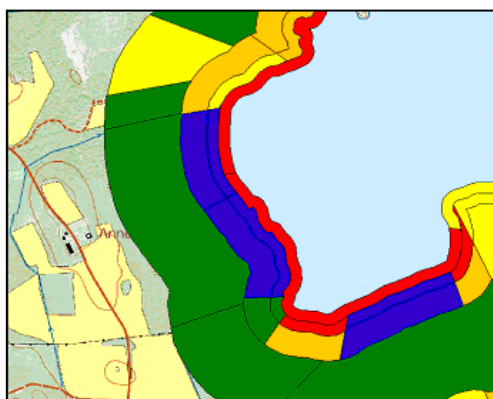

Bild 1. Exempel på hur klassning av naturvärden och allemansrätt kan se ut. Rött anger lägsta klass och blått högsta klass.

kan alltså vara minst lika viktiga för friluftslivet som sträckor som klassats som allemansrättsligt god tillgänglighet. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:45)

I delprojekt ”Natur och friluftsliv” gjordes även en grov modell för att bedöma varje sjös översvämningssrisk. Med lärdom från de senaste årens översvämningssituationer och med en ökad risk för klimatförändringar krävs att samhällsplaneringen i allt högre grad också väger in vad en översvämningssituation och höjda vattennivåer kan innebära för bebyggelsen. Detta är en problematik som framförallt berör de strandnära lägena. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:45)

Inventeringsmetoden åskådliggör naturvärdena på ett bra sätt. I Jönköpings län är de flesta naturvärdena på land redan kända men kunskapen om värdena i sjözonen är liten. Därför kan friluftslivet redovisas som det ser ut i dag, men det är svårt att värdera och åskådliggöra över tid. Översvämningssdelen visar ett mycket förenklat sätt att bedöma översvämningssrisk. Med hänsyn till de översvämningar som har varit samt till kommande klimatscenarier finns anledning att överväga översvämningssrisk vid byggande i strandnära lägen.

I denna avslutande rapport används inventeringsresultaten från delprojekt ”Natur och friluftsliv” där metoden tydligt avgränsar strandskyddets naturvärden. Med det som utgångspunkt kan en planering genomföras som inte motverkar strandskyddets syften. Friluftslivsinventeringen utgår bara ifrån tillgängligheten och en värdering av områdenas betydelse för friluftslivet saknas. Att avgränsa värdefulla och mindre värdefulla områden utifrån friluftslivsinventeringen är därför svårt. Den enkät med frågor om hur sjön nyttjas för friluftsliv som gick ut till boende utmed de olika sjöarna kan vara till viss hjälp. Tillsammans med olika landskapselements funktioner (till exempel vägar och topografi) samt förutsättningar för friluftslivet har bedömningar i denna rapport gjorts av varje sjöns värde för friluftslivet ligger. I sammanhanget bör nämnas att strandskyddets syfte är att skydda de allemansrättsligt tillgängliga stränderna, oavsett om de är särskilt värdefulla för friluftslivet eller inte.

Kulturinventering

Sjöar och vattendrag har alltid haft en stor betydelse för var människor har valt att bosätta sig. På samma sätt som de biologiska förutsättningarna varierar på olika platser kring en sjö så finns också skillnader ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Kring sjöarna har i delprojekt ”Kulturinventering” (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53) kulturhistoriska värden från förhistorisk tid till nutid analyserats. Syftet är att ge en bild av hur bebyggelsen har lokaliserats i landskapet under framförallt de senaste 300 åren samt att tydliggöra de kulturhistoriska värdena och sambanden. En av slutsatserna av analysen är att i de flesta fall så har ingen eller endast en liten del av bebyggelsen varit lokaliserad direkt intill de inventerade sjöarna före modern tid. Områdena runt sjöarna har istället många gånger utgjort utmarker. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Delprojekt ”Kulturinventering” presenterar en metod för hur en sammanhållen kulturhistorisk identitet för ett område kan visas. Utan en klassning fungerar kulturvärdesinventeringen dåligt som skyddsinstrument. De kulturhistoriska värdena ingår inte heller i strandskyddets syften. Kulturmiljöstudien är därför svårare att hantera i delprojekt ”Strandnära för alla”. Projektets syfte från början var att hitta kopplingar mellan natur- kultur- och strandskydd men projektet nådde inte ända fram. Den kulturhistoriska översikten ger oss dock en bild av de kulturhistoriska landskapsvärdena runt varje sjö och är ett bra underlag för planering. Översikten skulle även kunna utgöra en grund för att arbeta fram en metodik för att jobba med kulturmiljövärden i strandskyddsfrågan och arbeta vidare med en klassning.

Riksantikvarieämbetet arbetar med att undersöka hur europeiska landskapskonventionen kan implementeras i svensk lagstiftning (www.raa.se). Konventionen tar fasta på att landskapet har stor betydelse för människors välbefinnande. Konventionen slår bland annat fast att landskap ska kartläggas och att hänsyn ska tas till de särskilda värden som berörda parter tillskriver det (www.coe.int). Kanske finns anledning att i framtiden utifrån europeiska landskapskonventionen arbeta med landskap på ett annat vis i planeringssituationer inte bara när det gäller strandskyddsfrågan.

Attitydundersökning

I delprojekt ”Attitydundersökning” studerades genom en enkätstudie människors värderingar av vad som är ett attraktivt strandnära boende. Enkäten gick ut till boende vid de undersökta sjöarna samt till kommunernas tomtkö, kommunala planerare, mäklare och ett antal ideella föreningar. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:52)

Resultaten från enkätstudien visar att de flesta vill bo vid sjö med tomt ner till sjökanten och därefter prioriteras att bo utan strandtomt med utsikt över sjö eller nära sjö.

Andra kriterier för att människor ska uppleva det som ett attraktivt och strandnära boende är i många fall tillgången till en friliggande villa, gärna avskild, som ligger i ett lantligt, öppet landskap. Närhet till mataffär och därefter närhet till kollektivtrafik är de servicefunktioner som prioriteras som viktiga.

Mindre attraktivt upplevs ett strandnära boende vid å, ett centralt läge eller i bruks/kulturmiljö. Även boende i flerbostadshus upplevs som mindre attraktivt. Boendet ska helst inte heller vara så avlägset beläget att avstånd till när-

maste granne överstiger 1 kilometer eller att det tar mer än 30 minuter med bil till närmaste större tätort. De viktigaste aktiviteterna att ha tillgång till är möjlighet att ta promenader och få avkoppling i naturen. Tillgång till strövområden och badmöjligheter anses vara det som främst höjer ett områdes allemansrättsliga värden. Majoriteten av de svarande på enkäten nyttjar allemansrätten i mycket stor eller stor utsträckning. En majoritet av de tillfrågade var också positivt inställda till ett generellt strandskydd på 100 m. En väg mellan bebyggelsen och stranden, att bebyggelsen är skyddad bakom en kulle eller att det finns ett skogsbryn mellan bebyggelsen och stranden är de faktorer som de tillfrågade anger i störst grad minskar obehagskänslan vid passerande mellan strand och bebyggelse. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:52)

Attraktivitet

- Friliggande villa
- Med utsikt över sjö eller nära sjö
- Avskilt läge
- Lantligt i ett öppet landskap
- Tillgång till strövområden, möjligheter till bad
- Närhet till service

Mindre attraktivt

- Centrala lägen eller bruks/kulturmiljö
- Bostaden beläggen mer än 1000 meter från närmaste granne och mer än 30 min med bil från större tätort
- Flerbostadshus
- Till stor del bebyggd sjö

Enkätstudien ger en bild av vad människor ser som attraktivt i ett strandnära boende. Enkätmaterialen är dock inte så stora att det är möjligt att dra några statistiskt säkerställda slutsatser om det. Ett boende med tomt ända ner till sjökanten som klarar strandskyddets syften får anses som ogörligt att planera för eftersom det innebär att det rörliga friluftslivet inte får någon fri passage. Fortsättningsvis kommer strandnära bebyggelse endast att diskuteras utifrån förutsättningen att det finns en fri allemansrättsligt tillgänglig zon närmast stranden.

Del 2. Generella frågeställningar och typexempel

Nedan presenteras ett antal generella frågeställningar som har anknytning till strandskyddsfrågan runt flera av projektets exempelsjöar. Förslagen är tänkta att fungera som diskussionsunderlag och det är inte säkert att de innebär god planering i verkligheten när hänsyn har tagits till alla aspekter. Förslagen tar bara sin utgångspunkt i strandskyddets syften och inte i de särskilda skäl som ska vara uppfyllda enligt dagens lagstiftning.

Något om lagstiftningen och dess framväxt

Utmed alla sjöar och vattendrag råder i Sverige ett generellt strandskydd på 100 meter som kan utökas till 300 m. Inom strandskyddsområden råder förbud bland annat mot att uppföra byggnader. Dispens från förbudet kan dock ges om det finns särskilda skäl i enlighet med miljöbalken.

Strandskyddets syfte

Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för friluftslivet och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet (miljöbalken 7kap. 13§).

Stränderna fyller en viktig ekologisk funktion för många djur och växter. Precis som andra övergångszoner erbjuder den livsmiljöer för många olika arter. Stränderna innehåller också många specifika livsmiljöer till vilka olika arter är knutna. Stränder och vatten utgör också ofta korridorer i landskapet utmed vilka djur- och växtliv kan sprida sig. Vatten är något som upplevs som attraktivt även av människor och människor vistas gärna i närhet av vatten. Stränderna blir därför intressanta för många friluftaktiviteter. Det gäller både för direkt vattenanknutna friluftaktiviteter med bad och för promenader. Strandskyddet är inte konstruerat som de flesta andra områdesskydd som bara omfattar särskilt värdefulla områden utan utgångspunkten är att alla stränder omfattas av skyddet eftersom de har ett värde för friluftslivet och som livsmiljö för djur- och växtlivet. Denna generella princip innebär vissa problem eftersom den omfattar både stort och smått. Detta leder till att syftet med skyddet och vad som egentligen skyddas ofta ifrågasätts. (Naturvårdsverket, 2002)

När strandskyddsbestämmelserna infördes i Sverige i början av 1950-talet var syftet att trygga allmänhetens friluftsliv. Bakgrunden var en insikt om att tillgängligheten till stränderna höll på att försvinna på grund av byggnation. De första lagarna om strandskydd innebar att länsstyrelsen utsåg områden som ansågs viktiga för bad och friluftsliv och inom dessa krävdes tillståndsplikt för vissa åtgärder. Detta räckte dock inte utan 1960- och 70-talet medförde en omfattande expansion av framförallt fritidshusbebyggelse utmed stränderna. Därför infördes år 1975 ett generellt strandskydd som omfattar alla stränder. Syftet var att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv utmed stränderna. Från 1994 omfattar strandskyddets syften även växt- och djurlivet. (Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet, 2005)

Strandskyddet kan utvidgas upp till 300 meter om det behövs för att tillgodose strandskyddets syften. Strandskyddet kan även upphävas i fall ett område uppenbart saknar betydelse för strandskyddet. Samma regler gäller för upphävandet av ett utökat strandskydd som för det generella strandskyddet. Det är länsstyrelsen som beslutar både om en utvidgning och om ett upphävande av strandskyddet. (www.naturvardsverket.se)

Inom strandskyddat område är det inte tillåtet att:

- bygga nytt
- ändra befintliga byggnader till nytt ändamål
- gräva
- förbereda för byggnation
- utföra anläggningar eller anordningar som hindrar eller försvårar för allmänheten att beträda ett område som annars skulle vara allemansrättsligt tillgängligt.

I vissa fall kan dispens ges för att utföra åtgärder som inte är tillåtna inom strandskyddet. Dispens ska endast ges i sådana fall där strandskyddets intressen inte alls eller endast obetydligt skulle skadas. Dessutom krävs att det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan vara att området redan är ianspråktaget, att området är tydligt avskilt från strandområdet eller att åtgärden tillgodoser friluftslivets behov. Länsstyrelsen beslutar om dispens från strandskyddet. I vissa län har länsstyrelsen gett kommunerna delegation att fatta beslut om dispens från strandskyddet. (Naturvårdsverket, 2003)

Särskilda skäl för Strandskyddsdispens

Enligt miljöbalken 7 kap. 18§ krävs särskilda skäl för att bevilja strandskyddsdispens. Nedan räknas de särskilda skäl upp som finns omnämnda i miljöbalkspropositionen

- Den aktuella platsen är belägen på redan ianspråktagen mark. Det avgörande är att området inte längre är allemansrättsligt tillgängligt.
- Uppförande av komplementbyggnad i nära anslutning till huvudbyggnad. Kompletteringen får inte medföra en utvidgning av det privata området.
- Uppförande av ersättningsbyggnad.
- Den aktuella platsen är avskuren från stranden av till exempel en järnväg eller större väg och saknar därför betydelse för allmänhetens friluftsliv. Mindre vägar anses vanligen inte ha en sådan avskärande effekt. Slänter, branter och höjdformationer som gör stranden svår att nå är inte heller skäl för dispens.
- Området utgör en "lucktomt" som förlorat sin betydelse för allmänheten till exempel då det finns andra och bättre passager till och från vattnet. I de fall lucktomten utgör en viktig passage ner till vattnet är det däremot viktigt att denna bevaras obebyggd.
- Anläggning avsedd för det rörliga friluftslivets behov, eller som i varje fall inte inskränker allmänhetens möjligheter att nyttja stranden.
- Anläggningar som till karaktären är sådana att de måste ligga vid vatten. Anläggningarna bör dock inte lokaliseras till områden med stort rekreativvärde. Om möjligheter finns bör också samlokalisering av till exempel bryggor och båthus ske.
- Försvarsanläggningar som med hänsyn till sin funktion måste ligga inom strandskyddsområde

De uppräknade skälen utgår främst från de allemansrättsliga värdena. Strandskyddet omfattar även livsvillkoren för djur- och växtlivet. Därför kan inte dispens ges om de biologiska värdena påverkas på ett oacceptabelt sätt, även om något av ovanstående skäl kan åberopas.

Strandskyddsfrågan är omdiskuterad och flera olika utredningar och förslag har tagits fram gällande ändringar i strandskyddslagstiftningen. Förslagen har rört både lättnader och skärpningar i strandskyddslagstiftningen. Kritiken har bland annat gällt att lagen inte efterföljs och att dispenser i vissa fall ges utan att motiveras och utan att särskilda skäl anges. En skärpning av lagstiftningen har efterfrågats för att få en mer homogen behandling av strandskyddsärenden i hela landet. Samtidigt har en del kritik gällt att motiv ibland saknas för det utvidgade strandskyddet och att kommuner med god tillgång till sjöstränder inte har upplevt att stränderna är en begränsad resurs utan velat ha större möjligheter att nyttja stränderna för att större grad kunna skapa attraktiva bostadslägen.

Bebyggelse i förhållande till 100 meter strandskydd

Ambitionen i delprojekt ”Strandnära för alla” har varit att hitta motiv och konsekvenser för bebyggelse inom olika avstånd från en sjö. Dessa har granskats utifrån strandskyddets syften. Slutsatsen är att 100 meter generellt är ett bra mått för att säkerställa strandskyddets syften, men att det i vissa specifika fall går att motivera en bebyggelse närmare sjön än 100 meter. Dessa principer illustreras med exempel från de i projektet inventerade sjöarna.

EXEMPEL: BOSTADSKVARTER I STENSJÖN VID SJÖN NÖMMEN

I stora delar av samhället Stensjön saknar allmänheten tillgång till strandområdena antingen på grund av att tomterna går ända ner till vattnet eller att terrängen gör det omöjligt att ta sig fram. I norra delen finns en allmän badplats.

Längs infartsvägen öster om vårdhemmet vid Nömmekull ligger ett område med yngre lövskog och mycket sly. Området har utsikt över sjön och öster om det ligger ett område med relativt nya bostadshus med trädgårdar som når ända ner till sjön. Sjön har en anlagd liten vik med brygga och ett flertal båtar. Strandområdet är otillgängligt runt hela udden som vårdhemmet ligger på och vid de beskrivna trädgårdstomterna blir stranden också otillgänglig fortsatt söderut. Den tydliga visuella kontakten med både vårdhemmets tomt och bostadshuset med sina trädgårdar gör skogsområdet däremellan mentalt otillgängligt för en utomstående. Allmänhetens tillgång till området är således i praktiken borta och kan inte tas tillbaka utan åtgärder för friluftslivets behov. Området har inte några särskilt utpekade natur- eller kulturvärden. Ur strandskyddshänseende skulle en ny bebyggelse inom strandskyddsområdet inte försämra situationen i området idag eller på sikt.

Principer som förslaget bygger på:

- Även om området bebyggs ska en sjökontakt för förbipasserande kunna uppfattas. Sjökontakten är en viktig kvalitet för dem som rör sig i området.
- Möjlighet att använda strandområdet för samtliga nya boende.
- Mesta möjliga sjöutsikt för de boende.
- Möjlighet att ge strandnära områden för en eventuell bebyggelse norr om infartsvägen. Det vill säga att husplaceringarna inte ska innebära att området täpps igen ner mot sjön.

Förslag:

- Området närmast sjön ger en 70 meters zon mellan strandlinje och närmaste tomt. Avståndet utgår från att det vid befintlig väg ska ges utrymme för bostadstomter samtidigt

som vistelse vid strandområdet inte ska upplevas som ett inkräktande på tomtmarken. Strandområdet planläggs som naturmark (kommunalt ägd mark) eller som gemensamhetsanläggning för samtliga boende. Vid stranden kan till exempel finnas möjlighet att anlägga en gemensam brygga.

- Terrängen tillåter att en lokalgata får en sträckning som löper rakt ner mot vattnet och strandområdet. Gatan avslutas med en vändzon. Detta ger utblickar ner mot sjön ända uppe från infartsvägen och ger en strandnära upplevelse för besökare till området såväl för boende som inte har hus närmast sjön.
- Husen saxas så att samtliga får sjöutsikt. Här tas även hänsyn till en eventuell bebyggelse norr om infartsvägen.

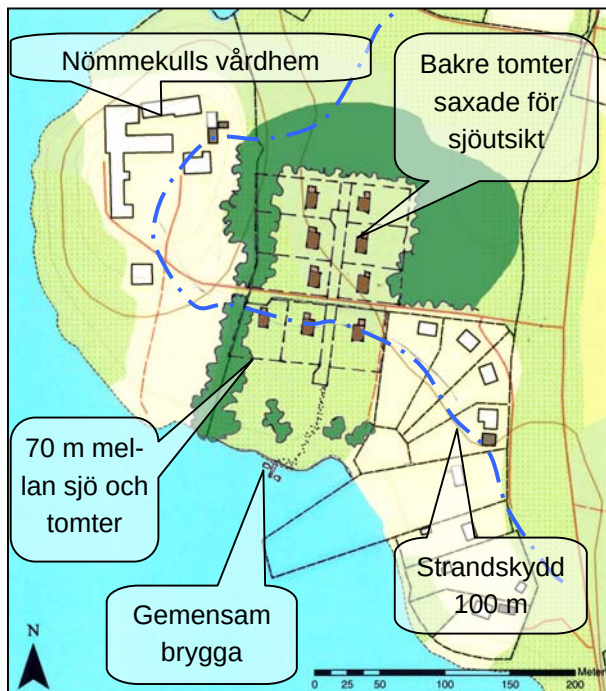

Bild 2. Bebyggelseförslag vid Stensjön vid sjön Nömmen.

Byggnad i föreslaget område skapar nya attraktiva tomter i Stensjön. Genom att tomterna hålls tillbaka vid strandområdet, en större yta planläggs för allmänhetens rekreation, sjön kan ses från vägen samt att sjön är tydligt åtkomlig förbättrar möjligheterna för friluftslivet inom ett strandområde som tidigare upplevts som väldigt otillgängligt. Om det är möjligt skulle man även kunna tänka sig en stig utmed strandkanten söderut där tomterna idag går ända ner till vattnet som en kompensation för att ny mark tas i anspråk.

EXEMPEL: BOSTADSGRUPP VID ABRAMS VID SJÖN HILLEN

Nordöst om Rörvik föreslås ett nytt bostadsområde med anslutningsväg till Rörvik. Området sluttar ner mot sjön med öppen igenväxande mark närmast sjön och skog runt om. Bebyggelsen läggs i bakkant av befintlig öppen mark och följer på så sätt topografin. Området ligger inom 100 meter strandskydd men tack vare sluttningen känns det bekvämt att passera nere vid strandkanten om området mellan bebyggelsen och stranden inte privatiseras.

Inga särskilda naturvärden finns i området. Bedömningen är därför att ny bebyggelse kan lokaliseras inom strandskyddet utan att motverka strandskyddets syften även om särskilda skäl saknas enligt dagens lagstiftning. Området mellan bebyggelsen och stranden kan skötas som allmänning och hållas öppen för sjöutsikten. Nere vid vattnet anläggs en promenadväg in till Rörvik. Stranden är stenig och utan vass och förutsättningarna borde vara goda för att anlägga båt- och badbryggor. Platsen är belägen inne i en vik och kommer inte att synas från stora delar av sjön. I en detaljplan regleras det öppna området och bryggområdet för att säkerställa att detta fortsätter att vara naturmark. En promenadväg in till Rörvik skulle förbättra möjligheterna att nyttja den sydvästra stranden för friluftsliv. Promenadvägen är en förutsättning för att säkerställa att strandområdet inte privatiseras och kan också ses som

en kompensation för att delar av strandskyddat område tas i anspråk för bebyggelse. Allmänna parkeringsplatser intill den nya bebyggelsen skulle innebära att bad- och båtplatser även blir tillgängliga för allmänheten.

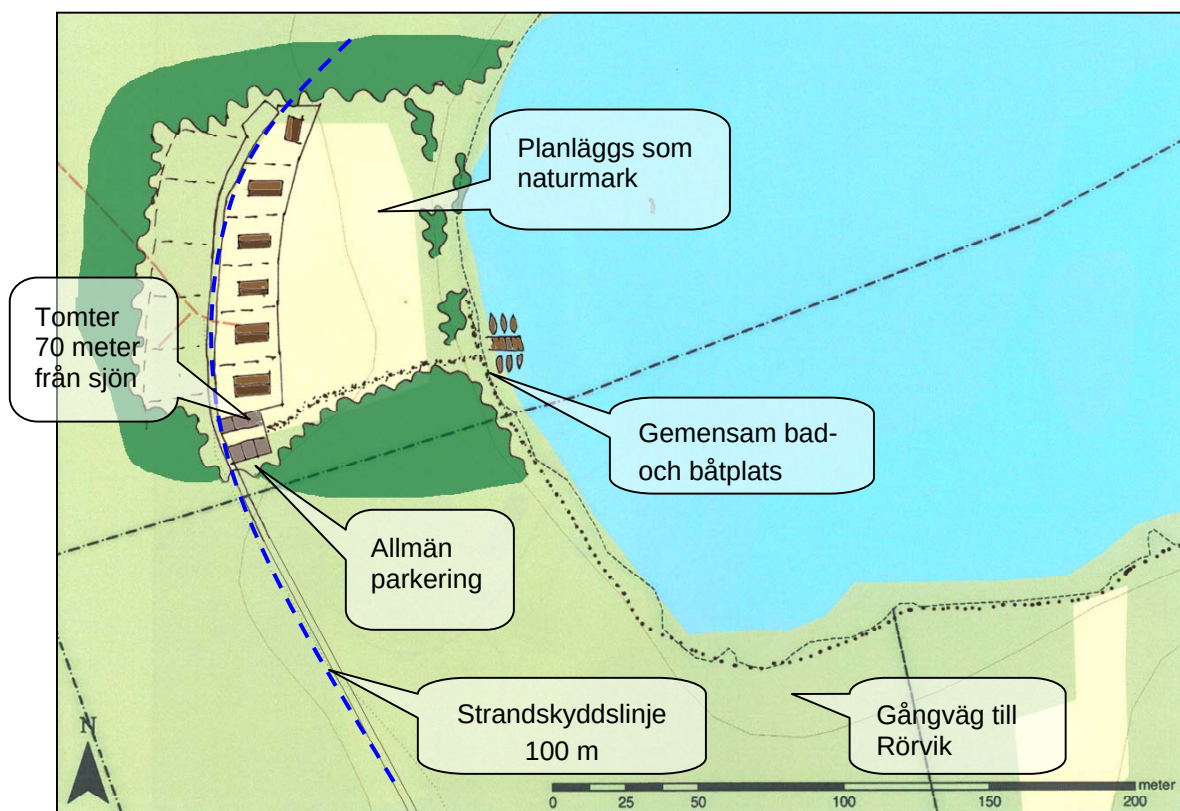

Bild 3. Illustration över bebyggelseförslag vid Hillen nordväst om Rörvik

Principer som förslaget bygger på:

- Allmänheten ska ha fortsatt god tillgång till stranden.
- De boende ska få sjöutsikt samt tillgång till bad/båtplats

Förslag

- Bebyggelsen lokaliseras med anpassning till topografin och i gränsen mellan öppet landskap och skog.
- En allmän gångväg närmast stranden intill Rörvik anläggs för att säkra allmänhetens tillgänglighet till stranden.
- Bebyggelse i två våningar med utsikt över sjön. Ytterligare bebyggelse kan kompletteras bakom eller vidare in mot Rörvik
- Marken mellan bebyggelsen och sjön säkerställs som allmänt tillgänglig genom att ingå i detaljplan och få till exempel planbestämmelsen Natur.
- Bryggor samordnas i till exempel en gemensamhetsanläggning och lokaliseras undan-skymt i viken.

Slutsatser gällande bebyggelse inom 100 meter strandskydd

100 meter är generellt ett gott mått för att säkerställa strandskyddets syften. En anledning till att 100 meter är ett bra mått är att det oftast är svårt att bedöma exakt vad som är möjligt utan att förstöra den upplevda tillgängligheten för friluftslivet. 100 meter anges av många människor som det mått som krävs för att de ska uppleva det bekvämt att passera inom strandområdet. Även om det i många fall är möjligt att bygga inom 100 meter strandskydd och klara strandskyddets syften så är det ofta i attraktivitetssynpunkt ingen skillnad på att bygga 80 meter eller 100 meter ifrån stranden. I de flesta fallen är vinsten liten men förlusten stor vid byggnation inom 100 meter sett ur ett allmänt perspektiv. Den stora vinsten ur den enskildas synpunkt görs vid ett byggande ända nere vid vattenkanten, vilket aldrig går att göra utan att motverka strandskyddets syften om inte området redan är in- språktaget. En diskussion om etablering av bebyggelse närmare stranden än 100 meter bör bara föras om det finns en tydlig attraktivitetsvinst.

I vissa fall är det möjligt att lokalisera ny bebyggelse innanför strandskyddet i ett uppdraget läge till exempel 70-100 meter från stranden och klara strandskyddets syften. Sådana lokaliseringar bör föregås av en planprocess så att de värden strandskyddet värnar om säkerställs. I planprocessen bör belysas om det finns möjligheter att trygga allmänhetens tillgång till strandområdet genom till exempel en allmän gångväg. Ofta krävs ökad uppmärksamhet på nybyggnationernas utseende, placering och tomternas avgränsning (se kapitel 3 om strandskydd i den kommunala planeringen).

Exempel på när bebyggelse kan lokaliseras närmare stranden än 100 meter utan att motverka strandskyddets syften kan vara om området är avskilt från stranden av en väg. Att stranden är avskild av en väg kan utgöra särskilt skäl enligt strandskyddslagstiftningen om vägen är större. Projektets slutsats är att även lokalisering av bebyggelse där en mindre väg avskiljer stranden är möjligt i vissa fall utan att motverka strandskyddets syften. Sådana fall kan vara när området inte har några särskilda naturvärden, nyttjas i mindre grad av friluftslivet och det i planeringen vidtas åtgärder för att säkerställa att stranden i framtiden kommer att vara tillgänglig för allmänheten. Andra tillfällen kan enligt projektets slutsatser vara att av de topografiska förutsättningarna eller att områdets utformning gör att strandområdet kommer att fortsätta upplevas som allemansrättsligt tillgängligt. Även här är det en bedömning från fall till fall utifrån områdets förutsättningar och vilka möjligheter som finns att säkerställa allmänhetens tillgänglighet. I vissa enskilda fall är tillgängligheten i princip helt borta på grund av befintlig bebyggelse. Det gäller till exempel inom tätbebyggt område. En bebyggelse nära stranden kan då vara rimlig om det i närheten finns anlagda strandpromenader och badplatser. Vid en bebyggelsekomplettering bör då eftersträvas att attraktiva tomter orienteras så att så många som möjligt får upplevelse av sjönära läge. Där det samtidigt krävs en ny väg bör den orienteras ner mot sjön för att erbjuda sjöutsikt och tillgänglighet till stranden för flera hushåll och närboende. Allmänhetens tillgång till strandområdet kan säkras till exempel genom att i slutet av en gata ner mot sjön göra plats för gemensamt strandområde och en allmän promenadväg.

Fördelar med ett byggande inom 100 meter strandskydd

- Det kan finnas topografiska förutsättningar eller annat som ger fördelar på en enskild plats för att bygga inom 100 meter, till exempel för sjöutsikt eller tillgänglighet, vilket kan vara en anledning till en önskan om att bygga inom strandskyddet.
- Strandnära boende upplevs av många som attraktivt med närhet till bad och båtliv och vackra utblickar över vatten. Den typen av attraktiva boendemiljöer är många mindre orters konkurrensfördel och tillskapandet av ett sådana boendemöjligheter kan stärka en Orts servicemöjligheter.

Konsekvenser och risker av ett byggande inom 100 meter strandskydd

- Den faktiska allemansrättliga tillgängligheten försvinner mycket snabbt då områden nära bebyggelse ofta uppfattas som privata. Att sätta en exakt gräns för när tillgängligheten försvinner är i de flesta fall omöjligt. Det varierar för olika situationer och upplevelsen är också olika mellan människor och ställer krav på nya bedömningsmetoder.
- Möjligheten att kunna erbjuda ett tillgängligt, attraktivt strandområde för ett större antal hushåll minskar när det strandnära området är exploaterat.
- Risken för enskilda bryggor och installationer ökar vilket privatiserar strandområdet ytterligare.
- Exponeringen mot omgivande stränder och sjöområde ökar. Upplevelsen av exploatering ökar.
- Stränderna fragmenteras. Ständerna är i dag viktiga korridorer för växter och djur, deras betydelse som korridorer riskerar att påverkas.
- Risken för problem i samband med översvämning ökar.
- När det gäller enskilda vatten- och avloppslösningar (va) så är det svårare att anordna en bra och fungerande lösning i strandkanten. Dåliga va-lösningar påverkar sjön negativt. Ny bebyggelse med en samlad va-lösning för ett område kan lösa en dålig va-situation även för befintlig bebyggelse.

Utökat strandskydd och bebyggelse inom zonen 100-300 meter

Endast två av de i projektet inventerade sjöarna har idag ett utökat strandskydd. Några mer långtgående slutsatser för konsekvenserna av bebyggelse inom denna zon är därför svåra att dra. Motiven för de idag gällande utökade strandskydden är i vissa fall otydliga. Enligt den nuvarande strandskyddslagstiftningen har det utökade strandskyddet samma dignitet som det generella strandskyddet på 100 meter från strandlinjen, oavsett de bakomliggande skälen till en utvidgning.

EXEMPEL: BEBYGGELSE INOM OCH UTOM UTVIDGAT STRANDSKYDD VID KLOCKESJÖN

Utmed hela Klockesjön gäller ett utökat strandskydd på 200 meter. Motivet till detta är oklart, men i den östra delen ligger områden med mycket höga naturvärden inom 200-meterszonen. Dessa kan ha varit det ursprungliga motivet till en utvidgning. Ett annat motiv kan ha varit landskapsbildsvärden. Det utökade strandskyddet omfattar i den norra delen stora delar av det öppna kulturlandskapet som sluttar ner mot sjön. I den östra delen av sjön ligger samhället Ramkvilla och i väster och i norr finns i huvudsak skogsmark. I det här fallet är frågan hur ett attraktivt strandnära boende utanför det utvidgade strandskyddet kan uppnås och när det kan vara motiverat att gå innanför ett utökat strandskydd. Här nedan redovisas två exempel från Klockesjön.

Det första exemplet är från Klockesjöns norra sida där det finns ett kulturlandskap som ger förutsättningar för en god visuell sjökontakt, vilket gör att området är attraktivt för nya tomtlägen. Samtidigt kan ny bebyggelse förstöra just de värden som landskapsrummet erbjuder. Exemplet visar också på en situation där kulturvärdena skapar attraktivitet för strandnära bebyggelse men inte omfattas av strandskyddets syften. Samtliga möjliga lägen för bebyggelsevärden ligger med hänsyn till kulturvärdena och landskapsbilden utanför strandskyddet. Däremot är det möjligt med lokalisering av enstaka bebyggelse norr om vägen inom det utökade strandskyddet. I det fallet skulle vägen enligt gällande lagstiftning kunna utgöra ett särskilt skäl.

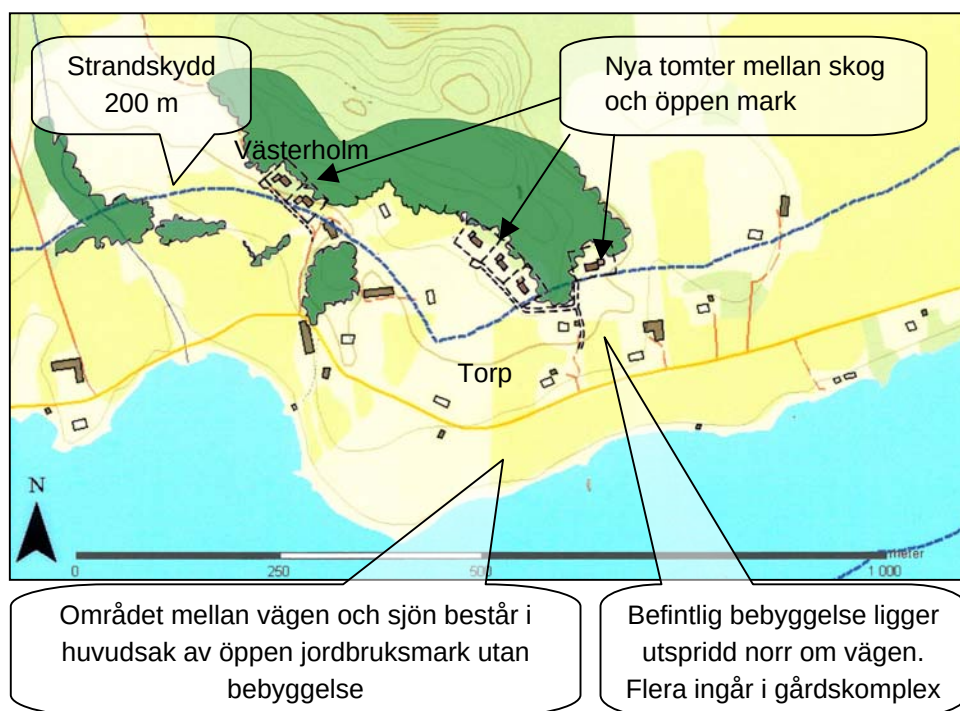

Bild 4. Bebyggelselägen norr om Klockesjön utanför befintligt, utvidgat strandskydd på 200 meter.

Principer som förslaget bygger på

- Bebyggelse lokaliseras med utsikt över sjö.
- Bebyggelse lokaliseras med hänsyn till kulturlandskapet.
- Vägen utgör en naturlig, strikt, gräns för bebyggelsen i landskapet. Detta utifrån befintlig bebyggelsestruktur men också för att vägen kan ses som gräns för det rörliga friluftslivet och det sjöanknutna växt- och djurlivet.

Förslag

- Enstaka kompletteringar med bebyggelse strax utanför det befintliga utvidgade strandskyddet.

Det andra exemplet kommer från Klockesjöns sydöstra del där det ligger ett fåtal hus samt en beteshage. Hagen avgränsas ända ner till sjön och inåt land avgränsas den av en mindre grusväg som följer Klockesjöns södra sida västerut. Förutom hagen och de enstaka husen består hela södra delen av Klockesjön av skogsmark. I detta fall ses vägen som följer parallellt med sjön som den naturliga gränsen för friluftsliv och växt- och djurliv med anknytning till stranden.

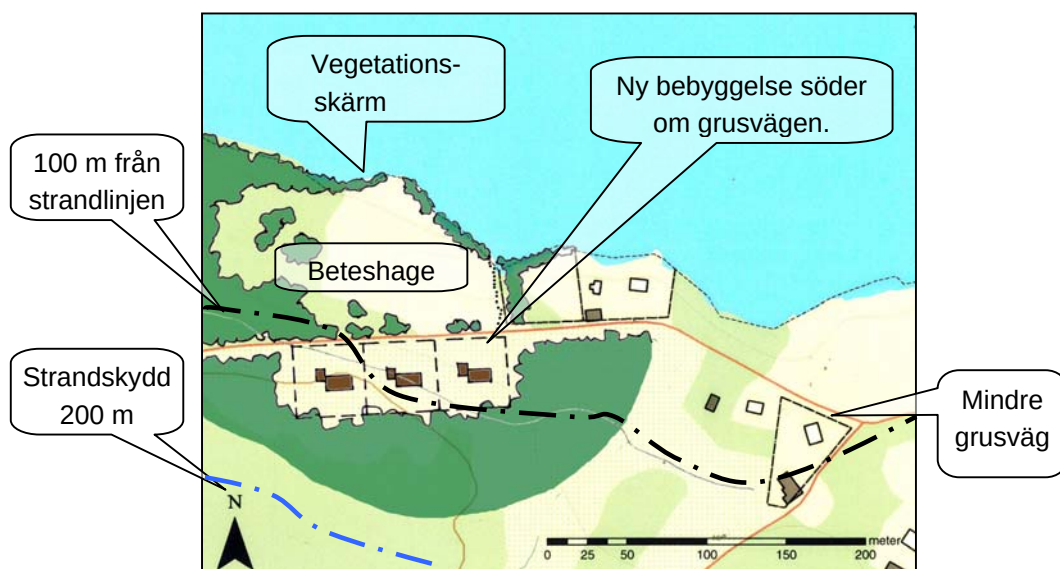

Bild 5. Bebyggelselägen norr om Klockesjön utanför befintligt, utvidgat strandskydd.

Principer som förslaget bygger på

- Bebyggelse lokaliseras med utsikt över sjö.
- Bebyggelse lokaliseras så att den inte minskar upplevelsen från sjön av orörd natur.
- Förutom själva strandlinjen är grusvägen viktig för att underlätta för det rörliga friluftslivet.
- Strandskyddets syften kan klaras, men förslaget saknar särskilda skäl enligt nuvarande strandskyddslagstiftning.

Förslag

- Tomter placeras på södra sidan av grusvägen. Trädridå längs med vattnet bibehålls för att skärma bebyggelsen från sjösidan. Trädridån begränsar inte möjligheterna till sjöutsikt i någon högre grad.
- Bostadshus och större komplementbyggnader dras in på tomten för att inte bli ett påträngande inslag längs med grusvägen.
- Byggnadstyper med 1 ½ och 2-planshus ger generös bostadsyta på en mindre markyta i enlighet med byggnadstraditionen på plats. Friare utsikt över sjön från andra våningen.

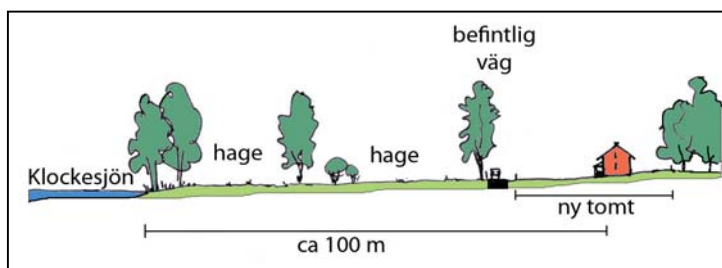

Bild 6. Bebyggelseläge vid Klockesjöns sydöstra sida inom det utvidgade strandskyddet.

Slutsatser utökat strandskydd

Fördelar med ett byggande i zonen 100-300 meter från strandlinjen

- Byggnation 100-300 meter från sjön kan i många fall erbjuda attraktiva lägen med vackra utblickar över sjön samt närhet till bad, båtliv och strövområden.
- I många fall har naturvärdena 100-300 meter från sjön ingen anknytning till sjön och utgör därmed ingen strandskyddsfråga. Oftast går det även att ta hänsyn till områden med höga naturvärden vid lokalisering av bebyggelse.

Konsekvenser och risker med byggande inom 100-300 meter från strandlinjen

- En del sjöar har mycket höga natur- eller friluftsvärden och vid dessa sjöar kan ny bebyggelse även utanför det generella strandskyddet på 100 meter påverka värdena negativt. Vid dessa sjöar kan ett utökat strandskydd motiveras utifrån de tydligt utpekade höga natur- eller friluftsvärden
- Sjöutsikt en bit från sjön är ofta beroende av ett öppet kulturlandskap. När ny bebyggelse utnyttjar sådana lägen kan bebyggelsen i sin tur komma i konflikt med kultur- och landskapsbildsvärden.

Inom projektet har endast två exempelsjöar ett utvidgat strandskydd och därför är det svårt att dra några mer långtgående slutsatser för konsekvenserna av bebyggelse inom denna zon. Motiven för de idag gällande utvidgade strandskydden är oklara. Detta gör i sin tur att det ibland är svårt att i olika sammanhang motivera strandskyddets utvidgning, vilket i sin tur riskerar att utarma dess dignitet. Samtidigt går det att hitta flera attraktiva bebyggelselägen i zonen 100-300 meter sett till större landskapsavsnitt.

Inom det utvidgade strandskyddet är det ibland möjligt och motiverat att planera för ny bebyggelse utan att det strider mot strandskyddets syften. Det gäller där det inte finns några särskilt utpekade natur- eller friluftsvärden och där det idag är svårt att se motiven till utvidgningen av strandskyddet i området. Enligt gällande strandskyddslagstiftning kräver en ny bebyggelse inom utökat strandskydd att det finns särskilda skäl på samma sätt som vid en exploatering inom det generella strandskyddet på 100 meter från strandlinjen.

Differentiering av det utökade strandskyddet

Som vägledning för var ett utvidgat strandskydd ska gälla anges följande riktlinjer i Miljöbalkspropositionen: ”Det kan vara lämpligt att utvidga strandskyddet inom områden som är av riksintresse för naturvärden och friluftslivet eller som är endast obetydligt påverkade av exploateringsföretag eller andra åtgärder eller som är ekologiskt särskilt känsliga. En utvidgning bör också kunna ske i närheten av tätorter och vid sjöar och kuster där tillgången till återstående strandområden är begränsad”.

Miljöbalkspropositionens riktlinjer är utformade för att bedöma varje sjö i ett större helhetsperspektiv. De fångar inte upp variationerna runt den enskilda sjön. I delprojekt ”Strandnära för alla” är målsättningen att undersöka möjligheterna för ett differentierat strandskydd runt en sjö utifrån värdena hos sjöns olika delområden. Miljöbalkspropositionen ger liten vägledning för att diskutera ett differentierat strandskydd baserat på variationen av värden runt en enskild sjö.

För att diskutera en differentiering tas utgångspunkt i att det är de områden som har de största natur- och friluftsvärdena som ska omfattas av ett utvidgat strandskydd. För att bedöma vilka områden som omfattas av ovanstående används inventeringarna i delprojektet ”Natur och friluftsliv”. Där har slutsatsen blivit att en exploatering av strandnära mark blir ett oåterkalleligt steg mot en försämring av naturmiljön och förutsättningarna för djur- och växtlivet. Området närmast stranden (0-30 meter) är det mest värdefulla och viktigast att skydda i detta sammanhang (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:45). Samtidigt är tidsperspektivet en väsentlig del i diskussionen. Till exempel kan det vara svårt att motivera hur ett kalhygge inom strandskyddet bidrar till att höja naturvärdet på kort sikt. På längre sikt kan kalhygget vara förutsättningen för en blivande skog med allemansrättsliga värden. Utgångspunkten i detta sista delprojekt är att det är friluftsvärden och naturvärden med anknytning till stranden som strandskyddet ska värnas.

Områden med naturvärden med anknytning till sjön.

- Våtmarker i anslutning till sjön
- Sötvattenanknutna nyckelbiotoper
- Sumpskogar i anslutning till sjön
- Fuktängar och betesmarker i anslutning till sjön
- In- och utlopp

Inventeringarna i delprojekt ”Natur och friluftsliv” räcker inte när det gäller att bedöma det utökade strandskyddet för friluftslivet. Dagens särskilda skäl och praxis tar främst utgångspunkt i tillgängligheten. Inom 100 meter skulle därför ett differentierat strandskydd med utgångspunkt från friluftslivet endast vara möjligt där det finns något som avgränsar friluftslivet, till exempel en väg. Inom det utvidgade strandskyddet måste det finnas värden som motiverar utvidgningen och som gör det möjligt att diskutera hur stor denna ska vara. För att diskutera det har de upplevelsevärden som i studier i Stockholm (Region- och trafikplanekontoret, 2001) visat vara viktiga för människors friluftsliv studerats. I tabellen nedan presenteras de upplevelsevärden som har någon form av koppling till vatten och som då skulle kunna utgöra motiv för ett utökat strandskydd för att värna friluftslivet.

Friluftsvärden	Typ	Sjöanknytning	Exempel
Öppna landskap och utblickar	Öppna landskap, höjdpunkter	Ja, om det handlar om utblickar över sjö och öppna landskap som sjön ingår i.	Klockesjön, Sábysjön, Skärsjösjön
Service och Aktivitet	Anläggningar, spår, områden	Ja, anläggningar med anknytning till sjön där anläggningen går så högt upp eller där närområdet är så viktigt att det motiverar ett utökat strandskydd.	I denna undersökning saknas sådana exempel
Orördhet	Sammanhängande skog, liten eller ingen bebyggelse utmed stränderna	Om upplevelsen från sjösidan är orördhet, bör ny bebyggelse störa upplevelsen inte tillkomma.	Serarpasjön
Kulturhistoria	Tydliga kulturhistoriska lämningar som visar på sjöns betydelse	Kulturhistoriska värden med koppling till vattnet och som dessutom är av värde för friluftslivet. Till exempel fiskelägen, kvarnmiljöer, säterilandskap.	Skärsjösjön, Sábysjön. Få sådana vid de aktuella sjöar eftersom bebyggelse i allmänhet inte har varit sjöorienterad.

Tabell 1. Upplevelsevärden enligt studier i Stockholm (Region- och trafikplanekontoret, 2001). Ett urval där endast de som har anknytning till vatten presenteras.

Att hitta bra exempel att arbeta med är svårt eftersom de flesta av exempelsjöarna inte har något utökat strandskydd och saknar motiv för ett utökat strandskydd. Endast två sjöar, Klockesjön och Skärsjösjön har utökat strandskydd. I exemplen nedan kan det därför diskuteras om värdena vid sjöarna verkligen är så stora att de motiverar ett utökat strandskydd och exemplen får därför snarare ses som principdiskussioner. Strandskyddet har i exemplen differentierats enligt metod A och metod B.

- Metod A innebär en avgränsning där strandskyddets gräns sätts utifrån till exempel landskapselement och kan variera mycket.
- Metod B innebär att strandskyddets gräns sätts till schablonavstånd såsom 100, 150, 200, 250 eller 300 meter utifrån vad som är mest lämpligt för sjön.

Metod B kan jämföras med dagens system där strandskyddet sätts till 100, 200 eller 300 meter utifrån vad som bedöms lämpligt för sjön. Avgränsningarna enligt A- och B-metoden kommer att se olika ut beroende av vilka kriterier som används och hur friluftslivets värden och naturvärden beaktas.

EXEMPEL: DIFFERENTIERAT STRANDSKYDD VID KLOCKESJÖN

Vid Klockesjön gäller ett utvidgat strandskydd på 200 meter och två områden med mycket höga naturvärden ligger inom denna zon. Det norra området är ett ängs- och hagmarksobjekt som inte kan sägas ha någon anknytning till stranden eller sjön. Den södra är en sötvattens nyckelbiotop med strömmande sträcka och denna kan anses utgöra ett naturvärde som strandskyddet syftar till att skydda.

Inom och till viss del utanför det utvidgade strandskyddet finns på norra sidan av sjön ett vackert öppet kulturlandskap med utsikt över sjön. Detta skulle kunna ses som ett friluftsvärde med anknytning till sjön som strandskyddet avser att skydda. Den väg som skär genom landskapet skulle kunna ses som den naturliga avgränsningen för friluftslivet med anknytning till sjön. Vägen kan enligt dagens lagstiftning utgöra ett särskilt skäl eftersom den har en avskiljande effekt. Det är svårt att värdesätta det öppna landskapet i förhållande till friluftslivet eftersom landskapet hela tiden förändras sig.

Om vägen ses som den naturliga avgränsningen av det öppna landskapsrummet norr om sjön kan ett strandskydd i den norra delen avgränsas utifrån vägens sträckning samt 100 meters linjen (inom vilken det generella strandskyddet gäller). I den södra delen av sjön motiverar den limniska nyckelbiotopen ett strandskydd på 200 meter. Enligt modell A skulle en strandskyddsavgränsning då följa vägen och 100 meters linjen genom det bebyggda landskapsavsnittet och därefter utvidgas till 200 meter utefter den delsträcka som omfattar nyckelbiotopen, för att sedan återgå till 100 meter längs den södra skogsklädda sidan. I B-modellen innebär ovanstående ställningstaganden att strandskyddets avgränsning landar på ett avstånd av 150 meter från strandlinjen.

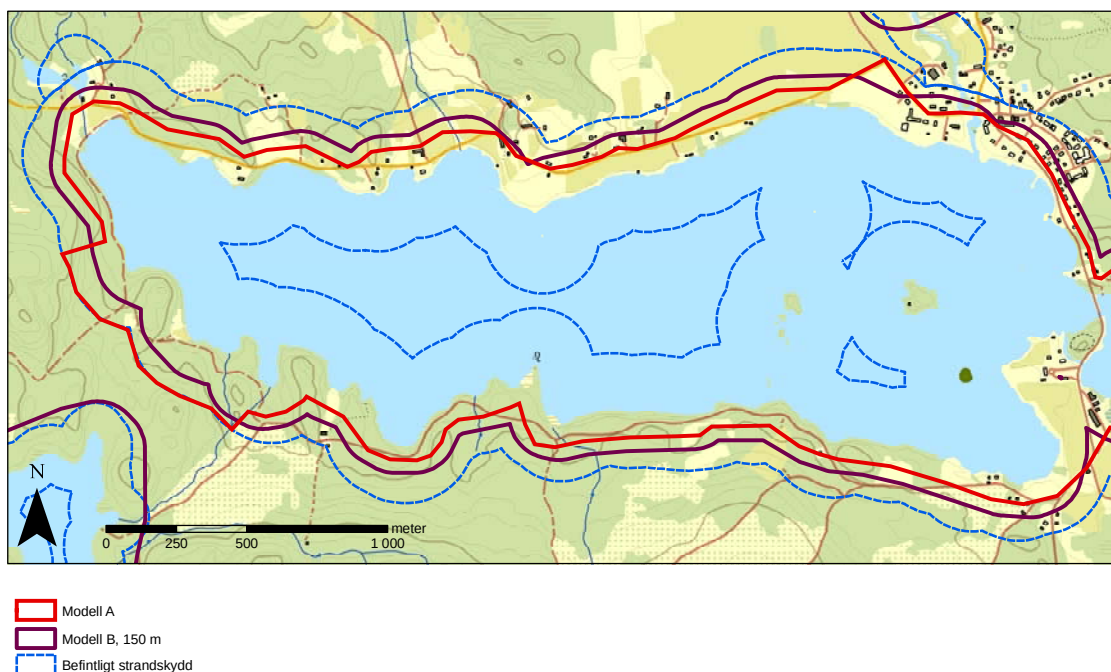

Bild 7. Exempel på differentiering av strandskyddet för Klockesjön.

Om utgångspunkten istället är att hela det öppna landskapsrummet ska motivera ett utökat strandskydd så kommer strandskyddsgränsen i den norra delen liksom i dag ligga på 200 meter och i den södra delen kan strandskyddet avgränsas till 100 meter utom vid nyckelbiotopen. Det är även möjligt att tänka sig ett tredje alternativ där strandskyddet i den norra delen helt följer vägen trots att denna på flera ställen går innanför det generella strandskyddet på 100 meter.

EXEMPEL: DIFFERENTIERAT STRANDSKYDD VID SKÄRSJÖSJÖN

Sjön har i dag ett utökat strandskydd på 300 meter i den norra delen av sjön. Det har inte gått att hitta några motiv för detta utökade strandskydd. Särskilt som en större väg skär genom delar av området tycks det obefogat. Däremot har sjön en våtmark i den södra delen som påverkas av sjön och där skulle det kunna vara motiverat med ett utökat strandskydd ur naturvårdssynpunkt. Utmed sjön ligger också en badplats som avgränsas naturligt av en väg belägen innanför strandskyddet. Badplatsen motiverar därför inte ett utökat strandskydd. Det västra området med höga naturvärden är ett område som uppfyller kriterierna för Natura 2000 objekt av typen ”artrika silikatgräsmarker nedanför trädgränsen”. Eftersom detta naturvärde inte har någon anknytning till vatten motiverar det inte heller ett utökat strandskydd.

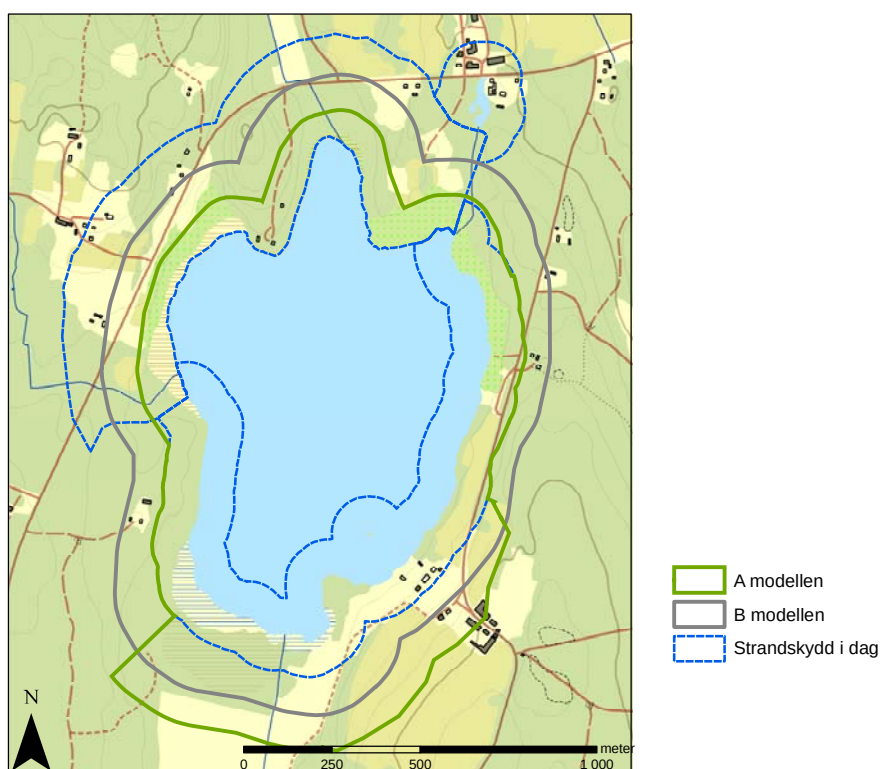

Bild 8 Exempel på differentiering av strandskyddet för Skärsjösjön

EXEMPEL: FÖRSLAG TILL DIFFERENTIERAT STRANDSKYDD VID SERARPASJÖN

Detta är den mest oexploaterade sjön av projektets exempelsjöar. Känslan av orördhet är ett viktigt friluftsmässigt värde och är därför ett motiv för ett utökat strandskydd. Idag saknas ett utökat strandskydd vid Serarpasjön. Ett utökat strandskydd bör omfatta de områden där ny bebyggelse skulle riskera att exponeras ut mot sjön. Detta för att säkra upp att sjön ska fortsätta upplevas som oexploaterad.

I A-modellen avgränsas strandskyddet utifrån topografin så att lägen som exponerar sig ut mot sjön hamnar inom strandskyddet. Strandskyddet utökas då i vissa områden. Runt de delar av sjön som har flackare stränder och som därmed är mindre exponerade mot sjön avgränsas strandskyddet till ett minimum på 100 meter. Med B-modellen kommer strandskyddet att avgränsas till 200 meter runt hela sjön och då hamnar nästan alla exponerade lägen inom strandskyddet.

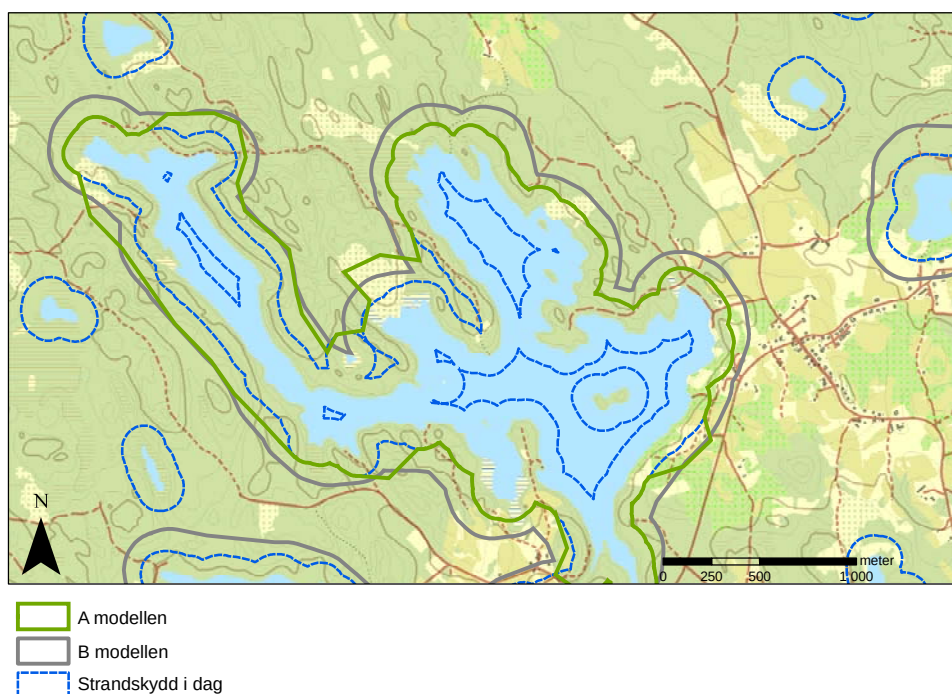

Bild 9. Exempel på differentierat strandskydd för Serarpasjön.

Slutsatser differentierat strandskydd

En differentiering av strandskyddet gör att motiven blir tydligare och kan därmed leda till en större acceptans för det utökade strandskyddet. Differentiering av strandskyddet är möjligt med utgångspunkt i natur- och friluftsvärden enligt inventeringar i delprojekt "Natur och friluftsliv". En differentiering gäller främst det utökade strandskyddet, men i de fall där det finns tydliga landskapselement kan differentiering även diskuteras inom det generella strandskyddet. Det kan till exempel gälla när det finns större vägar som avgränsar det rörliga friluftslivet med anknytning till sjön. I övriga fall bör strandskyddet ligga kvar på minst 100 meter för att säkerställa friluftslivets tillgänglighet till stranden.

Modell A innebär att endast de områden som tydligt kan motiveras som värdefulla får ett utökat strandskydd. Ingen mark skyddas i ”onödan” men utrymmet för planeringsavvägningar i senare skeden blir litet. Metoden kräver också stor kunskap och stora arbetsinsatser. I många fall saknas något landskapselement eller annat som kan vara skäl för avgränsningen och metoden får då ändå arbeta med schablonavstånd.

Modell B innebär i likhet med dagens situation att strandskyddet även omfattar strandområden som saknar särskilda värden på grund av att andra delar av sjön har särskilda värden. I sådana situationer får strandskyddet prövas med dispenser på samma sätt som idag. Precis som för modell A är det viktigt att motivera det utökade strandskyddet för att få en tydlighet och underlätta prövning i en dispensansökan. Det är också tänkbart att sjön delas upp i ett par olika delar med olika schabloniserade strandskyddsavgränsning, så som det är vid Skär-sjösjön i dag.

Det tar mycket resurser i anspråk att differentiera strandskyddet. En möjlighet vore att bara göra det för de sjöar där det finns ett bebyggelsetryck. Ett helhetsgrepp skulle då tas på dessa sjöar och en fördjupad översiktsplan tas fram. Därefter skulle länsstyrelsen kunna upphäva strandskyddet på visa ställen och utöka på andra med utgångspunkt i olika fastställda modeller i enlighet med det resonemang som förts här.

Attraktivitet

Med attraktiva lägen för strandnära boende menas i denna utredning områden för

Bild 10. Tillgång till båtplats upplevs som attraktivt i en boendemiljö

nybyggnation som kan ge:

- Närhet till service
- Utsikt och utblickar över sjö
- Tillgång till båt och badplats
- Tillgång till strövområden
- Tillgång till en variation av skog och kulturlandskap

I detta sammanhang bör diskuteras vilken attraktivitet som är aktuell och för vem. När det gäller strandnära bebyggelse är risken stor att attraktivitet för ett fåtal innebär sänkt attraktivitet för många andra. Vid exploatering i attraktiva strandnära lägen finns också risk att attraktiviteten exploateras bort. Detta gäller till exempel värden för dem som redan bor

på platsen och eventuella värden för de som kan tänkas komma i framtiden. En bebyggelse i direkt anslutning till stranden innebär att allmänhetens tillgång till området försvinner eller påverkas negativt för lång tid med konsekvenser för det rörliga friluftslivet, flora och fauna. En strandnära bebyggelse påverkar också landskapsbilden, både från landsidan och från sjösidan. I öppna landskap påverkas även upplevelsen för all bakomliggande bebyggelse.

Direkt tillgång till strandområdena i form av till exempel strandtomter har i detta fall därför inte varit aktuellt då det medför nackdelar som de ovan nämnda.

Sjöutsikt

I de allra flesta fall kräver en sjöutsikt att det finns öppen mark eller att mark röjs öppen samt att marken sedan hävdas. Vid lokalisering av ny bebyggelse bör därför ställning tas till hur marken ska skötas framöver och om de boende kan involveras i skötseln. Om ett öppet markområde som skulle växa igen hålls öppet, kan det till och med ge ett mervärde för den biologiska mångfalden att området fortsätter hävdas. Om betesdjur används bör också ställning tas till hur konflikter mellan djurhållningen och den blivande bebyggelsen kan förebyggas, med hänsyn till allergier och olägenheter. I öppna landskap kan sjöutsikt uppnås även en bra bit ifrån sjön. Ett exempel är vid Nömmen där ny bebyggelse skulle kunna lokaliseras 300 meter ifrån stranden och ändå ge sjöutsikt. Här är emellertid placeringen viktig för att värna kulturlandskapsvärdena. Förslagsvis placeras bebyggelse i gränsen mellan den öppna marken och skogen.

Bild 11. Sjöutsikt över Nömmen och Hårdanäs 300 meter från strandkanten.

Tillgång till attraktivt och tillgängligt strandområde

I många fall kan ny bebyggelse lokaliseras i närheten av en redan befintlig badplats som då kan bli en tillgång även för den nya bebyggelsen. Ett exempel är förslaget till nytt bostadsområde vid Serarpasjön. Infartsvägen intill det föreslagna nya området går ända ner till sjön och i vägens förlängning skymtar sjön. På så vis fås en sjökontakt. Det föreslagna området får tillgång till hela Serarpasjön med möjlighet till friluftsliv i och utmed en sjö som upplevs som förhållandevis oexploaterad. Det är en rofylld miljö med många vikar och uddar att upptäcka. Området ligger också i närheten av en by med lanthandel. Tack vare att området ligger undanskymt från sjösidan och att det redan finns en befintlig allmän badplats är det här möjligt med en större exploatering utan att påverka sjöns natur- och friluftsvärden.

Bild 12. Skiss till ny bebyggelse vid Serarpasjön. Bebyggelsen ligger bara ett stenkast från befintlig allmän badplats.

Bad- och båtbygggor

Vid ny bostadsbebyggelse i sjönära lägen uppstår alltid en efterfrågan på bryggor och möjligheter till båtplatser. För att kunna hantera frågan om bryggor på ett samlat sätt bör frågan om båtplatser lösas redan i detaljplanen och även studeras i en fördjupad översiktsplan. Generellt gäller att båtplatserna bör samlas i en gemensamhetsanläggning för att minska störningarna över ett större område. För bryggor krävs dispens från strandskyddet och därför bör det säkerställas att påverkan på friluftsliv och naturvärden blir så liten som möjligt. När det gäller naturvärden bör det uppmärksammas att en del vikar kan vara viktiga för fiskars reproduktion.

Bild 13. I den norra delen av Hillen är stranden ianspråktagen av ett antal privata bryggor.

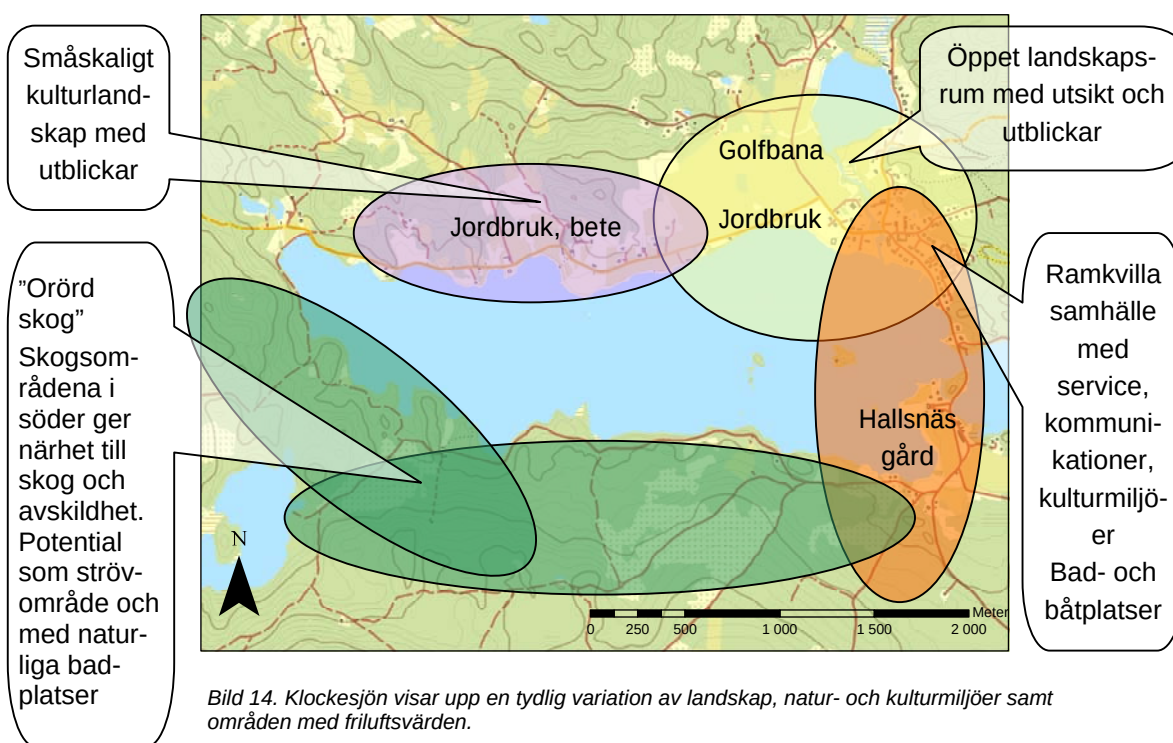
Från Vallsjön finns exempel på hur en rad med fritidshus med privata bryggor förstört möjligheterna för ytterligare bebyggelse bakom. Här finns ingenstans åtkomlighet till stranden och ytterligare bebyggelse blir därmed oattraktivt. Sjöns syns men är inte tillgänglig.

Frågan om bryggor och badmöjligheter bör lösas innan ett strandnära byggande påbörjas. Det är också

viktigt att åtgärder vidtas för att undvika att strandremsor privatiseras som en följd av ny bebyggelse.

Tillgång till olika typer av friluftsvärden och naturupplevelser

Klockesjön visar upp en tydlig variation av landskap, naturmiljöer och områden för olika friluftsaktiviteter. Ramkvilla samhälle med närområde har intressant kulturmiljö, en attraktiv småskalig bebyggelse med service och anordningar för friluftslivet såsom badplats, golfbana och idrottsplats. Det är också från detta håll som de flesta besökare möter Klockesjön för första gången. Från Ramkvilla och västerut finns ett traditionellt, småskaligt jordbrukslandskap med vackra vyer både in mot land och ut över sjön. För den som vill komma ut i naturen för promenader, bär- och svamplockning erbjuder hela den södra och västra sidan av sjön stora obebyggda skogsområden, fortfarande på rimligt avstånd från Ramkvilla. I de västra delarna finns partier med höga naturvärden utan direkt konkurrens från exploateringsintressen. Förutom den anlagda badplatsen finns även andra platser runt sjön med möjlighet till bad. Samtliga dessa värden skapar ett attraktivt närområde för de boende runt Klockesjön. Det är en viktig kommunal planeringsuppgift att ny bebyggelse lokaliseras och anpassas så att attraktivitetsvärden inte försvinner.

Slutsatser attraktivitet

Det finns många attraktiva lägen för bebyggelse utanför strandskyddat område. Förutom önskemål om strandtomt så kan de flesta attraktivitetsfaktorer som utsikt, närhet till bad- och båtplatser, närhet till strövområden och närhet till samhällsservice ofta uppnås lika bra utom som inom strandskyddat område. Det är viktigt att förvägta ställning till hur platsens attraktivitetsfaktorer kan vidareutvecklas. Det kan handla om att hävda mark för att behålla en sjöutsikt eller att ordna med gemensam båt- och badplats. Vid exploatering i attraktiva lägen finns risk att attraktiviteten exploateras bort. Detta gäller till exempel värden för dem

som redan bor på platsen och eventuella värden för de som kan tänkas komma i framtiden. Om det saknas sammanhållen planering är det risk att till synes små förändringar tillsammans ger stora konsekvenser på sikt som då inte kan åtgärdas eller kompenseras på något rimligt sätt.

Bibehåll huvudkaraktären vid respektive sjö

De sjöar som inventerats har mer eller mindre tydliga karaktärer. Ofta kan en huvudkaraktär pekas ut, men i vissa fall kan en sjö också uppvisa flera olika karaktärer beroende på varifrån sjön upplevs. Sjöns huvudkaraktär är också samtidigt i de flesta fall värd att bevara ur olika aspekter. Sjöns karaktär är många gånger en attraktivitetsfråga. Exempelsjöarna i strandnäraprojektet kan delas upp i följande karaktärer.

Huvudkaraktärer

1. Skogssjön - känsla av orördhet
2. Sjö nära kulturlandskap – småskaligt jordbrukslandskap, säteri- och bylandskap
3. Tätortsnära sjöar

Strategier

- Kräver helhetsgrepp för varje sjö.
- Ur ett kommunalt perspektiv bör hela bestånd av sjöar ses över för att se variationer eller lokala särdrag.
- Varje sjö har sina unika förutsättningar och en karaktärisering ska ses som ett stöd i planeringen, inte en färdig mall.

Skogssjön – känsla av orördhet

Skogssjön ger mer eller mindre upplevelsen av en stilla sjö kringgärdad av djupa skogar, till synes opåverkad av människan. Få störningar visuellt eller från buller av olika slag ger rofullhet. Sjön ger i kontrast till skogen möjlighet till utblickar och känsla av rymd. Skogssjön som karaktär är ofta eftertraktad av turister men även för sommarboende av olika slag där avskildhet och stillhet är i fokus. Samtidigt är skogssjön känslig för störningar. En sjö kan också delvis upplevas som en skogssjö om den har två tydliga sidor där den ena har bibehållits huvudsakligen oexploaterad medan den andra kan vara relativt bebyggd. Här har i så fall mängden aktiviteter på sjön betydelse för hur orörd den kan uppfattas. Karaktären återfinns i mindre områden hos ett flertal sjöar, som inte ligger i direkt anslutning till större tätort.

Bild 15. Serarpasjön är helt omgiven av skog och saknar nästan helt strandnära bebyggelse.

Strategier för att bevara känsla av orördhet vid en sjö

- Tillbakadragna nybyggnadslägen bakom befintlig vegetationsridå med träd.
- Bevara en sida av sjön oexploaterad. Detta kan bli aktuellt vid t ex mindre sjöar eller sjöar utan flikighet. Komplettera i anslutning till befintlig bebyggelse.
- Tillbakadragna nybyggnadslägen, i vikar eller bakom höjdryggar för att minimera exponeringen mot sjön.

Serarpasjön är ett av de tydligaste exemplen på skogssjö där skogen kryper ända ner till stranden och det nästan helt saknas strandnära bebyggelse. Serarpasjön är den mest oexploaterade av sjöarna i projektet och ett besök vid sjön ger en känsla av orördhet, en karaktär som är viktig att värna och ta tillvara. Dess stora flikighet innebär möjlighet till nya lägen för bostadsbebyggelse samtidigt som upplevelsen av orördhet bibehålls. För att göra detta bör nybyggnadslägen sökas inne i vikar eller bakom höjdryggar som minimerar exponeringen mot sjön. Det är också viktigt att värna skogsridån närmast vattnet så att känslan från sjösidan av att vara omgiven av skog kvarstår. Karaktären kan naturligtvis förutom av ny bebyggelse även förändras till följd av skogsbruket.

Sjönära kulturlandskap med till exempel traditionellt småskaligt jordbrukslandskap, säterilandskap eller bylandskap

Med sjönära kulturlandskap menas sjöar som visar upp olika landskap påverkat av människan, ofta under lång tid, men med en skala och en variation som inte ger intryck av överexploatering. Ett sådant landskap lockar till utflykter både till fots, med cykel och bil. Fornlämningar och andra kulturlämningar bidrar till förståelsen av landskapets utveckling och ökar upplevelsevärde. Variationen mellan öppet och slutet landskap kan ge attraktiva bebyggelselägen med utsikt över vattnet.

I delprojekt "Kulturinventering" (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005) urskiljs två sätt som bebyggelsen har "närmat" sig sjöarna i ett historiskt perspektiv. Förenklat kan det beskrivas som att sjöarna antingen utgör den mest centrala eller den mest perifera delen av landskapsrummet. Det senare innebär inte att sjön är mindre värdefull ur kulturhistoriskt perspektiv utan det handlar om hur landskapet har organiserats. Ett tydligt exempel på en situation där sjön har styrt placeringen är där kyrkbyn eller kyrkan har placerats intill en sjö för att kyrkan ska exponeras ut mot sjön. Sätessgårdar har i de flesta fall placerats strategiskt vid sjöar för att manifesteras makt. Flertalet av sjöarna ligger dock i förhållande till bebyggelsen och brukad mark på landskapets "baksida". Byar och gårdar ligger till exempel längs höjdstreckningarna flera hundra meter från själva sjön och sjöarna har inga självklara strandlägen ur ett historiskt perspektiv.

Inom ramen för strandskyddets syften är det intressant att fånga upp kulturvärden som förstärker friluftsvärdena och upplevelsevärdena vid en specifik sjö. En välhållen kulturmiljö ökar ofta platsens attraktivitet både för bebyggelse och friluftsliv. Det är viktigt att poängtera att kulturmiljöernas och kulturlämningarnas objektvärde i detta sammanhang inte är det primära.

Kulturlandskapet med sin variation av åkrar, ängar och hagar är helt beroende av skötsel. Det ställer både krav på lämpliga metoder, bruksformer och en långsiktighet för att bebyggelsen i dessa lägen ska kunna bibehålla vyer över det öppna landskapet. Jordbruk

och djurhållning i närheten av områden för bostadsändamål innebär en risk för konflikter, vilka det är viktigt att förhålla sig till vid en exploatering. Vegetationsskärmar som delvis kan dölja nybyggnationer och samtidigt erbjuda en viss genomsiktighet ska också skötas, gallras och värnas från fällning. Detta ställer krav på tydlighet både hos de som brukar området men också för de som flyttar dit. Bebyggelsekompletteringar i dessa områden innebär i sig även en risk för att attraktiviteten minskar, kulturlandskapets värden byggs bort. Bebyggelsen och tomternas placering, utformning, volymer och förhållande till varandra kan både förstärka och slå sönder en struktur.

Strategier för ny bebyggelse i sjönära kulturlandskap

- Tillbakadragna nybyggnadslägen vid skogskant, i anslutning till dunge eller i bakkanten av befintlig åker/äng.
- Bibehålla ett ostört landskap i det som kan upplevas som närområdet till välbevarade kulturmiljöer.
- Anpassning av nybyggnation rörande utseende, orientering, volymer och inbördes placering.
- Hänsyn till utblickar och siktlinjer. Exempel: Bebyggelsekompletteringar vid norra Klockesjön.

EXEMPEL: SJÖNÄRA KULTURLANDSKAP VID KLOCKESJÖN

Bebyggelsen längs Klockesjöns norra sida ligger i ett småskaligt jordbrukslandskap med gårdar och ensamliggande bostadshus på en sluttning ner mot sjön. Strandskyddet är idag 200 meter. Platsens attraktivitet ligger i sjöutsikt, närhet till Ramkvilla samhälle samt den småskaliga och varierade kulturmiljön. Vid en bostadskomplettering är risken att det småskaliga kulturlandskapet suddas ut och den nya bebyggelsen blir iögonfallande, både från land och från sjö. Till exempel om den kryper för nära sjön eller placeras i exponerade lägen.

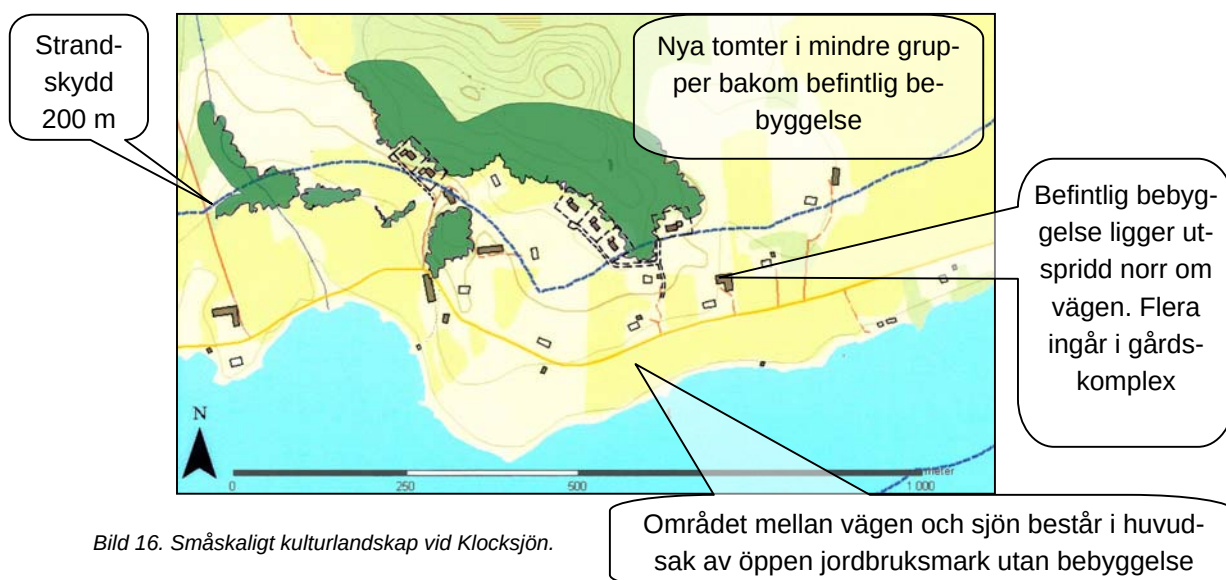

Bild 16. Småskaligt kulturlandskap vid Klockesjön.

Principer som förslaget bygger på:

- Ny bebyggelse placeras enligt befintligt bebyggelsemönster.
- Väl tilltagna tomter, val av byggnadstyp, förhållande mellan huvudbyggnad och komplementbyggnader.
- Ny bebyggelse beroende av fortsatt markanvändning.

Förslag

- Ny bebyggelse läggs i indragna lägen vid skogskanten eller i anslutning till befintliga dungar.
- Väl tilltagna tomter med huvudbyggnaden orienterad mot sjön.

EXEMPEL: BEBYGGELSE VID HÅRDANÄS SÄTERI VID SJÖN NÖMMEN

Vid Hårdanäs säteri finns ett utpräglat säterilandskap. Huvudbyggnaden har ett typiskt exponeringsläge på en udde i sjön Nömmen. Bakomliggande ladugårdar, åker- och hagmarker är orienterade längs en rak infartsväg som utgör en ca 500 meter lång siktaxel. Hela landskapsavsnittet ligger i en sluttning ner mot sjön och avgränsas inåt land av skog på tre sidor.

En ny bebyggelse i detta läge kan vara kontroversiell ur kulturmiljöhänseende. Diskussionen i detta fall fokusera på hur det hanteras ur ett strandskyddsperspektiv. Kulturmiljön är helt beroende av sitt sjönära läge och landskapsavsnittet är samtidigt attraktivt för det rörliga, sjönära friluftslivet. Av dessa anledningar är detta ett exempel där kulturmiljön skulle kunna knytas till strandskyddets huvudsyften. De nya byggnadernas orientering på tomten, utformning, enhetlighet och färgsättning är betydelsefull för om en nybyggnation kan samspela med säterilandskapet och dess strukturer.

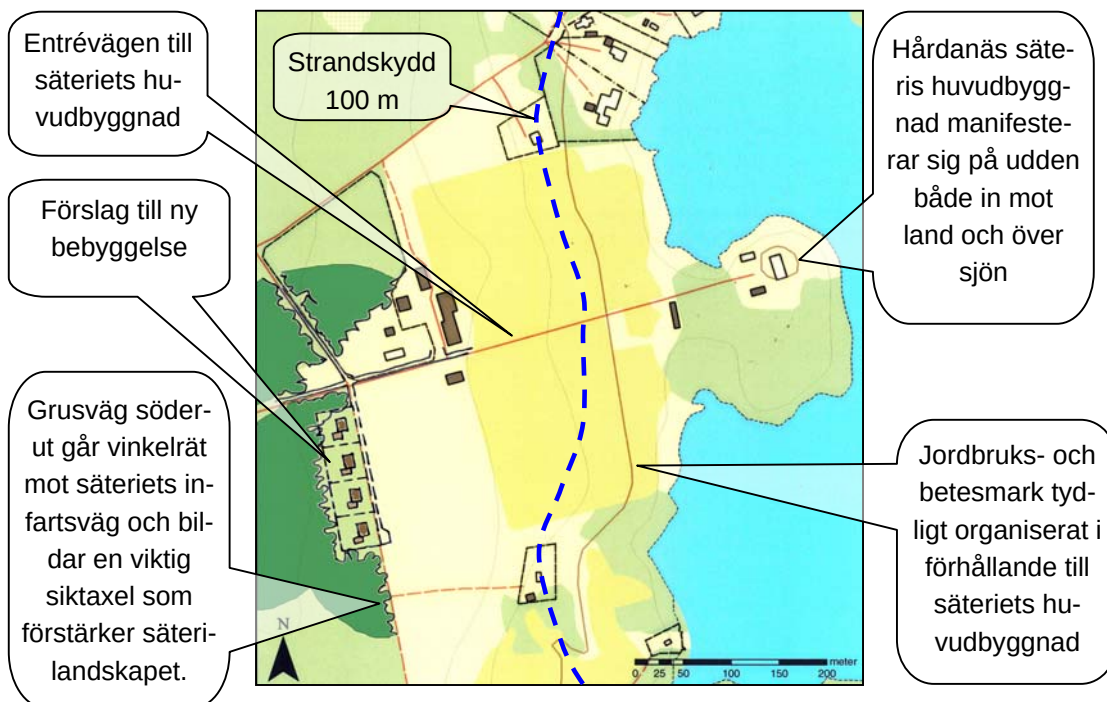

Bild 17. Hårdanäs säteri med ett kulturhistoriskt landskap.

Principer som förslaget bygger på:

- Ny bebyggelse anpassas efter säterilandskapets strukturer. Själva säteriet med sin huvudbyggnad är fortsatt i fokus. Det är viktigt att bibehålla den huvudsakliga siktaxeln ner mot huvudbyggnaden såväl som den väg som ligger vinkelrät och markerar landskapsrummet.

Förslag

- I skogskanten, som utgör bakkanten av det öppna säterilandskap, föreslås en bebyggelsegrupp längs med och på utsidan av, den grusväg som går vinkelrät mot huvudaxeln.
- Fortsatt hävdande av de öppna hagarna och åkermarken är en förutsättning för att de nya tomterna ska kunna erbjudas en visuell kontakt med Nömmen.

Tätortsnära sjöar

Tätortsnära sjöar kännetecknas av att omgivningen har hög exploateringsgrad. Friluftslivet är mer ordnat med fler och tydliga anläggningar för friluftslivets behov. Samtidigt leder ett stort nyttjande till stora påfrestningar och både natur- och friluftsvärdena är trängda av andra intressen. Vid en stadssjö som Vätterstranden i Jönköping är det tydliggjort vad som är allmänt och privat, detta gör att ett strandområde kan kännas tillgängligt trots att bebyggelsen ligger nära strandkanten. Eftersom både rekreationsvärden och friluftsvärden är så hårt trängda i en stad är det extra viktigt med en plan för hur naturområden runt sjön kan utvecklas och nyttjas. Sjö nära rekreationsområden i en stad är mycket värdefulla för stadens invånare och det är viktigt att inte alla möjligheter till större sådana områden exploateras bort och naturvärden förstörs även om det bedöms att det är tydliggjort att allmänheten fortfarande har tillgång till stranden. I strandnära projektet ingår ingen stadssjö men den mest tätortspräglade sjön är Hunsnäsen utanför Eksjö.

Strategier för ny bebyggelse vid tätortsnära sjöar

- Friluftsvärdena är ofta trängda och det är därför extra viktigt att ha en tydlig målsättning för friluftslivet runt sjön.
- Befintliga naturvärdena ses över för att se om de klarar av ökat utnyttjande och hur de kan säkras långsiktigt.

EXEMPEL: HUNSNÄSEN

Den västra delen av Hunsnäsen ingår i Eksjö tätort. Sjön kan delas upp i tre större områden med olika karaktärer: Det oexploaterade våtmarksområdet i norr, sommarstugebebyggelsen i öster och tätortsbebyggelsen med rekreationsområden, camping och anläggningar i söder och öster. Hunsnäsen har områden med både höga och måttligt höga naturvärden. Samtliga naturområden bidrar starkt till en naturupplevelse på platsen trots det tätortsnära läget och utgör en viktig resurs för tätortsnära rekreation och friluftsliv. Vissa kulturvärden finns också runt sjön där de i hög grad bidrar till en varierad landskapsbild. Nästan all mark runt sjön är på detta sätt upptagen för specifika behov. Ytterligare bebyggelseområden runt Hunsnäsen kan inte rekommenderas då andra allmänna intressen är starka. De områden inom strandskyddszonen som inte är bebyggda och som saknar tydliga naturvärden idag måste bibehållas för att kunna ge möjlighet att utveckla friluftslivets tillgänglighet och upplevelser. En kombination mellan utökad tillgänglighet och stärkande av naturvärden är särskilt viktigt längs den västra sidan där tätorten direkt knyter an till sjön. På sikt bör en gångstig anläggas runt hela sjön för att förbättra möjligheterna för friluftslivet. Gångstigen kan

också ses som en form av kompensationsåtgärd för den utökade bebyggelsen i nordvästra delen av sjön som håller på och byggs.

EXEMPEL: LÅNGANÄSASJÖN

Vid Långanässjön är stora delar av stränderna redan i anspråktagna. Det viktiga här är att värna badplatsen och grönstråk mot staden samt den södra obebyggda sidan. Däremot man är kompletteringar av redan bebyggda områden möjligt. Attraktionskraften ligger i närheten till Eksjö i kombination med närhet till bad och strövområde.

Principer

- Bebyggelse kompletteras bakom befintlig bebyggelse.
- Grönsläpp ner mot vattnet bevaras.
- Vad som är privat och vad som är offentligt behöver tydliggöras i området.

Risker

- Att områden som är värdefulla för de som redan bor här och besökare tas i anspråk.

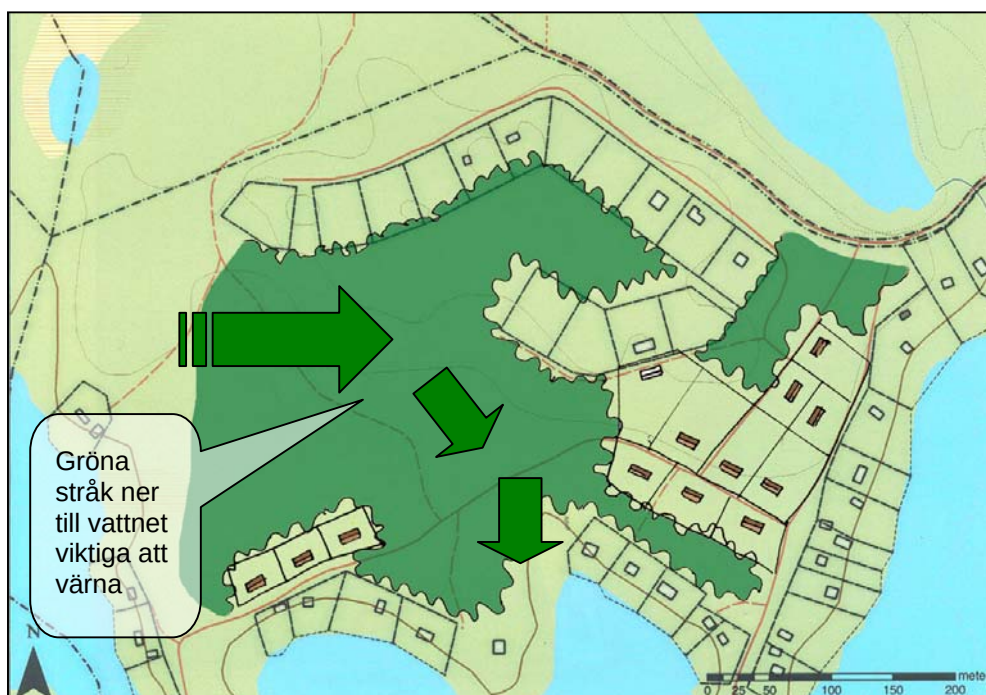

Bild 18. Vid Långanäsa sjön kan kompletteringar göras bakom befintlig bebyggelse utan att motverka strandskyddets syften eftersom stranden redan är ianspråktagen. De gröna korridorer som finns ner till vattnet är dock viktiga att värna

Slutsatser huvudkaraktärer

Ambitionen att genom karaktärisering redovisa sjöarnas olika huvudkaraktärer kräver att ett helhetsgrepp tas för varje sjö. Ur ett kommunalt perspektiv kan det vara en fördel att se över kommunens hela bestånd av sjöar för att se vilken variation som finns och var resurserna bör samlas. Därigenom kan variationen ökas eller särskilda upplevelsevärden erbjudas. Varje sjö har sina unika förutsättningar. En karaktärisering ska ses som ett stöd för

planeringsarbetet för att visa på kända värden för dem som bor och vistas runt sjön. Samtliga karaktäriseringar utgår från att det i viss mån också ska kunna användas för att definiera friluftsvärdena och upplevelsevärdena.

Kompensationer

Där konflikter mellan olika intressen råder kan ibland särskilda satsningar för att förstärka till exempel sjöanknutna natur- eller friluftsvärden vara lämpliga. I vissa fall kan sådana satsningar också vara ett sätt att kompensera att allemansrättsligt tillgänglig mark tas i anspråk för att skapa attraktiva boendemöjligheter. Detta är tillämpligt främst i områden där natur- och friluftsvärdena är låga eller diffusa.

Miljöbalken 16 kap 9 §

Tillstånd eller dispens och upphävande av tillstånd eller dispens får förenas med skyldighet att utföra eller bekosta [...] särskilda åtgärder för att kompensera det intrång i allmänna intressen som verksamheten medför.

Stärka friluftsvärdena

I nästan samtliga fall finns önskemål om promenadstråk, båtplatser, badplatser och röjningar, samtliga åtgärder som kan höja de friluftsmässiga värdena. Om åtgärder görs i anslutning till ny bebyggelse till exempel en badplats kan det vara lämpligt att anordna med allmän parkering för att området verkligen ska vara tillgängligt för allmänheten. I områden där tillgängligheten för allmänheten i praktiken är dålig även om ett område är teoretiskt tillgängligt kan åtgärder som förbättrar tillgängligheten för friluftslivet kunna göra att ett område mentalt upplevs som tillgängligare.

Strategier

- Öka tillgängligheten för allmänheten i samband med olika åtgärder genom att se hur man vistas eller tar sig till området. Anlägg t ex även parkeringsplats för en besökande allmänhet om en ny badplats ställs i ordning för ett nytt bostadsområde.
- Öka variationen av friluftsvärdena runt sjöarna.

Konsekvenser

- En ökad tillgänglighet kan ge en ökad medvetenhet om vilka värden som finns vid en sjö.
- Ett ökat besöksstryck kan få negativa konsekvenser för t ex naturvärdena.

EXEMPEL: HILLEN

Hillen är ett av många exempel där anläggande av en gångstig enligt önskemål skulle kunna användas för att förbättra för friluftslivet enligt kompensationsprincipen. Delar av stranden är i dag svårtillgänglig även om den i teorin är allemansrättsligt tillgänglig. Anledningen är att det mellan Rörvik och stranden västerut dels finns ett stängsel och sly. En promenadväg västerut längs stranden skulle avsevärt öka Rörviksbornas möjligheter att röra sig utmed den västra stranden (se bild 17). Anläggandet av en gångstig enligt förslag skulle också innebära att stranden säkras som allemansrättsligt tillgänglig vid kommande bebyggelse i ett läge ovan stranden och skulle kunna vara en kompensation för att bostadsområdet läggs en

bit in på strandskyddat område. Om stranden också iordningsställs med badplats kan en allmän parkering säkra upp att även allmänheten får en möjlighet att nyttja badet.

Bild 19. Gångväg föreslås från Rörvik utmed den västra stranden.

Stärka naturvärdena

att stärka naturvärden på längre sikt bör man uppmärksamma:

- Förutsättningar som krävs för ett framtida säkerställande.
- I bebyggelsenära lägen ökar behovet av att göra naturområdena tillgängliga. Vilka områden klarar detta och vilka är inte lämpliga att tillgängliggöra?
- I bebyggelsenära lägen ökar behovet av att se till en mer övergripande grönstruktur och geografisk kontakt med naturmark runt och längre bort från den aktuella sjön.

Strategier:

- Ett helhetsgrepp på naturvärdena vid respektive sjö.
- Vid exploatering kan befintliga naturvärdena som till exempel är isolerade eller trängda behöva stärkas eller säkras som en kompensationsåtgärd.
- Områden med låga naturvärden utvecklas för att säkra den övergripande grönstrukturen.

EXEMPEL: HUNSNÄSEN

Hunsnäsen har några mindre områden med höga naturvärden, framförallt knutna till våtmarkerna samt områden av måttligt höga naturvärden. Samtliga naturområden bidrar till en naturupplevelse på platsen och utgör en viktig resurs för tätortsnära rekreation och friluftsliv. Generellt finns det behov av att stärka naturvärdena och säkra att områden med höga

naturvärden binds samman av natur så kallade gröna länkar. I detta sammanhang kan även gröna länkar eller kilar ut till kringliggande naturområden vara nödvändiga för att minska risken att de sjönära naturområdena isoleras eller utarmas.

De områden inom strandskyddszonen som inte är bebyggda och som saknar tydliga naturvärden idag måste bibehållas för att kunna ge möjlighet att utveckla friluftslivets gällande tillgänglighet och upplevelser. En kombination mellan utökad tillgänglighet och stärkande av naturvärden är särskilt viktigt längs den västra sidan där tätorten direkt knyter an till sjön. I norr och på den västra sidan behöver områdena med höga naturvärden säkras på längre sikt. Detta kan till exempel ske genom att säkra upp gröna vegetationsstråk från sjö-områden till närliggande naturområden.

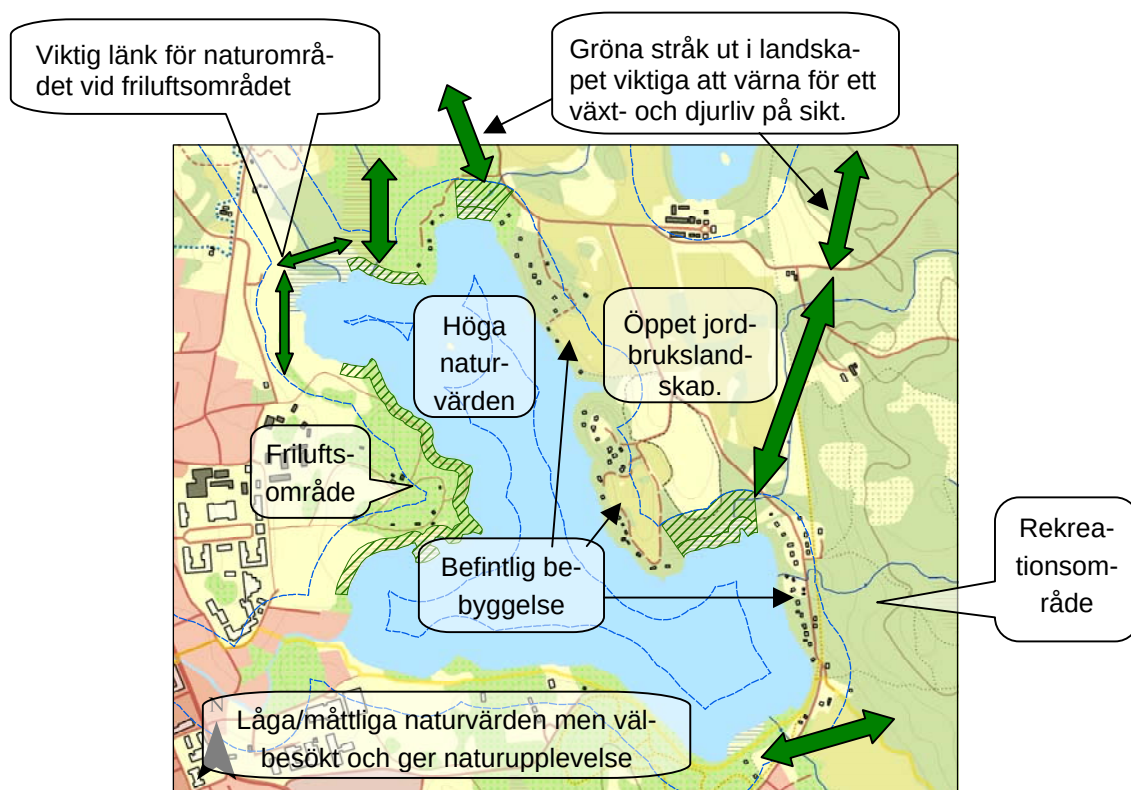

Bild 20. Förstärkning av gröna länkar vidHunsnäsen.

Slutsatser kompensationer

Kompensationer utgör inte något särskilt skäl i strandskyddslagstiftningen, men i vissa fall skulle en ny bebyggelse tillsammans med åtgärder för friluftslivets tillgänglighet och för att bevara naturvärden innebära att friluftslivet skulle få bättre förutsättningar än innan åtgärderna gjordes. Kompensationer skulle kunna tänkas användas som ett särskilt skäl för dispens (dock bara under förutsättning att strandskyddets värden inte motverkas) eller som ett villkor vid planläggning inom strandskyddat område. I sammanhanget ska dock inte glömmas bort att det ligger ett värde i att ha även mer otillgängliga områden både för naturvärden och friluftsliv, det är därför viktigt med ett helhetsgrepp på en sjö innan kompensationsprinciper börjar diskuteras för ett område.

Del 3. Strandskydd i den kommunala planeringen

För att ta fram en arbetsgång som fångar upp strandskyddsfrågan i kommunal planering utgår projekt ”Strandnära för alla” från plan- och bygglagens planprocess med översiktsplan, fördjupad översiktsplan och detaljplan. En planprocess är också lämplig för att hantera olika typer av inventeringsmaterial i likhet med det som presenterats i delprojekt ”Natur och friluftsliv”. Med dagens lagstiftning krävs även att kommunen i fördjupad översiktsplan och detaljplanestegen klargör vilka särskilda skäl som finns för att ta marken i anspråk. Den stora fördelen med att knyta arbetsgången till planprocessen är att det är en demokratisk process. Eftersom ett av huvudsyftena med strandskyddet är allmänhetens friluftsliv är det viktigt att kommuninvånarna får vara med i planeringen av strändernas nyttjande. Stränderna är en nationell angelägenhet och strandskyddslagstiftningen finns för att bevara stränderna inte bara för den egna kommunens befolkning utan som en resurs för hela landet.

Översiktsplan

I det här skedet ska en strategi för kommunens alla sjöar läggas fast. Utgångsmaterialet är kommunens totala tillgång till sjöar, hur stor andel och vilka stränder som är bebyggda, fördelning över kommunen samt om några sjöar i sin helhet är särskilt viktiga för friluftslivet eller har höga naturvärden. Det är viktigt att strategin läggs fast utmed vilka sjöar det är särskilt viktigt med en mycket strikt tillämpning av strandskyddsreglerna och ingen ny bebyggelse bör tillåtas samt utmed vilka sjöar viss ny bebyggelse under vissa förutsättningar kan diskuteras. Kommunen bör noggrant tänka igenom så att inte ny bebyggelse förstör framtida möjligheter till rekreation och så att inte attraktiviteten byggs bort. Att kommunen har en strategi i översiktsplanen är viktigt för att undvika små ingrepp som kanske inte var för sig orsakar så mycket skada men som tillsammans kan förstöra stora värden.

Översiktsplan ska svara på frågorna:

- Hur ser tillgången ut på sjöar i kommunen?
- Bebyggelsegrad för stränderna? Vilka olika karaktärer har de olika sjöarna?
- Hur ser tillgången ut till olika värden utmed sjöarna?
- Vilka sjöar är i sin helhet särskilt värdefulla ur natur/friluftsliv/kulturaspekt?
- Sjöarnas orördhet och påverkansgrad på områdena?
- Vilken är kommunens strategi för sjöarna? Möjligheter för friluftslivet i dag och i framtiden.
- Sjöns utvecklingspotential?
- En idé om en önskvärd utveckling för sjöarna?

Underlagsmaterial

För att arbeta med strandskyddsfrågan på en översiktlig nivå behöver kommunen underlagsmaterial i form av strandskyddets avgränsning samt riksintresseområden för natur och

friluftslivet, Natura 2000 objekt, naturreservat och andra regionala natur-och friluftshintressen. Med utgångspunkt i detta samt uppgifter om kommunens totala tillgång till sjöar och i vilken mån dessa är tätortsnära, oexploaterade eller för övrigt i sin helhet särskilt värdefulla för friluftslivet så kan en bedömning göras av vilka sjöar som är viktigast att värna. Utifrån detta och tillsammans med idéer om var det är strategiskt viktigt att skapa attraktivt boende kan också de sjöar som är viktiga att utreda vidare ur ett bebyggelseperspektiv utses.

Planeringsunderlag för översiktsplan rörande strandskyddsfrågan
• Strandskyddets avgränsning • Antal sjöar, andel orörda stränder, förekomst av tätortsnära sjöar, oexploaterad sjöar • Rikshintressen natur och friluftsliv, Natura 2000, Naturreservat, andra regional natur- och friluftshintressen

Exempel Översiktsplan

En kommun har nio sjöar med olika grad av bebyggelsetryck. En strategi skulle kunna se ut enligt följande: Kommunen har bara två sjöar som är nästan helt oexploaterade, sjö A och B. Dessa två sjöar ska därför kvarstå som oexploaterade. Kommunen har tre sjöar intill centralorten, sjö C, D och E. Sjö C är redan till stora delar exploaterad och de få områden som finns utmed sjön för friluftsliv bör därför kvarstå för detta ändamål. Sjö D fyller en mycket viktig funktion för kommunens friluftsliv och sjön ska därför fortsätta att utvecklas som en sjö för friluftsliv utan ytterligare exploateringar. Sjö E är också viktig för tätortsnära rekreation men där kan man planer för kompletteringar i bebyggelsen under förutsättning att friluftsvärdena sätts i första hand. Ianspråktagande av mark ska åtföljas av förbättringar för rekreation i området. Sjö F ligger lite avsides och används inte mycket för friluftslivet men har mycket höga naturvärden och bör därför undantas från exploateringar. Sjö G ligger i närheten av en mindre tätort och bebyggelse i området skulle kunna stärka tätorten och ge möjligheter till att behålla service. Kommunen tänker sig därför att det är viktigt att satsa på bebyggelse i attraktiva lägen i anslutning till orten. Samtidigt är det viktigt att göra detta på ett sådant sätt att attraktiviteten inte byggs bort och hänsyn tas till områdets natur och friluftsvärden. Ortens attraktivitet ska också höjas genom upprustande av befintlig badplats och anläggande av en strövstig utmed sjön och i skogen. För övriga av kommunens sjöar gäller inga speciella bevarandekrav men inte heller några speciella önskemål om bebyggelse kring dessa. Utmed dessa sjöar kan det bli aktuellt med enskilda bygglov. Stor restriktivitet ska iakttas när det gäller bebyggelse i strandnära lägen utmed dessa sjöar

Fördjupad översiktsplan

I detta skede görs en närmare bedömning av varje sjö eller delar av sjöar (se bedömningar i bilagan ”exempelsamling”). Områden med särskilda värden och områden där det är tänkbart med ny bebyggelse pekas ut. Det är viktigt att analysera vad som är sjöns karaktär och attraktivitetsvärden samt hur dessa kan tas tillvara. Den fördjupade översiktsplanen bör utformas så att attraktivitetsvärdena och sjöns karaktär inte förstörs. Det är också i detta skede som det är möjligt att väga olika bebyggelsealternativ mot varandra samt väga bebyggelse inom och utanför strandskyddet mot varandra. Riktlinjer bör också dras upp för hur mycket bebyggelse sjön tål. I den fördjupade översiktsplanen är det lämpligt att behandla frågan om kompensationer.

Förutom frågor med direkt koppling till strandskyddet, finns ytterligare ämnesområden som är särskilt viktiga att ta upp och behandla vid planering av bebyggelse i strandnära lägen. Med hänsyn till förmodade klimatförändringar med extremare väder är det viktigt att översvämningssituationen analyseras. Bebyggelse i översvämningsskänsliga lägen är inte lämpligt. För att inte öka påverkan på sjön så är det också viktigt att VA-situationen löses på ett tillfredsställande sätt. Om möjligt bör VA-frågan hanteras på ett sådant sätt vid planering av ny bebyggelse att även befintlig bebyggelse får en bättre VA-lösning, vilket kan innebära en förbättring för vattenkvaliteten i sjön. Därutöver ska naturligtvis de frågor som normalt behandlas i en fördjupad översiktsplan hanteras.

Fördjupad översiktsplan ska svara på frågorna:

- Särskilt värdefulla områden utmed sjön? En sammanvägning av natur- frilufts- och kulturvärden, områden utan särskilda värden identifieras. Sammanhängande områden som inte bör fragmenteras
- Vilka är sjöns kulturhistoriska sammanhang?
- Vilken karaktär och vilka attraktivitetsvärden har sjön och hur kan dessa tas till vara?
- Hur ser sjöns tänkbara utveckling ut?
- Strategi för en önskvärd utveckling av sjön?
- Hur bör olika områden utmed sjön utvecklas?
- Tänkbara kompensationer?

Underlagsmaterial

Inventeringsmetodiken som togs fram i strandnäraprojektets delprojekt ”Natur och friluftsliv” är bra att använda för att ta fram ett underlagsmaterial för att arbeta med strandskyddsfrågan på en fördjupad översiktsplanenivå där en sjö i taget behandlas. Inventeringen i ”Natur och friluftsliv” visar att mycket information redan finns i länsstyrelsens underlagsmaterial. En sammanställning av befintligt underlagsmaterial ger således en god överblick över sjösträndernas naturvärden. I Länsstyrelsens underlagsmaterial finns däremot inte tillräckligt med kunskap om sjöbottnarnas värden. Den andra delen av strandskyddets syften handlar om friluftslivet och här är det främst tillgängligheten som bör karteras, vilket går bra att göra från kartmaterial. Enkäter kan vara ett sätt att sedan komplettera denna information med information om vilka områden utmed sjön som nyttjas för friluftsliv.

Planeringsunderlag för fördjupad översiktsplan rörande strandskyddsfrågan
• Inventering i den form som testats i delprojekt ”Natur och friluftsliv” eller motsvarande underlag. • Mycket underlagsmaterial för naturvärden med anknytning till sjön finns redan regionalt framtaget i Jönköping. Till exempel Natura 2000, våtmarksinventering, limniska nyckelbiotoper, nyckelbiotoper skog, ängs- och hagmarksinventering
Inventeringsmetod enligt delprojekt ”Natur och friluftsliv”
• Med hjälp av kartmaterial delas stranden upp i delsträckor utifrån biotoper. Utifrån befintligt underlagsmaterial på länsstyrelsen och inventeringar i fält klassas varje delsträcka på en femgradig skala där 1 är mycket lågt naturvärde och 5 är mycket högt naturvärde. Varje delsträcka klassas också utifrån tillgängligheten för allmänheten där 0 är ingen tillgänglighet och 3 är god allemansrättslig tillgänglighet och hög nyttjande grad. • Inventeringen kompletteras med enkäter för att få reda på vilka områden utmed sjön som används mycket och/eller är särskilt viktiga för friluftslivet.

Detaljplan

I detaljplanen ska planmässiga och utformningsmässiga avväganden göras med hänsyn till kultur-, natur- och friluftsvärden. Av detaljplanen bör också framgå om det går att trygga allmänhetens tillgång till stranden, om strandskyddsområde tas i anspråk samt om kompensationer behövs. Enligt dagens strandskyddslagstiftning bör detaljplanen utreda om det finns särskilda skäl vid ett intrång i strandskyddsområdet. Liksom i den fördjupade översiktsplanen bör frågor med anknytning till översvämning och Va-lösningen behandlas i detaljplanen. Däröver ska naturligtvis de frågor som normalt behandlas i en detaljplan hanteras.

Detaljplan ska svara på frågorna

- Vilka särskilda värden finns på platsen?
- Hur kan platsen disponeras?
- Hur ska inpassning av bebyggelse och platsanpassning genomföras?
- I vilken mån kan detaljplanen trygga allmänhetens tillgänglighet till strandområdet?
- Vilka tillförsäkrande/tryggande av kompensationer

Underlagsmaterial

I detaljplanesituationen bör inventeringar göras av särskilda naturvärden på platsen samt en bedömning ske av strandområdets tillgänglighet för allmänheten. Dessutom ska övriga undersökningar som normalt görs i detaljplanesammanhang genomföras.

Planeringsunderlag för detaljplan rörande strandskyddsfrågan
• Inventering av naturvärden på platsen. • Bedömning områdets betydelse för tillgängligheten till stranden. Är området avskilt från stranden eller på annat vis mindre viktigt för allmänhetens friluftsliv utmed stranden?

Del 4. Diskussion

Det uttrycks emellanåt från kommunerna en önskan om att kunna hantera strandskyddsfrågan med större utrymme för bedömningar i enskilda fall. Detta skulle ge bättre förutsättningar att skapa attraktiva boendemöjligheter i strandnära läge. Projektets utgångspunkt har varit att se på möjligheterna att hantera strandskyddet utifrån att syftena i den nuvarande strandskyddslagstiftningen inte ska motverkas, men utan att låsa fast sig vid strandskyddslagstiftningens krav på särskilda skäl. En möjlighet till detta är att hantera strandskyddsfrågan i en planeringsprocess där hänsyn till helheten kan tas.

Den inventeringsmetodik som testats i delprojektet ”Natur och friluftsliv” åskådliggör naturvärden på ett bra sätt. Utifrån resultatet går det att bedöma om en bebyggelse är möjlig utan att naturvärdena påverkas negativt. Utifrån inventeringsmetoden kan även friluftslivet redovisas som det ser ut i dag. Den allemansrättsliga tillgängligheten i strandskyddszonen ska däremot inte enbart kartläggas utifrån hur det ser ut i dag utan även med beaktande av framtida utvecklingsmöjligheter. Friluftslivet som företeelse är svårt att värdera eftersom det både handlar om faktiska förutsättningar och om upplevelser. Till exempel är ett problem att avgöra hur stort avstånd som krävs för att ett strandområde ska upplevas som allemansrättsligt tillgängligt, ett avstånd som inte bara varierar med situation utan även med person. Det är också svårt att bedöma hur stort avstånd som krävs för att en strand inte ska privatiseras successivt. I enkätsvaren i delprojekt ”Attitydundersökning” angav dock de flesta svarande att de vill ha 100 meter mellan strand och bebyggelse för att de ska uppleva det bekvämt att passera utmed stranden. Det saknas således en metodik för att bedöma och värdera friluftsvärden ur ett strandskyddsperspektiv. Det generella strandskyddet på 100 meter är därför i de flesta fall en god utgångspunkt för att verka för strandskyddets syften. Ska bebyggelse lokaliseras närmare stranden än 100 meter så bör sådana förhållanden råda eller sådana åtgärder vidtas att det bedöms att det kommer att upplevas självklart för allmänheten att de får använda stranden.

Underlagsmaterialet som presenterar natur- och friluftsvärden kan med fördel kompletteras med en kulturmiljöhistorisk utredning. Delprojektet, ”Kulturinventering” har fokuserat på kulturvärden och främst på hur bebyggelsen runt sjön utvecklats och varierat med olika tidsepoker. Projektet visar en metod för hur en sammanhållen kulturhistorisk identitet för ett område kan presenteras. Till skillnad från delprojektet ”Natur och friluftsliv” innehåller metodiken dock inga prioriteringar. Kulturmiljöfrågan ingår inte heller i dagens strandskyddslagstiftning. Den kulturhistoriska översikten är dock ett bra underlag för planering. Den skulle även kunna utgöra en grund för att arbeta fram en metodik för att arbeta med kulturmiljövärden i strandskyddsfrågan och vidareutveckla en klassningsmetod.

Delprojekt ”Strandnära för alla” belyser olika exempel där metodiken ifrån de tidigare delprojekten tillämpats ur olika vinklar. En slutsats är att det sällan ger något i attraktivitet genom att bygga innanför 100 meter strandskydd om inte strandtomt är möjlig. I delprojekt ”Attitydundersökning” genomfördes en enkät där de svarande fick ange vad de såg som attraktivt i ett strandnära boende samt attityder till strandskydd och strandnära boende. Av de givna alternativen angav de tillfrågade att det var mest attraktivt med ett boende med

sjötomt. Förutom det upplevdes ett boende med utsikt över sjö och närhet till strövområden och bad som mycket attraktivt. Relativt avskilda områden, ett avskilt läge från andra boende samt en friliggande villa i lantligt läge var andra attraktivitetsfaktorer. Bebyggelse i nära anslutning till strandkanten kommer aldrig att vara förenligt med strandskyddets syften utom i de fall när området redan är ianspråktaget. De andra värden som ansetts som attraktiva påverkas endast i få fall av om bebyggelsen är lokaliserad strax innanför eller strax utanför strandskyddet. Sådana fall kan till exempel vara att topografin ger utsikt över sjön i ett visst läge och att denna utsikt försvinner om bebyggelsen dras upp i ett läge längre ifrån sjön.

I de fall där det finns attraktivitetsvinster med att bebyggelse lokaliseras exempelvis 70 meter istället för 100 meter ifrån stranden är det ofta möjligt att gå en bit innanför strandskyddet och klara syftena. Förutsättningen är att ett helhetsgrepp först tas i en fördjupad översiktsplan, lämplig lokalisering väljs via fördjupad översiktsplan och slutligen tryggas markanvändningen mellan sjö och bebyggelse i detaljplan. Strandskyddsfrågan bör hellre hantearas utifrån planeringsprocessen enligt plan- och bygglagen än med enskilda dispenser. Planeringsprocessen ger allmänheten möjlighet till att tycka till, en viktig demokratisk aspekt eftersom ett av strandskyddets syften är att skydda allmänhetens friluftsliv. Genom att hantera strandskyddsfrågan på en översiktsplanenivå/fördjupad översiktsplanenivå kan en helhetsbild skapas för att få fram vilka delar av en sjö där det är extra viktigt att värna strandskyddet. Inventeringsresultaten från de tidigare delprojekten och resultaten från enkäten är ett bra underlag vid avvägningar i en fördjupad översiktsplan. Strandskyddsfrågan kan sedan hanteras för varje område med hjälp av detaljplan. En detaljplan kan också reglera att området mellan ny bebyggelse och stranden ska vara allmän naturmark för att undvika privatisering. I vissa specifika fall går det att lokalisera bebyggelse innanför strandskyddet i uppdragna lägen från sjön utan att motverka strandskyddets syften. Detta gäller till exempel om stranden är tydligt avskild med en väg eller där området på annat vis upplevs som avskilt från stranden. Även här kan det vara lämpligt att i detaljplan säkerställa så att stranden förblir allemansrättsligt tillgänglig, till exempel genom en allmän gångväg.

Vid lokalisering av bebyggelse inom strandskyddet kan kompensationer vara en möjlighet att uppväga att ett tidigare allemansrättsligt område tas i anspråk. Områden som tidigare upplevts otillgängliga, trots att de i fysisk mening varit tillgängliga, kan med hjälp av kompensationer upplevas som mer tillgängliga. Detta kan till exempel ske genom iordningsställande av en promenadväg.

Förutom frågor med direkt koppling till strandskyddet, finns ytterligare ämnesområden som är särskilt viktiga att ta upp och behandla vid planering av bebyggelse i strandnära lägen. Med hänsyn till förmodade klimatförändringar med extremare väder är det viktigt att översvämningssituationen analyseras. För att inte öka påverkan på sjön så är det också viktigt att VA-situationen löses på ett tillfredsställande sätt. Om möjligt bör VA-frågan hantearas på ett sådant sätt vid planering av ny bebyggelse att även befintlig bebyggelse får en bättre VA-lösning, vilket kan innebära en förbättring för vattenkvaliteten i sjön.

Planering och inventering enligt den metodik som beskrivs i rapporten skulle kunna övervägas som ett kompletterande särskilt skäl vid detaljplanering i de fall där Länsstyrelsen beslutar om ett upphävande av strandskyddet. Dagens strandskyddslagstiftning ger dock inte några sådana möjligheter.

I dag saknas motivering till det utökade strandskyddet vilket i sin tur urholkar trovärdigheten. Det skulle vara möjligt att utifrån inventering av natur- och friluftsvärden differentiera i första hand det utökade strandskyddet så att detta stämmer överens med de faktiska värdena. Differentiering av strandskyddet kan leda till en större acceptans för strandskyddet, då motiven blir tydligare. Differentieringstanken skulle kunna appliceras även på det generella strandskyddet i de fall det till exempel finns en avskiljande väg så att det tydligt går att avgränsa strandområdet som är värdefullt för det rörliga friluftslivet. I övriga fall bör strandskyddet ligga kvar på 100 meter.

Om länsstyrelserna får möjligheterna att se över det utökade strandskyddet enligt tidigare förslag från miljö och samhällsbyggnadsdepartementet (DS 2005:23) är det viktigt att hitta bra och effektiva metoder för att kunna avgöra om det finns motiv för ett fortsatt ökat skydd. Förutom de metoder som utarbetats i projektet ”Strandnära boende – vad är det?” har andra metoder prövats av till exempel Kalmar län och Västra Götalands län.

Referenser

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende – kulturhistorisk analys. Markutnyttjande och bebyggelse vid det Småländska höglandets sjöar under förhistorisk och historisk tid. Meddelande 2005:53.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende i Aneby kommun. Strändernas skyddsvärden vid Skärsjösjön och Söljen. Meddelande 2005:46.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende i Eksjö kommun. Strändernas skyddsvärden vid Långanäsasjön och Hunsnäsen. Meddelande 2005:47.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende i Nässjö kommun. Strändernas skyddsvärden vid Nömmen. Meddelande 2005:48.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende i Sävsjö kommun. Strändernas skyddsvärden vid Hillen och Vallsjön. Meddelande 2005:49.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende i Tranås kommun. Strändernas skyddsvärden vid Säbysjön. Meddelande 2005:50.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende i Vetlanda kommun. Strändernas skyddsvärden vid Klockesjön och Serarpasjön. Meddelande 2005:51.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende. Attitydundersökning. Meddelande 2005:52.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005. Strandnära boende. Metod för nyansering av strändernas skyddsvärden. Meddelande 2005:45.

Länsstyrelsen i Kalmar län 2004. Översyn och differentiering av strandskyddet längs fastlandskusten i Kalmar län 2001-2004.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län 2002. Strandskydd i Öckerö kommun- metodbeskrivning, resultat från strandkarteringen samt förslag till ny strandavgränsning. Meddelande 2002:22.

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet 2005. Ett förnyat strandskydd. Departementsserien (DS) 2005:23.

Naturvårdsverket 2002. Kartläggning m.m. av strandskyddsbestämmelserna. Redovisning av regeringsuppdrag. Rapport 5185.

Naturvårdsverket 2003. Våra stränder och bestämmelserna om strandskydd.

Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2001. Upplevelsevärden, sociala kvaliteter i den regionala grönstrukturen.

Internet

www.natuvardsverket.se 2006-11-09

www.raa.se 2006-11-09

www.coe.int 2006-11-09

■ **Bilaga: Strandnära för alla**

Exempelsamling från 10 sjöar i Jönköpings län

Innehållsförteckning

Exempelsamling från 10 sjöar i Jönköpings län.....	4
Sjö i jordbrukslandskap – Säbysjön	4
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	4
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	5
Planeringsnivå - detaljplan	7
Sammanfattande diskussion	8
Sjön vid stationssamhället – Hillen	9
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	9
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	9
Planeringsnivå - detaljplan	11
Sammanfattande diskussion	13
Sjön vid det lilla samhället – Klockesjön	14
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	14
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	15
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	16
Planeringsnivå - detaljplan	16
Sammanfattande diskussion	19
Den lilla sjön – Skärsjösjön	20
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	20
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	21
Planeringsnivå - detaljplan	22
Sammanfattande diskussion	22
Den oexploaterade sjön – Serarpasjön	24
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	24
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	24
Planeringsnivå - detaljplan	27
Planeringsnivå - detaljplan	26
Sammanfattande diskussion	28
Sjö vid sommarstugeområde – Vallsjön	29
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	29
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	30
Planeringsnivå - detaljplan	31
Sammanfattande diskussion	32
Sjö vid tätortsnära rekreationsområde – Långanäsasjön	33
Sammanfattning av natur, frilufts- och kulturvärden	33
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	33
Planeringsnivå - detaljplan	35
Sammanfattande diskussion	36
Sjö med höga naturvärden – Söljen	37
Sammanfattning av natur, frilufts- och kulturvärden	37
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	37
Planeringsnivå - detaljplan	39
Sammanfattande diskussion	40

Stadsnära sjö – Hunsnäsen	41
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	41
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	42
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	43
Planeringsnivå - detaljplan	43
Sammanfattande diskussion	43
Den stora sjön – Nömmen.....	44
Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden	44
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	45
Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan	46
Planeringsnivå - detaljplan	46
Sammanfattande diskussion	48
Sammanfattande diskussion	49

Exempelsamling från 10 sjöar i Jönköpings län

Denna bilaga ska ses som ett arbetsmaterial för rapportens resonemang. Förslagen fungerar som diskussionsunderlag och det är inte säkert att alla förslag innebär god planering i verkligheten när hänsyn har tagits till alla aspekter. Förslagen tar endast sin utgångspunkt i strandskyddets syften och inte i de särskilda skäl som ska vara uppfyllda enligt dagens lagstiftning.

Sjö i jordbrukslandskap – Säbysjön

Säbysjön ingår i Svartåns avrinningssystem och är belägen fem kilometer söder om Tranås tätort. Den västra och östra sidan av sjön har tydligt olika karaktärer. Den västra sidan av sjön är flack närmast stranden för att sedan resa sig i böljande kullar. I de flackare västra delarna på ömse sidor om Svartån breder ett jordbrukslandskap ut sig. Från odlingslandskapet och kyrkan erbjuder fina utblickar ut över sjön. Den östra sidan sluttar brant ner mot sjön och närmast strandkanten ligger ett antal sommarstugor. Bakom dessa breder barrskogen ut sig. Översvämningsrisken vid Säbysjön är stor på grund av sjöns stora tillrinningsområde. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:50)

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Säbysjön är en del av riksintresse för naturvärden ”Svartån”. Säbysjön har höga naturvärden och hyser många sällsynta arter. Sjöstränderna har en hög fragmenteringsgrad vilket innebär att naturlandskapet till stor del är söndertrasat av bebyggelse, något som är negativt för växt- och djurlivet. En stor del av marken runt om Säbysjön utgörs av våtmarker. Utmed sjöns östra kant präglas strandkanten av fritidshus. I övrigt är lövskog ett vanligt markslag. Runt sjön finns ett mindre antal nyckelbiotoper. De största områdena med höga naturvärden är våtmarker, men höga naturvärden är även knutna till de gamla ekarna vid Åbonäs. Rallån i sydväst har högt naturvärde och runt om sjön finns också ett antal ängs- och betesmarksobjekt. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:50)

Den stora mängden våtmarker begränsar möjligheterna till friluftsliv i området. På den östra sidan begränsas också friluftslivet av tomter som bitvis sträcker sig ända ner till sjön. Hela den västra och norra sidan av sjön är också täckt av övervattens- och flytbladsvegetation vilket ger dåliga förutsättningar för bad, en badplats finns dock på den östra sidan. Ett fågeltorn och en vandringsled i norr är exempel på anordningar som ökar möjligheterna till friluftsliv i området. Bitvis finns ett promenadstråk mellan strandkanten och sommarstugorna. Området runt kyrkbyn och Åbonäs har hög besöksfrekvens. Mellan Åbonäs och fågeltornet finns en vandringsled och i dess närhet en grillplats. Vid Säby kyrkby finns en brygga med båtplatser, gröna ytor, bord och bänkar. De norra delarna av Säbysjön nyttjas mest av friluftslivet eftersom det är cykelavstånd till Tranås. Enligt den enkät gällande nyttjandet av friluftslivet runt Säbysjön som gått ut är en långsiktig målsättning ifrån kommunens sida att iordningställa ett gångstråk runt hela sjön. Informationsmaterial i form av tavlor och broschyr som berättar om natur- och kultur samt var det finns badplatser ser kommunen också som önskvärt. De boende anger också fler gångstråk (fågeltornet-Säbykyrkby

samt Galtås-Övrabo) som ett sätt att förbättra för friluftslivet och de önskar sig även fler bryggor och båtplatser som ökar möjligheterna till bad och fiske. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:50)

Säby kyrkby var innan ett sjösänkingsföretag reglerade Svartån och Säbysjön belägen på en udde, omgiven av vidsträckta sankmarker åt väster med sjön åt öster. Väster om Säbysjön vidtar den öppna Säby-Svartådalen med betes- och hagmarker. De många fornlämnningarna vittnar om ett landskap som har bebotts och brukats sedan stenåldern och framåt. Säby kyrkby är belägen inom riksintresse för kulturmiljövård. Riksintresset omfattar kyrkbyn och Säbydalen. Den sammanhängande herrgårdsmiljön med öppen hävdad mark, de många fornlämnningarna, Sätthällas bys roll som central plats med tingsstuga och gästgiveri samt välbevarad agrarbebyggelse ifrån 1800-talet utgör de värden som betonas i riksintressebeskrivningen. Ett tidigt bygdecentrum kan anas kring Svartåns dalgång och dess utlopp i Säbysjön. Den västra delen av Säbysjön bör tolkas som en bygd med rötter ner i förhistorisk tid. Här finns också medeltida belägg som befäster bebyggelsen medan gårdarna öster om sjön troligen har etablerats senare. Mest framträdande i dagens landskap är kyrkbyn, säterilandskapet samt det sena 1900-talets sommarstugelandskap. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avvägningar

Området vid Åbonäs har höga kultur- och naturvärden och med sin närhet till Tranås är det också ett viktigt område för friluftslivet. Området lämpar sig därför inte för bebyggelse. Området runt Säby kyrkby och Åbonäs utgör del av riksintresse för kulturmiljövården är känsligt för exploatering. Här finns goda förutsättningar för bebyggelse eftersom vägen ligger nära och det finns en busshållplats, en brygga och en spännande kulturhistorisk miljö. Enstaka kompletteringar av bebyggelsen skulle vara möjligt men det krävs då en stor anpassning till befintlig bebyggelse. Delar av de västra delarna av sjön är också utsatta vid en översvämning, något som bör beaktas vid lokalisering av ny bebyggelse. De områden som har de högsta naturvärdena (nyckelbiotoper och våtmarker) är inte heller lämpliga för bebyggelse utan bör lämnas orörda för växt- och djurlivet. För friluftslivets utveckling bör ny bebyggelse inte läggas så att möjligheterna att anlägga ett gångstråk runt hela sjön minskar. Ny bebyggelse får inte heller anordnas så att de passager som finns ner till sjön förstörs.

Utefter den östra stranden finns en badplats och på många ställen erbjuds sjöutsikt. Eftersom stora delar av den östra stranden redan är inanspråktagen med sommarstugebebyggelse borde det där finnas möjligheter till kompletterande bebyggelse så länge inte ytterligare strandområde tas i anspråk. Området ligger dock sämre till kommunikationsmässigt och kompletterande bebyggelse kan komma att stå i kontrast till dagens småskaliga sommarstugebebyggelse. Service som affärer och skola finns i Tranås.

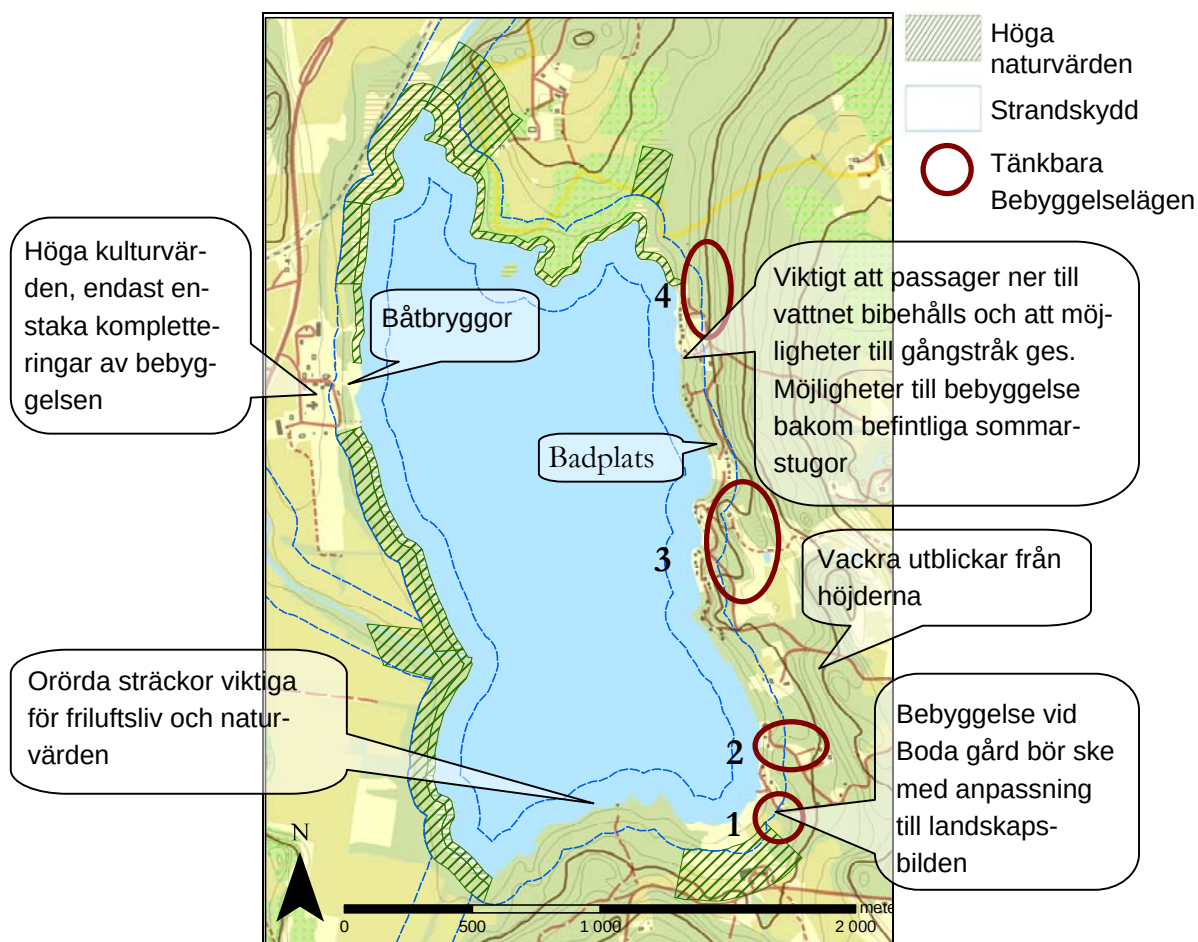

Bild 1. Illustration av tänkbara bebyggelselägen och avvägningar mot motstående intressen vid Söbysjön.

Förslag

Ny bebyggelse lokaliseras utefter den östra och sydöstra delen av sjön. Här finns möjligheter till närhet till strövmarker, bad och bryggor. Vissa tomter skulle också kunna få sjöutsikt. Det är viktigt att bebyggelsen kanaliseras till några punkter. Bakom sommarstugebebyggelsen bör bebyggelse inte läggas så att gluggar täpps till oavsett om det är inom eller utom strandskyddet. Bebyggelse i anslutning till sommarstugebebyggelsen kräver satsningar på de tekniska lösningarna som vägar, vatten och avlopp. En höjning av den tekniska standarden av området får antagligen också till följd att många sommarstugor kommer att omvandlas till permanentboende. Men det skulle även innebära möjligheter att lösa den dåliga VA-situation som sommarstugebebyggelsen i dag har.

Kommunen anordnar på sikt en gångstig runt hela sjön för att förbättra möjligheterna för friluftslivet. Gångstigen kan också ses som en form av kompensationsåtgärd när i dag allmansrätligt tillgänglig mark tas i anspråk.

Planeringsnivå - detaljplan

1. Bebyggelse söder om sjön

Bebyggelse lokaliseras i ett öppet landskap med utsikt över hagmark ner mot sjön. En förutsättning för att utsikten ska bestå är att den befintliga bondgården blir kvar och att marken fortsätter betas. En exploatering i detta läge påverkar landskapsbilden. För att kunna bevara landskapsbilden närmast gården intakt föreslås bebyggelsen lokaliseras på en platå ner mot sjön. I detta läge hamnar bebyggelsen innanför strandskyddet cirka 70 meter ifrån sjön, men påverkan på landskapsbilden blir mindre än om bebyggelsen skulle lokaliseras längre från sjön. Det finns inga särskilda skäl enligt nuvarande lagstiftning för en lokalisering i detta läge, men bedömningen är att det går att lokalisera bebyggelse här och klara strandskyddets syften. Det finns inga särskilt utpekade naturvärden i området och bedömningen är att eftersom stranden efter platån sluttar ner mot sjön så kommer det fortfarande att kännas bekvämt att nyttja

strandområdet, under förutsättning att området behåller nuvarande utformning. Strandområdet nedanför den föreslagna bebyggelsen nyttjas antagligen dock inte i någon högre grad i dag, området är fuktigt och dessutom nyttjas det delvis som hage.

Från den föreslagna bebyggelsen anordnas en stig ner till befintlig bad- och båtplats vid södra delen av sommarstugeområdet. Bad- och båtplatsen utvidgas och anordnas så att den klarar en högre grad av användning.

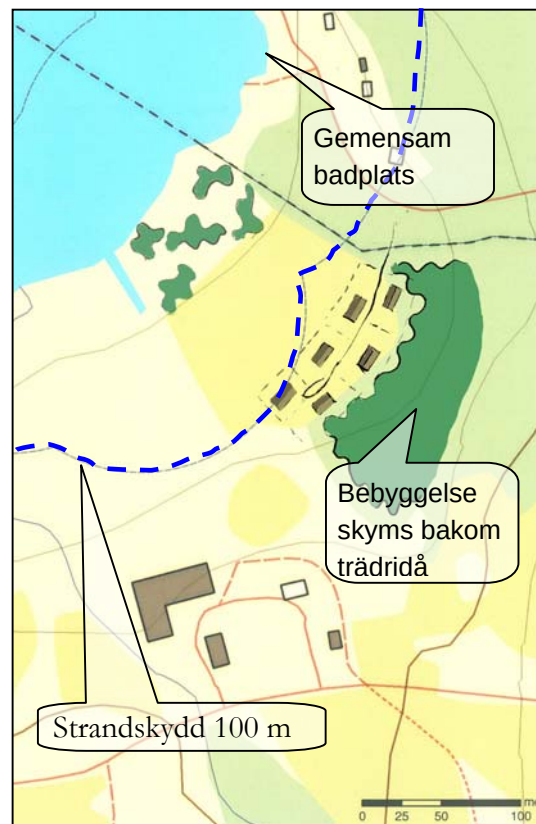

Bild 2. Skiss över ny bebyggelse vid Bodagård

Bild 3. Det öppna landskapet vid Bodagård.

2-4. Bebyggelse invid sommarstugorna

Bebyggelse kan på vissa ställen placeras bakom sommarstugorna så att utsikt skapas över sjön. Bebyggelse längre upp i sluttningen får ingen sjöutsikt om inte röjningar görs i skogen. I vissa fall innebär bebyggelselägen bakom nuvarande sommarstugor att bebyggelsen hamnar i brant terräng, det kräver i sådana fall stor anpassning till terrängförhållandena och suterrängbyggande. Tillgång finns till badplats och ytterliggare båtbygggor skulle kunna anläggas. Frågan om båtbygggor bör utredas redan vid planläggning så att båtplatser kan samordnas på ett bra sätt. Bebyggelsen placeras så att möjligheterna kvarstår att skapa en gångväg runt hela sjön. Att stranden är tydligt avgränsad med bebyggelse skulle här kunna vara ett särskilt skäl för att ge lov till bebyggelse inom strandskyddsområdet.

Bild 4. Fotomontage. Illustration av ny bebyggelse bakom befintliga sommarstugor vid Säbysjön.

Sammanfattande diskussion

I två fall bedöms att det är möjligt att lokalisera ny bebyggelse innanför strandskyddat område utan att motverka strandskyddets syften. I det ena fallet är bebyggelse en bit närmare vattnet att föredra framför ett uppdraget läge för att värna det öppna kulturlandskapet och landskapsbilden. Bebyggelsen lokaliseras här på en plåt en bit upp från vattnet. För att stranden ska fortsätta att upplevas som allemansrättsligt tillgängligt är det viktigt att planläggningen säkerställer att området ner mot vattnet inte privatiseras. I detta fall krävs också att området fortsätter att hävdas för att sjöutsikt ska uppnås. I dag är området betat och en konflikt kan uppstå mellan bostadsändamålet och lantbruket som problem med till exempel allergier och klagomål på lukt och flugor. I det andra fallet förläggs bebyggelse innanför ett redan ianspråktaget strandområde.

Ny bebyggelse medför ett ökat tryck på området och om standarden på vägarna förbättras kommer antagligen fler sommarstugor att övergå till permanentboende. Etablering av ny bebyggelse kommer också att stå i kontrast till de befintliga små sommarstugorna. På sikt kan området ändra karaktär från sommarstugeområde till ett avskilt beläget villaområde. Vid planläggning ska vatten- och avloppssituationen lösas med ett samlat grepp för hela området, vilket skulle få positiva effekter på sjön. Ny bebyggelse vid Säbysjön skulle ge möjligheter att erbjuda attraktivt boende i mer avskilt läge och med lantlig miljö, men ändå nära till Tranås. Kollektivtrafik saknas dock i dag och ett boende i området skulle förutsätta bilpendlande till service, arbete och skola.

Sjön vid stationssamhället – Hillen

Hillen ingår i Lagans vattensystem och är en sjö med bergiga eller steniga stränder med måttlig sjövegetation. Landskapet runt Hillen kan sägas bestå av tre delar. Den södra delen präglas av samhället Rörvik och järnvägen, den mellersta delen utgörs främst av flacka skogsklädda stränder medan den norra är ett mer mosaikartat landskap med gårdar och åkerlappar insprängda i skogen. Hillen har ett stort avrinningsområde och vid en översvämning skulle främst området mellan Hillen och Allgunnen samt de norra delarna drabbas.

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Hillen har ett visst naturvärde och hyser enstaka sällsynta arter. Hillens stränder har en låg fragmenteringsgrad vilket innebär att långa sammanhängande strandsträckor är oexploaterade. Landskapet domineras av löv- och barrskog. Runt om Hillens stränder finns inga skyddade områden eller områden med utpekade höga naturvärden. I Hillens sjözon finns däremot ett Natura 2000-område som omfattar cirka 500 meter av stranden. Det finns inga våtmarker runt Hillen i naturvärdesbedömningen och därför har inget område runt Hillen klassats som mycket högt naturvärde och endast en liten del har klassats som högt naturvärde. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:49)

Hillen har en badplats strax norr om Rörvik och två områden har ansetts lämpliga för bad då de har sand- och hållbotten. Öster om Hillen finns en gångstig, men delar av Hillens stränder upplevs som otillgängliga, trots att de i fysisk mening är tillgängliga för friluftslivet. Att tillgängliggöra stränderna är en möjlighet att förbättra allmänhetens tillgänglighet till sjön. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:49)

Det finns en rik fornlämningsmiljö kring sjön från perioden stenålder till äldre järnålder. Flertalet lösfynd tillsammans med fossil åkermark i backarna vida Hilla-fällen och nedanför Notholma ger ett avtryck i dagens landskap av odlingsverksamhet under förhistorisk tid och medeltid. Lagmannen ska under medeltid ha haft sin huvudgård på Lagmansryd vid Hillens nordöstra strand. Sjön Hillen har under 1700-1800-talet uppvisat både ett strandnära boende och boende i höjdlägen. 1900-talet präglades av järnvägen utmed Hillens östra stranden och stationssamhället Rörvik växte fram söder om sjön. Träindustri och järnvägsstation möjliggjorde en expansion av samhälle och industrier. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avgränsningar

Hillen har få utpekade värden och ger ett splittrat intryck. Delar av den östra sidan lämpar sig inte för bebyggelse till följd av störningar från järnvägen och från reningsverket. Grönområdet närmast skolan vid Rörviks samhälle används för barnens lek. En kortare bit av den norra stranden har höga naturvärden och är därför inte lämplig för exploatering. I övrigt finns utmed Hillen inga tydliga värden. Ny bebyggelse bör dock lokaliseras antingen till närheten av Rörvik, där det finns befintlig infrastruktur samt tillgång till service, eller till de norra delarna där det också finns befintlig vägstruktur och bebyggelse samt möjligheter till många vackra utblickar. Landskapsbildsvärdena och den småskaliga strukturen i den norra delen gör dock att landskapet är känsligt för större nybyggnadsområden.

Bild 5. Illustration av tänkbara bebyggelselägen och avvägningar av motstående intressen vid Hillen.

Förslag

Lämpliga bebyggelselägen är området nordväst om Rörvik, med närhet till service, samt området norr om sjön där den vackra landskapsbilden ger möjlighet till attraktiva bebyggelselägen. I den sydvästra delen av sjön finns möjligheten att inrymma större nybyggnadsområden utan att väsentligt påverka natur- kultur- och friluftsvärden.

Med röjningar skulle det vara möjligt att anordna en promenadväg från Rörvik på den västra sidan av sjön. Detta skulle vara ett sätt att förbättra allmänhetens tillgång till stränderna och kan utgöra en kompensationsåtgärd i samband med lokalisering av ny bebyggelse utmed stränderna. Den östra sidan används redan i dag för promenader.

I den norra delen av Hillen finns många natursköna lägen. Området ligger avsides och möjligheterna att nyttja sjön är i många fall begränsade, attraktiviteten ligger därför främst i natursköna lägen med utsikt över sjön och öppna landskap. I denna del måste bebyggelsen vägas mot de kulturhistoriska landskapsbildsvärdena, därför föreslås att endast mindre bebyggelsekompletteringar görs.

Planeringsnivå - detaljplan

1. Västra förslaget

Nordväst om Rörvik anläggs ett nytt område med anslutningsväg till Rörvik. Området skulle senare kunna fortsätta att utvecklas en bit in mot Rörvik. Bebyggelsen läggs i bakkant av befintlig öppen mark och följer topografin. Området ligger inom 100 meter strandskydd men tack vare sluttningen känns det bekvämt att passera nere vid strandkanten, om området emellan bebyggelsen och stranden inte privatiseras.

Bild 6. Utsikt från den tänkta bebyggelsen och ner mot Hillen.

Inga särskilda naturvärden finns i området. Bedömningen är därför den att ny bebyggelse kan lokaliseras inom strandskyddet utan att motverka strandskyddets syften även om särskilda skäl saknas enligt dagens lagstiftning. Området mellan bebyggelsen och stranden kan nyttjas som allmänning och hållas öppen för sjöutsikten. Stranden är stenig och utan vass och förutsättningarna borde vara goda för att anlägga båt- och badbryggor. Platsen är belägen inne i en vik och kommer från stora delar av sjön inte att påverka landskapsbilden. I detaljplan bör det öppna området och bryggområdet regleras för att säkerställa att detta fortsätter vara naturmark. Både bryggor och det öppna området som måste hävdas för att behålla sjöutsikten kan skötas som samfällighet. Ett medvetet hävdande av området mellan sjön och den föreslagna bebyggelsen skulle kunna höja områdets biologiska värden. En promenadväg in till Rörvik skulle förbättra möjligheterna att nyttja den sydvästra stranden för friluftsliv och föreslås i strandkanten. Promenadvägen är en förutsättning för att säkerställa att strandområdet inte privatiseras och kan också ses som en kompensation för att de-

lar av strandskyddat område tas i anspråk för bebyggelse. Ett par allmänna parkeringsplatser intill den nya bebyggelsen skulle också innebära att bad- och båtplatser även blir tillgängliga för allmänheten.

Bild 7. Strandområdet vid västra förslaget (1) vid Hillen.

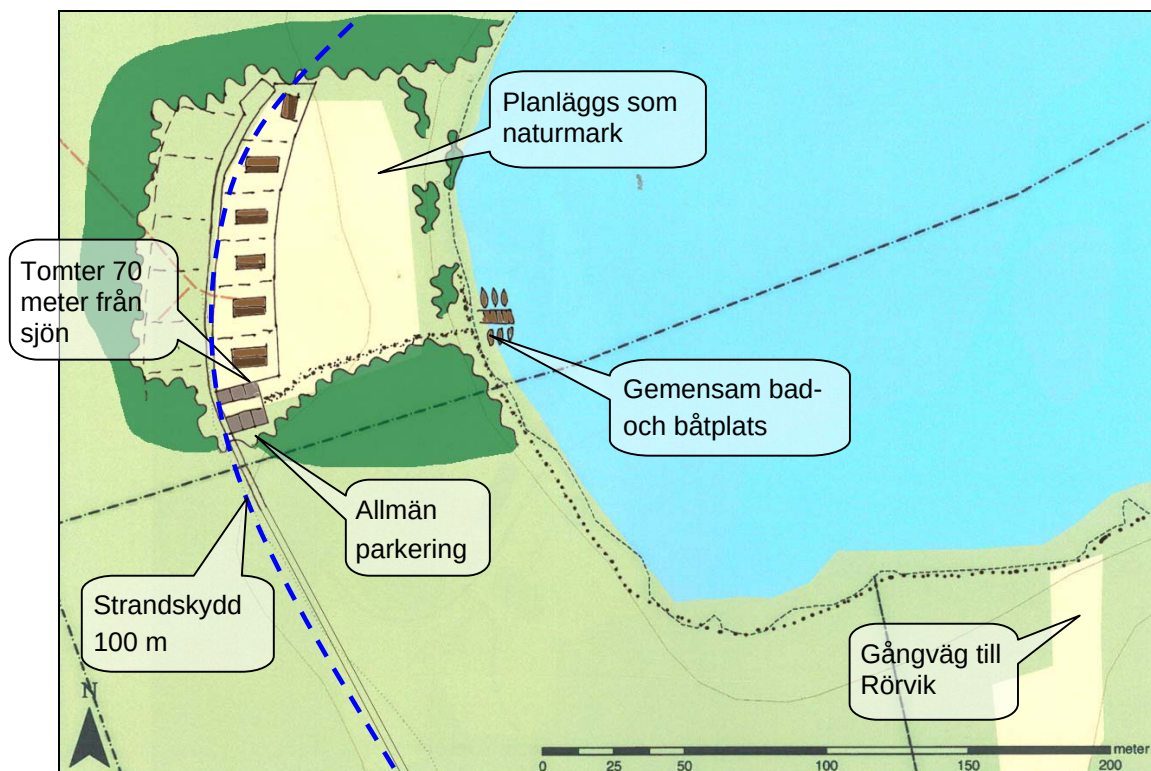
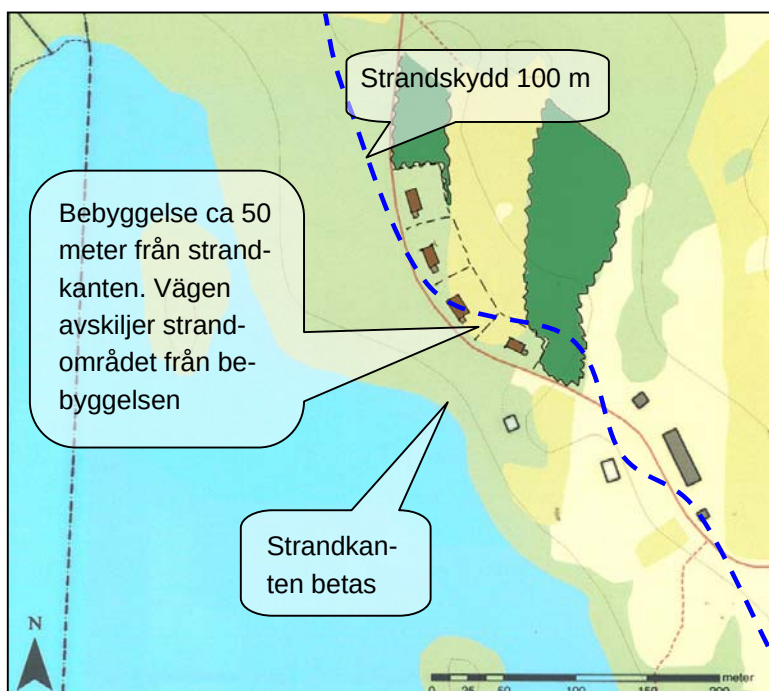

Bild 8. Illustration av ny bebyggelse enligt västra förslaget (1) vid Hillen.

2. Norra förslaget

Norr om Hillen placeras bebyggelse i anslutning till befintlig bebyggelse i ett naturskönt landskap med vackra utblickar över sjön. Möjligheterna att nå stranden är begränsade då stränderna till största delen utgörs av hagmark. Det öppna landskapet och utsikten över sjön kräver fortsatt betesdrift, eller hävdande på annat sätt. Det är inte säkert att det är möj-

ligt med fortsatt betesdrift om delar av betesmarken tas i anspråk för bebyggelse. Det är också värt att fundera över vilka krav som kan ställas på bebyggelsen för att få denna att passa in i landskapet. Bebyggelsen lokaliseras inom strandskyddat område. Befintlig väg skiljer dock av den nya bebyggelsen från stranden och skulle kunna utgöra ett särskilt skäl.

Bild 9. Illustration ny bebyggelse i norra delen (2) av Hillen.

Sammanfattande diskussion

Två bebyggelselägen föreslås innanför 100 meter strandskydd. I det sydvästra läget erbjuds tätortsnära boende och den nya bebyggelsen passas in i landskapet för att skapa sjöutsikt cirka 70 meter från sjön. Genom planbestämmelser säkerställs att marken mellan sjön och den nya bebyggelsen förblir allemansrättsligt tillgänglig, vilket är en förutsättning för att klara strandskyddets syften. En gångväg anläggs också för att säkerställa allmänhetens tillgång till området. I den norra delen föreslås bebyggelse med sjöutsikt med vägen som en avskiljande faktor. För att sjöutsikten ska bevaras krävs att hagmarkerna fortsätter att betas. Landskapsbilden i den norra delen av sjön är väldigt känslig och en hård exploatering i den delen skulle kunna förstöra värdet. Därmed skulle även det som upplevs som attraktivt för ny bebyggelse förstöras liksom upplevelsevärdena för de som redan bor i eller använder området i dag.

Det är viktigt att ny bebyggelse i anslutning till Rörvik anläggs på ett sådant sätt att inte Rörviksbornas möjligheter att röra sig utmed sjön försämras. Bebyggelselägen i anslutning till Rörvik skulle kunna vara ett sätt att stärka ortens förutsättningar. En promenadväg norrut utmed Hillen skulle också förbättra möjligheterna till attraktivt friluftsliv för de som redan bor i Rörvik.

Sjön vid det lilla samhället – Klockesjön

Klockesjön ingår i Mörrumsåns vattensystem och är belägen strax söder om Ramkvilla. Ett smalt sund förbinder Klockesjön med sjön Örken. Sjön omges huvudsakligen av skogsmark med ett relativt stort inslag av odlad mark i norr och öster i anslutning till Ramkvilla. Ramkvilla kyrka ligger här också vackert placerad vid stranden och utgör ett blickfång från stora delar av sjön. Från sluttningarna i norr är utblickarna fina över sjön och det är också här som det idag finns bebyggelse, i huvudsak permanentboende. Södra sidan är nästan helt obebyggd med skogsområden som bitvis är glesa. Här finns också en del äldre hagar. Runt Klockesjön är strandskyddet utökat till 200 meter. Klockesjön har stora tillrinningsområden och delar av Ramkvilla och den öppna marken strax väster och norr därom ligger inom områden med stor risk för översvämning. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:51)

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Klockesjön har en höga naturvärden och flera sällsynta arter. Närmast sjön dominerar lövskogen medan omgivningen i övrigt domineras av barrskog. Runt Klockesjön finns det en relativt stor andel områden med mycket högt naturvärde i närmiljö och omgivning. I Klockesjöns sjöstrandzon finns det två områden som uppfyller kriterierna för Natura 2000-områden. Ytterligare ett område som uppfyller kriterierna för Natura 2000-område finns i sjöns närhet. Även Ramkvillabäcken är klassad som mycket högt naturvärde. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:51)

Klockesjön har en låg fragmenteringsgrad i förhållande till många andra sjöar i projektet, vilket innebär att det runt sjöstränderna finns långa sammanhängande sträckor med naturmark som inte bryts av med bebyggelse, en viktig faktor för de biologiska värdena. Bebyggelsen är framförallt lokaliserad till Ramkvilla. Här sträcker sig tomterna ofta ända ner till vattenlinjen och skärmar av för andra intressen såsom friluftslivet. Bostadsbebyggelse finns även i mindre avsnitt längs hela norra stranden. I Ramkvilla finns en kommunal badplats med parkering, men det förekommer även en del naturliga stränder som ger attraktivitet ur badsynpunkt. Fisket och kräftfisket är väl utnyttjat. Strax bakom badplatsen finns en golfbana med utsikt över sjön. Golfbanan tillsammans med badplatsen och Ramkvilla utgör de områden kring sjön som har högst besöksfrekvens. Borgområdet vid Hallsnäs gård och Sundkullen skulle kunna användas oftare av allmänheten om områdena röjdes eller slåttrades. Även den södra stranden skulle kunna utvecklas för det rörliga friluftslivet, men enligt de boende skulle en eventuell bebyggelse innebära att de allemansrättsliga värdena går förlorade. Kulturvärden som enligt allmänheten är värda att bevara runt sjön är borgruinen, odlingslandskapet och området vid Torp. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:51)

Norra sidan av Klockesjön har bebotts sedan stenåldern och det är också här som man funnit spår från den medeltida epoken i form av runstensfragment, myntfynd från 1200-talet och borgruinen vid Hallsnäs. Idag präglas landskapet runt Ramkvilla samhälle framförallt av de stora uppodlingar som skedde efter 1850-talet. 1800-talets bebyggelse hör också samman med det sågverk som anlades under Hallsnäs säteri. På södra sidan av sjön fanns skog och utmark och här finnes idag rester från torp och hävdad mark. Eftersom de fysiska spåren av äldre bruk finns kvar i stor utsträckning kan en förståelse fås för dagens landskap och hur det har växt fram. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

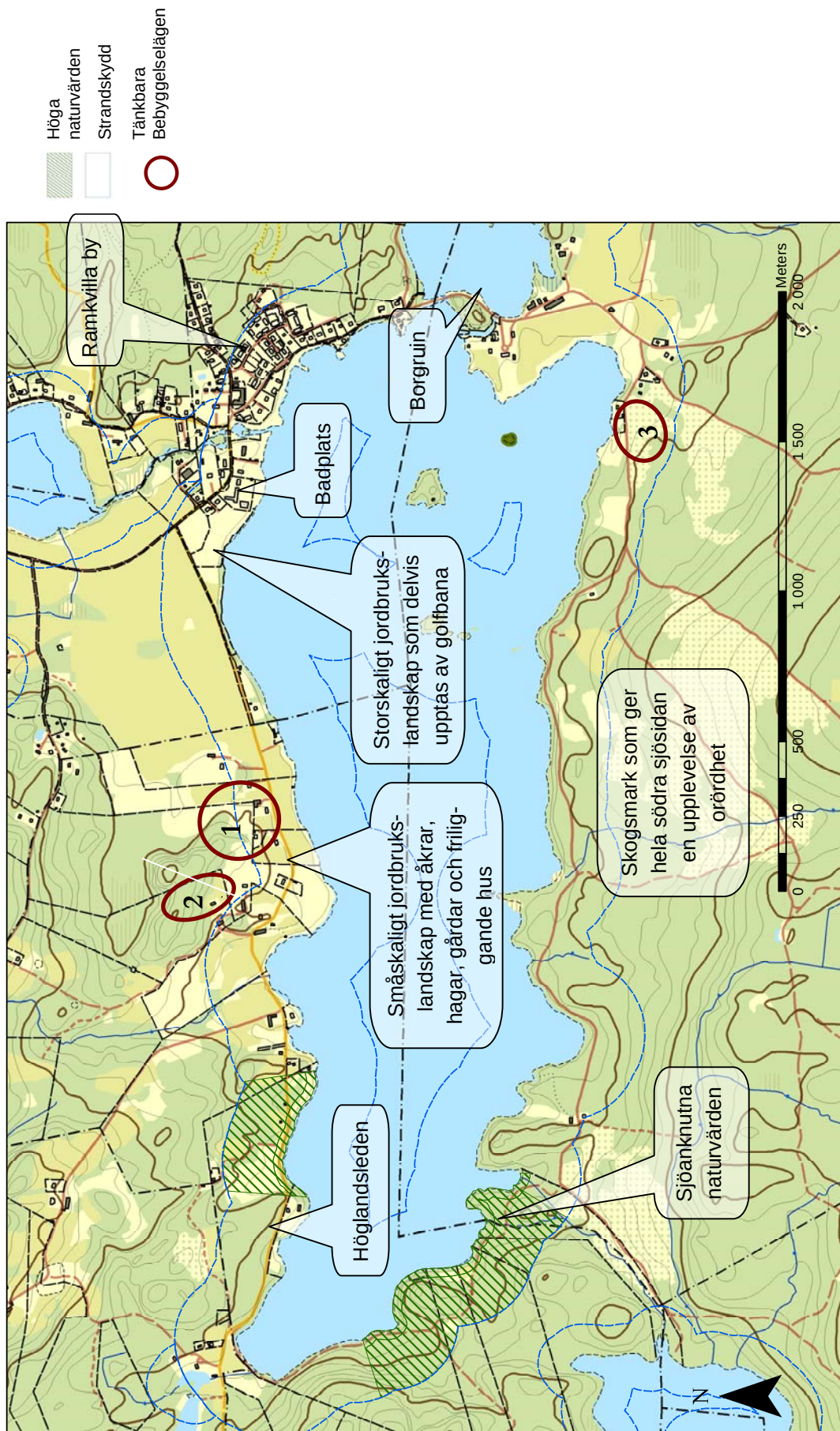

Bild 10. Bebyggelseförslag vid Klockesjön.

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avvägningar

Förutom själva badplatsen är den allemansrättsliga marken närmast Ramkvilla starkt begränsad på grund av befintlig bebyggelse. Här finns också de största kulturvärdena liksom det största behovet av närrekreationsområden. Längs hela den nordvästra delen av Klockesjön innebär all ny bebyggelse en stor påverkan på landskapsbilden. Stora delar av norra stranden består idag av öppna åkrar och hagar där befintlig bebyggelse i huvudsak ligger uppdragen i den kuperade terrängen. Detta innebär att man från vägen och befintlig bebyggelse har en tydlig visuell kontakt med sjön. Eventuell ny bebyggelse mellan vägen och stranden skulle innebära ett stort avsteg från byggnadsmönstret i området och påverka landskapsbilden negativt. Även direkt norr om vägen är det svårt att lokalisera ny bebyggelse utan att bryta bebyggelsetraditionen med hus och gårdskomplex av olika ålder ligger på stora tomter orienterade mot sjön med mellanliggande åker-, ängs- och hagmark.

Stora delar av den västra delen av sjön upplevs som otillgänglig med kraftig kupering och endast mindre vägar. Här finns också de största naturvärdena och området bör därför inte bebyggas. Området kan istället utvecklas för att erbjuda en mer orörd naturupplevelse för ramkvillaborna som en kontrast till norrsidans kulturpräglade landskap. Den södra sidan av sjön är kuperad skogsmark som i många fall når ända ner till sjön. Även här upplevs området som relativt otillgängligt. På grund av terrängen och skogen förloras kontakten med sjön snabbt i takt med att avståndet till sjön växer. Från norra stranden upplevs den södra sidan som orörd skogsmark vilket är en värdefull kvalitet. Det öppna landskapet runt Hallnäs och strax söder därom kan däremot ses som en förlängning av Ramkvilla.

Förslag

Lämpliga bebyggelselägen föreslås i områden med viss närhet till Ramkvilla för service och för att kunna dra nytta av befintliga vägsystem. Stora delar av den södra sjösidan med sin skogsvegetation och naturvärden bedöms som mindre lämplig för bebyggelse. Området norr om sjön har däremot redan idag en vacker landskapsbild som ger möjlighet till attraktiva bebyggelselägen. Samtidigt är det en balansgång att komplettera med ny bebyggelse utan att slå sönder befintliga landskapsbildsvärden för de redan boende i området eller för ytterligare bostadskompletteringar i framtiden.

Planeringsnivå - detaljplan

1-2. Tillbakadragna tomtlägen vid Torp och Västerholm

På Klockesjöns norra sida i bakkanten av befintlig bebyggelse föreslås nya bebyggelselägen som erbjuder sjöutsikt, närhet till strandområden för bad (naturlig strand) samt landsbygdsboende med närhet till servicen inne i Ramkvilla. De utpekade lägena innebär nya bostadstomter i direkt anslutning till befintlig bebyggelse och omfattar grupper på 1-3 hus för permanentboende. Placeringen ligger i huvudsak utanför dagens strandskydd på 200 meter. Tomterna är stora och har förlagts i gränzonen mellan öppen mark och skogsmark med sjöutsikt i luckorna mellan befintliga hus och gårdar. Byggnadstraditionen i området är bostadshus i 1 ½ till 2 plan med långsida och entréer som vänder sig mot vägen och sjön. Vid sjön i närheten av Torp-området finns ett strandparti som är lämpligt för bad och det finns möjlighet att anlägga en gång- och cykelväg från landsvägen ner dit. En gemensam,

mindre badbrygga som görs tillgänglig för allmänheten kan vara lämplig för att öka attraktiviteten i området.

Generellt gäller att samtliga tomter för sjöutsikten är beroende av fortsatt markanvändning som idag för ett bibehållet öppet landskap ner mot sjön.

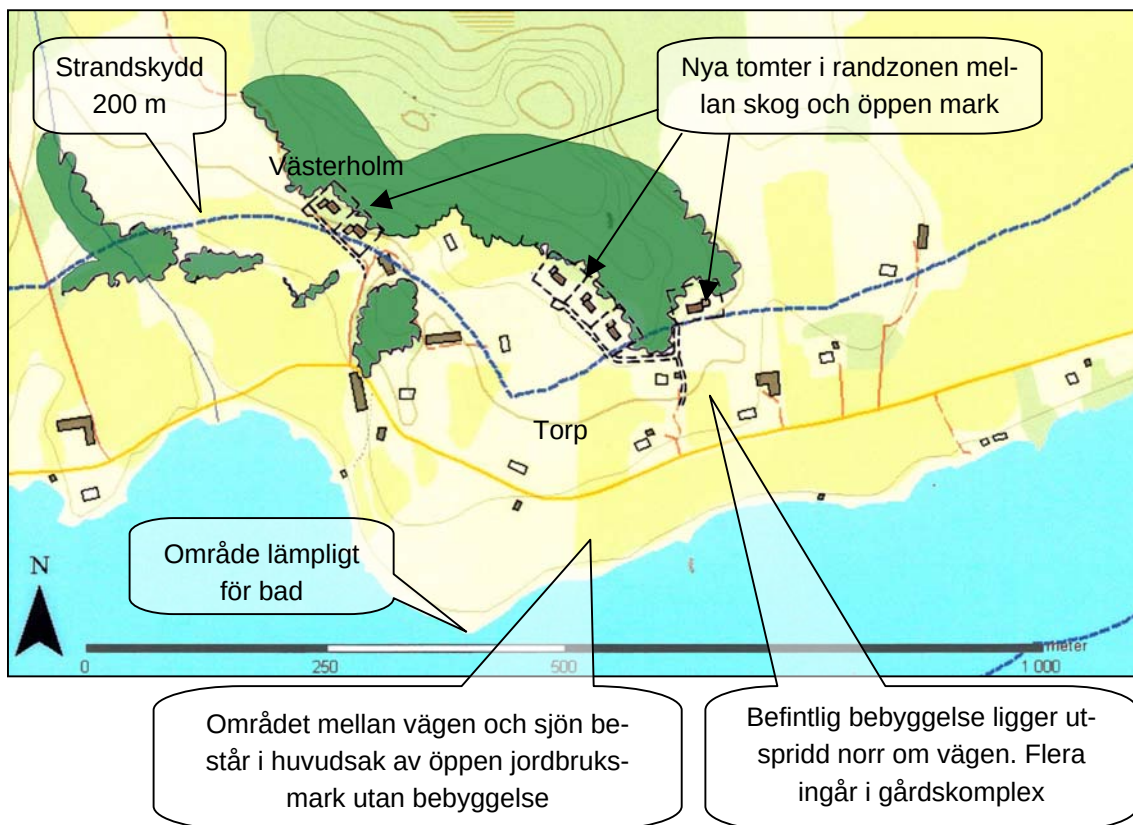

Bild 11. Bebyggelseförslag på Klockesjöns norra sida vid Torp och Västerholm.

3. Vilan

I den sydöstligaste delen av sjön föreslås en grupp på 3-4 hus i 1 ½ till 2-plan på större tomter (cirka 1600 kvm) för antingen permanentboende eller fritidsboende. De nya husen kan ses som en förlängning av den befintliga bebyggelsen vid Vilan och Hallsnäslund, men även som en del av Ramkvilla samhälle. Tomterna föreslås till södra sidan av en befintlig grusväg som följer Klockesjöns södra sida. Vid det aktuella läget finns en halvöppen hagmark mellan vägen och sjön som ger en visuell kontakt med vattnet vilket saknas längre västerut. Närmast sjön finns en gles vegetationsridå och det finns möjlighet att från grusvägen ta sig ner till sjön. Längst in i viken vid Vilan är både bottenförhållandena och stranden lämplig för bad och det finns viss möjlighet att röra sig västerut längs stranden där den inte är avgränsad för betesdjuren. En viss gallring av trädvegetation och buskvegetation närmast sjön och i hagmarken kan vara motiverad för att ge förbättrad utsikt över sjön. Viktigt är att en tydlig vegetationsskärm finns kvar för att bibehålla naturupplevelsen från sjösidan.

En grusväg skiljer skogsmarken från hagmark och strandområde här är det naturligt att röra sig för friluftslivet. En bebyggelse vid sjöns södra sida riskerar enligt de boende att ta bort

de allemansrättsliga värdena. För att minska denna risk bör därför tomtstorlekarna vara generösa så att inte området upplevs överexploaterat. Vägen kan dock inte anses vara ett så påtagligt avskiljande element att den utgör ett särskilt skäl enligt dagens lagstiftning för en ny bebyggelse. De föreslagna tomterna på vägens södra sida hamnar inom dagens strandskydd på 200 meter och till viss del också inom 100-meters-linjen. Möjligheterna för det rörliga friluftslivet och upple-

Bild 12. Grusväg underlättar för friluftslivet.

velsen av sjöområdet försämras inte.

Den lilla holmen Peterborg ligger cirka 250 meter från stranden. I övrigt finns inga särskilda naturvärden finns inom området och är ett fågelskyddsområde. En större brygga eller allt för mycket aktivitet vid den strandremsa som ligger närmast den nya bebyggelsen kan störa djurlivet på ön. En allmän badplats är därför inte lämpligt. Med dessa förutsättningar är bedömningen att ny bebyggelse kan lokaliseras inom strandskyddet utan att motverka strandskyddets syften även om särskilda skäl saknas enligt dagens lagstiftning.

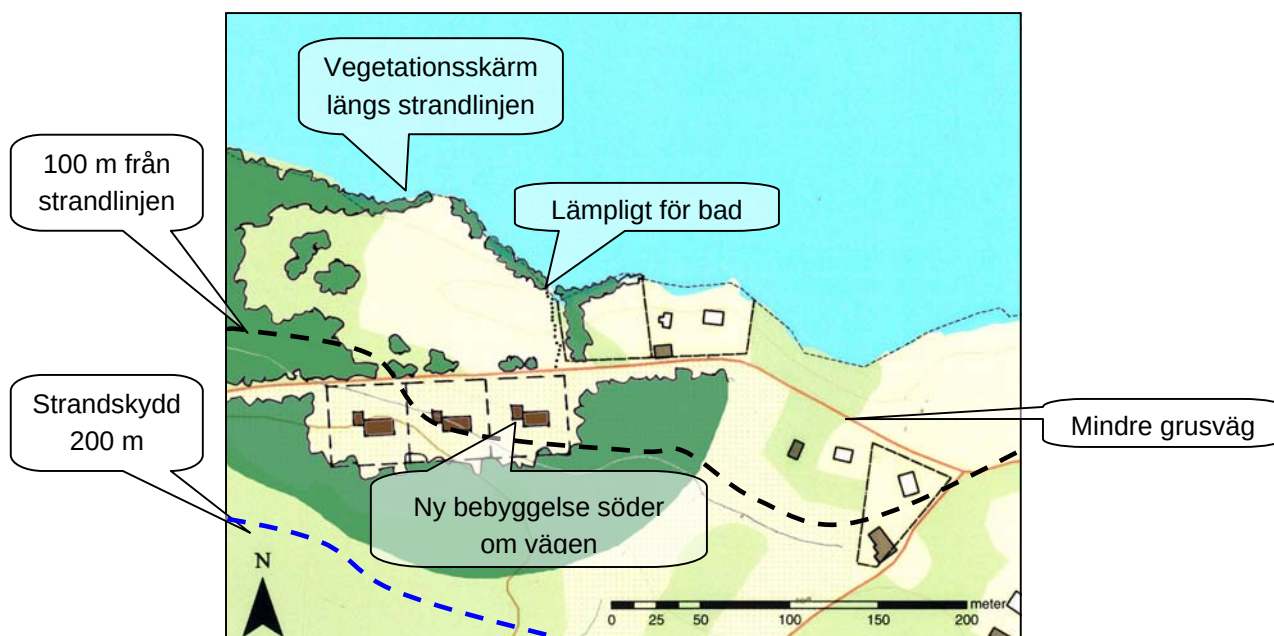

Bild 13. Bebyggelseförslag på Klockesjöns sydöstra del.

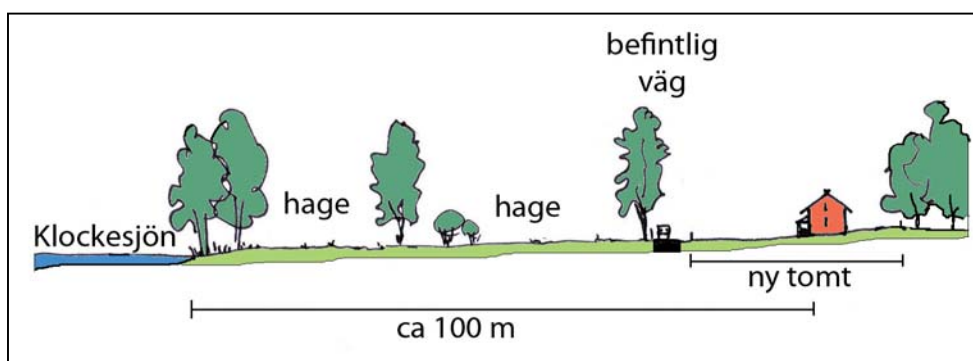

Bild 14. Snitt för bebyggelseförslaget vid sydöstra delen av Klockesjön. Nya tomter ligger helt innanför det utökade strandskyddet på 200 meter men är även innanför 100-meterszonen. Befintlig väg, avskärmande vegetation och en begränsad bebyggelse motiverar läget.

Sammanfattande diskussion

Landskapsbilden i den norra delen av sjön är känslig för både ny bebyggelse och en förändrad markanvändning. En hård exploatering nära sjön förstör värdena för de som bor där och sänker också områdets attraktivitet generellt även för dem som flyttar dit. Ju närmare sjön ny bebyggelse läggs desto fler i dag attraktiva lägen en bit ifrån sjön kommer att upplevas som mindre attraktiva. All ny bebyggelse är på grund av det öppna landskapet också exponerad över stora områden, inte minst från sjösidan.

En bebyggelse vid sjöns södra sida riskerar enligt de boende att de allemansrättsliga värdena går förlorade. Med den placering, omfattning och förslag på planreglering innebär inte förslaget ett hinder för friluftslivet. Det öppna landskapet och utsikten över sjön kräver fortsatt markanvändning som idag eller hävdande på annat sätt. Det är inte säkert att det är möjligt med fortsatt betesdrift om delar av betesmarken tas i anspråk för bebyggelse. En bebyggelsekomplettering kan bidra till att hålla liv i landsbygden runt Ramkvilla samt stärka underlaget för att bevara olika servicefunktioner på platsen.

Den lilla sjön – Skärsjösjön

Skärsjösjön är belägen 2 kilometer väst-sydväst om Aneby tätort och ingår i Svartåns avrinningsområde. Skärsjösjön är en liten sjö vars stränder i sydöst präglas av öppet jordbrukslandskap i anslutning till Skärsjö säter. För övrigt är stränderna i de södra och västra delarna skogsklädda med stora bälten av vass och våtmarker närmast sjön. Sjön omsluts av vägar på tre sidor. Norr och väster om sjön sträcker sig väg 132 som ger upphov till ett trafikbrus i hela området. Skärsjösjön har ett litet avrinningsområde och översvämningens risk utmed sjön är därför inte så stor. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:46)

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Lövskog och våtmark är de vanligaste markslagen runt Skärsjösjön och sjön har ett visst naturvärde men hyser inga sällsynta arter. Skärsjösjön har ett lågt fragmenteringstal. Utmed stränderna finns alltså långa sammanhängande sträckor av skog och våtmarker, något som är positivt ur natursynpunkt. Områden med höga naturvärden utmed Skärsjösjön är framförallt ett område som uppfyller kriterierna för Natura 2000-områden samt ett flertal våtmarker och sumpskogar. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:46)

Bild 15. Skärsjö säteri dominerar landskapsbilden vid Skärsjösjön.

Skärsjösjön saknar till stor del exploaterade ytor trots att den ligger så tätortsnära, sjöstränderna är alltså till största delen allmansrättsligt tillgängliga. Vid sjön finns en badplats som är allmän badplats som nyttjas flitigt av Anebyborna under sommarmånaderna. I övrigt är förutsättningarna för bad dåliga då vattenytan är täckt med övervattensvegetation. Söder om badplatsen ligger i dag Skärsjö säteri vars verksamhet i dag är inriktad mot turistverksamhet, främst fiske och jakt. I samband med exploatering av Skärsjö udde kommer en cykelväg att byggas ut till det området. Røjningar, rastplatser och vandringsled är önskemål från de boende runt sjön. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:46)

Skärsjösjöns kulturhistoriska landskap präglas framförallt av Skärsjö säteri samt av en komplex fornlämningsmiljö på höjderna öster om säteriet. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avvägningar

De områden utmed sjön som i inventeringen har bedömts som höga eller mycket höga naturvärden, främst våtmarker bedöms inte lämpliga för bostadsbebyggelse. Även området mellan våtmarkerna är viktigt som spridningskorridor och det är viktigt med större sammanhängande naturområden för den biologiska mångfalden. Lokalisering av bebyggelse i området runt Skärsjö säteri är tveksamt ur kulturhistoriskt perspektiv. Etablering av ny bebyggelse begränsas också av buller från vägen i väster. I de norra delarna av Skärsjösjön är det dock möjligt att lokalisera bebyggelse utan några stora motstående intressen. Här finns attraktiva lägen med möjligheter till utsikt över sjön främst på de två uddarna. Från skärsjöuddde är det också nära till den allmänna badplatsen.

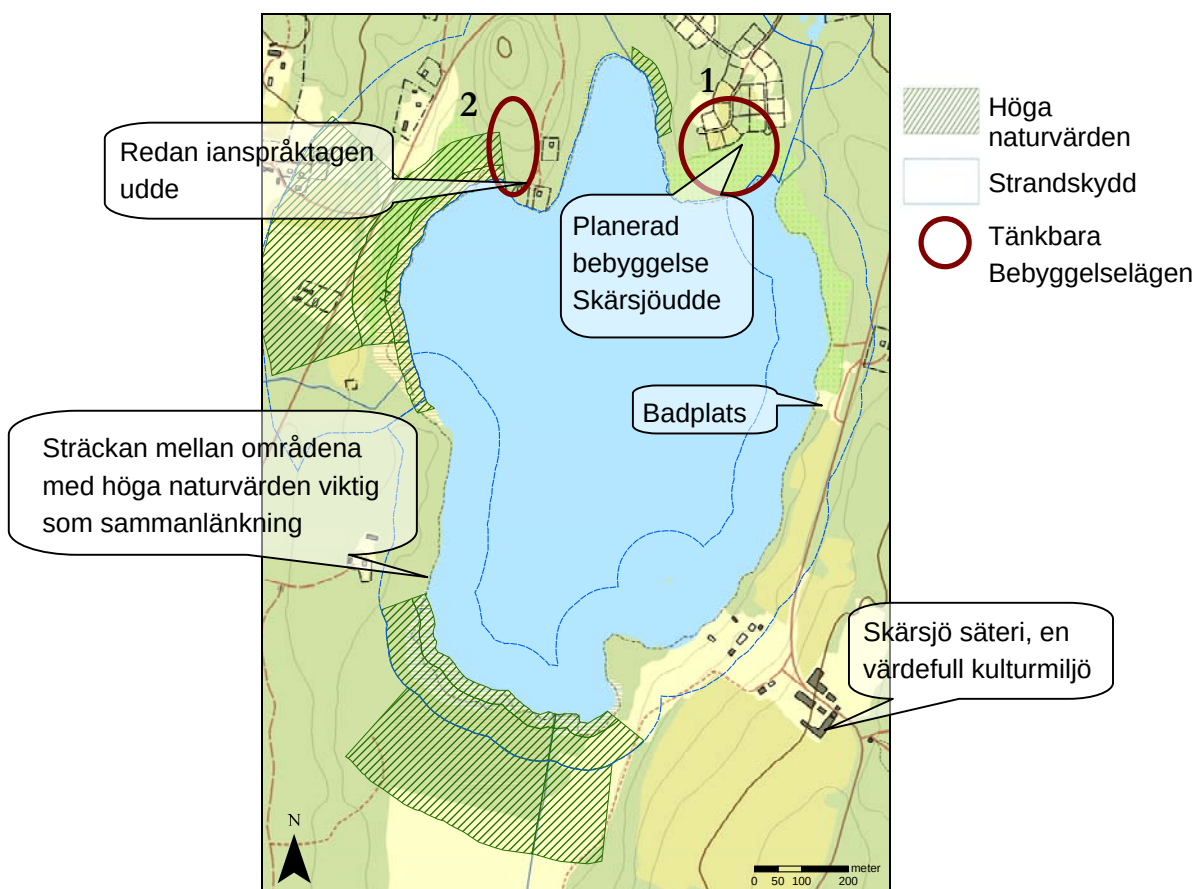

Bild 16. Illustration av tänkbara bebyggelselägen och avvägningar mot motstående intressen vid Skärsjösjön.

Förslag

Ny bebyggelse föreslås på Skärsjöuddde där det redan tidigare finns ett förslag framtaget på ny bebyggelse inom det utvidgade strandskyddet. Anledningen till att det i detta område råder utvidgat strandskydd får ses som oklar då området inte har några särskilda natur- eller friluftsvärden. Möjlighet finns även att komplettera med ytterligare några hus på en redan bebyggd och ianspråktagen udde. Den föreslagna bebyggelsen får befintlig badplats på nära

håll och service som affär och skolor finns i Aneby. Den västra och sydvästra delen av sjön hålls fri från ny bebyggelse, i denna del får istället naturvärdena möjlighet att utvecklas.

Planeringsnivå - detaljplan

1. Skärsjöudde

På Skärsjöudde har kommunen redan tagit fram ett förslag på ny bebyggelse. Projektets förslag är dock att bebyggelsen utformas på ett sådant sätt att de dungar som finns i det öppna landskapet behålls. Även skogsområdet närmast sjön bibehålls. En gång och cykelväg anläggs till den allmänna badplatsen i sydväst. Goda möjligheter finns för de boende att nyttja udden och sjön för närrekreation. Hela udden bör planläggas för att säkerställa att inte delar av stranden privatiseras så som redan skett på ett ställe.

I området råder 300 meter strandskydd och den föreslagna bebyggelsen lokaliseras inom detta. Bedömningen är dock att det på platsen inte finns några särskilda värden som motiverar det utökade strandskyddet. Bebyggelsen utformas även på ett sådant sätt med naturmark ner mot sjön och tydlig tomtavgränsning med krav på staket eller häck i detaljplan så att det tydliggörs vad som är privatmark och vad som är allemansrättsligt tillgängligt. Allmänheten kommer därför att ha fortsatt möjlighet att nyttja udden. Området har heller inte några särskilt utpekade naturvärden.

2. Udde

Befintlig bebyggelse kompletteras med ytterligare två hus som läggs på ett sådant sätt att möjligheterna att passera udden för den som rör sig runt sjön inte förstörs. Husen får en gemensam bad- och båt- brygga och utsikt över sjön. I området råder 300 meter strandskydd och den föreslagna bebyggelsen lokaliseras inom detta. Bedömningen är dock att det på platsen inte finns några särskilda värden som motiverar det utökade strandskyddet. Udden är redan delvis ianspråktagen med bebyggelse. Den nya bebyggelsen utformas med naturmark ner mot sjön och tydlig tomtavgränsning med krav på staket eller häck i plan. Allemansrättens tillgänglighet till udden kommer därför inte att inskränkas i jämförelse med i dag. Området har heller inte några särskilt utpekade naturvärden.

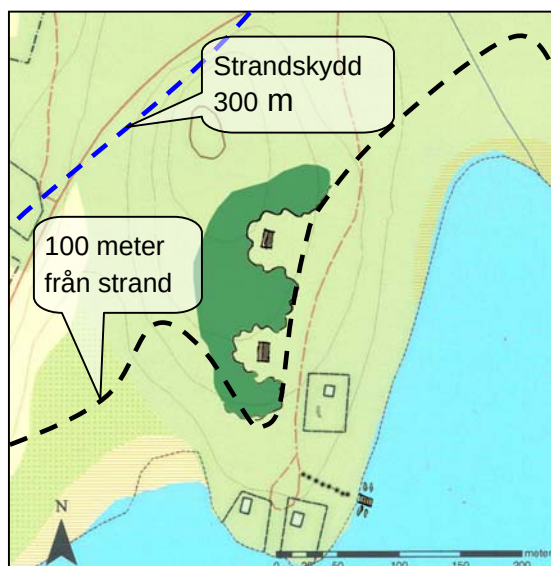

Bild 17. Illustration av förslag till ny bebyggelse vid Skärsjösjön.

Sammanfattande diskussion

Ny bebyggelse vid Skärsjösjön skulle ge möjligheter att erbjuda attraktivt boende i mer avskilt läge och lantlig miljö men ändå på nära avstånd till Aneby. Kollektivtrafik saknas dock i dag och ett boende i området skulle förutsätta ett bilpendlande till service, arbete och skola. Norra delen av Skärsjösjön omfattas av 300 meter strandskydd och den nya bebyggelsen föreslås innanför detta. Vid inventeringarna i delprojekt natur- och friluftsvärden har dock

inte framkommit några särskilda värden som kan motivera det utökade strandskyddet. Bedömningen är därför att det är möjligt att lokalisera bebyggelse innanför strandskyddet utan att motverka strandskyddets syften. För att inte den nya bebyggelsen ska inskränka friluftslivets möjligheter är det viktigt att bebyggelse och övriga ytor utformas på ett sådant sätt att uddarna inte upplevs som privatiserade. Detta då uddar ofta är attraktiva besöksmål för det rörliga friluftslivet.

Den oexploaterade sjön – Serarpasjön

Serarpasjön ingår i Emåns vattensystem och är belägen strax väster om Näshult i Vetlanda kommun. Det finns service i form av en lanthandel i Näshult samt busshållplats. Stränderna är skogbevuxna och i huvudsak obebyggda. I Haländeviken stupar berget brant ner i viken. Höjderna ger möjligheter till finna utblickar över sjön. Serarpasjön har ett stort avrinningsområde vilket gör att sjöns vattenyta riskerar att höjas mycket vid en översvämning. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:51)

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Barrskog är den dominerande marktypen runt Serarpasjön. Sjön har en hög biologisk funktion och vissa raritetsvärden. Serarpasjön är en sjö med många områden med höga naturvärden. Fem områden av Natura 2000-karaktär som utgörs av myrar, tio skogliga nyckelbiotoper och en limnisk nyckelbiotop (Fliseån) ligger vid sjön. I jämförelse med de andra sjöarna i projektet är det en stor andel av naturen runt Serarpasjön som har mycket höga biologiska värden. Runt sjöstränderna finns det långa sammanhängande sträckor med naturmark som inte bryts av med bebyggelse, en viktig faktor för de biologiska värdena. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:51)

Vid Serarpasjön finns en kommunal badplats med tillhörande parkering och grillplats. På Serarpsudde finns förutsättningar för bad och för fiske. Svamp och bärmarkerna är bra runt sjön och det finns flera utsiktspunkter. Badplatsen och Serarpaudden är de områden som besöks mest. Området runt Serarpasjön är naturskönt och möjlighet finns för grillplatser och vandringsleder om intresse uppkommer. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:51)

Utmed sjöns stränder finns i dag endast någon enstaka sommarstuga. Sjöns västra sida saknar bebyggelsetradition och här har endast funnits bebyggelse under 1800-talets torpexpansion, annars har området varit utmark. I den nordöstra delen av sjön ligger byn Näshult. Det är också här fornlämningar från förhistorisk tid finns. Bebyggelsen utmed Serarpasjön har med få undantag aldrig varit lokaliserad i strandkanten. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avvägningar

De områden som i inventeringen har bedömts ha höga och mycket höga naturvärden är inte lämpliga för bostadsbebyggelse. Eftersom sjön har så långa orörda sträckor är det viktigt att bebyggelse koncentreras till några ställen och inte sprids ut. Sjön bör få behålla sin karaktär av orördhet med känslan av helt skogsklädda stränder. Landskapsrummen blir mycket viktiga och bebyggelse bör placeras så att landskapsrummen upplevs som orörda från de flesta håll. Sjön har tre tydligt avgränsade landskapsrum. Framförallt landskapsbilden vid badplatsen är värd att värna, då det finns få badplatser med den orörda karaktären. För att behålla den orörda karaktären är det också viktigt att bevara skogsridåer utmed sjökanterna. Det ska gå att köra runt i sjön med båt och få en upplevelse av ”orörd natur”. Tack vare höjderna borde det ändå gå att hitta bebyggelse där man även kan få en sjöupplevelse ifrån huset utan att huset dominerar landskapsbilden. Vid stora vattenflöden

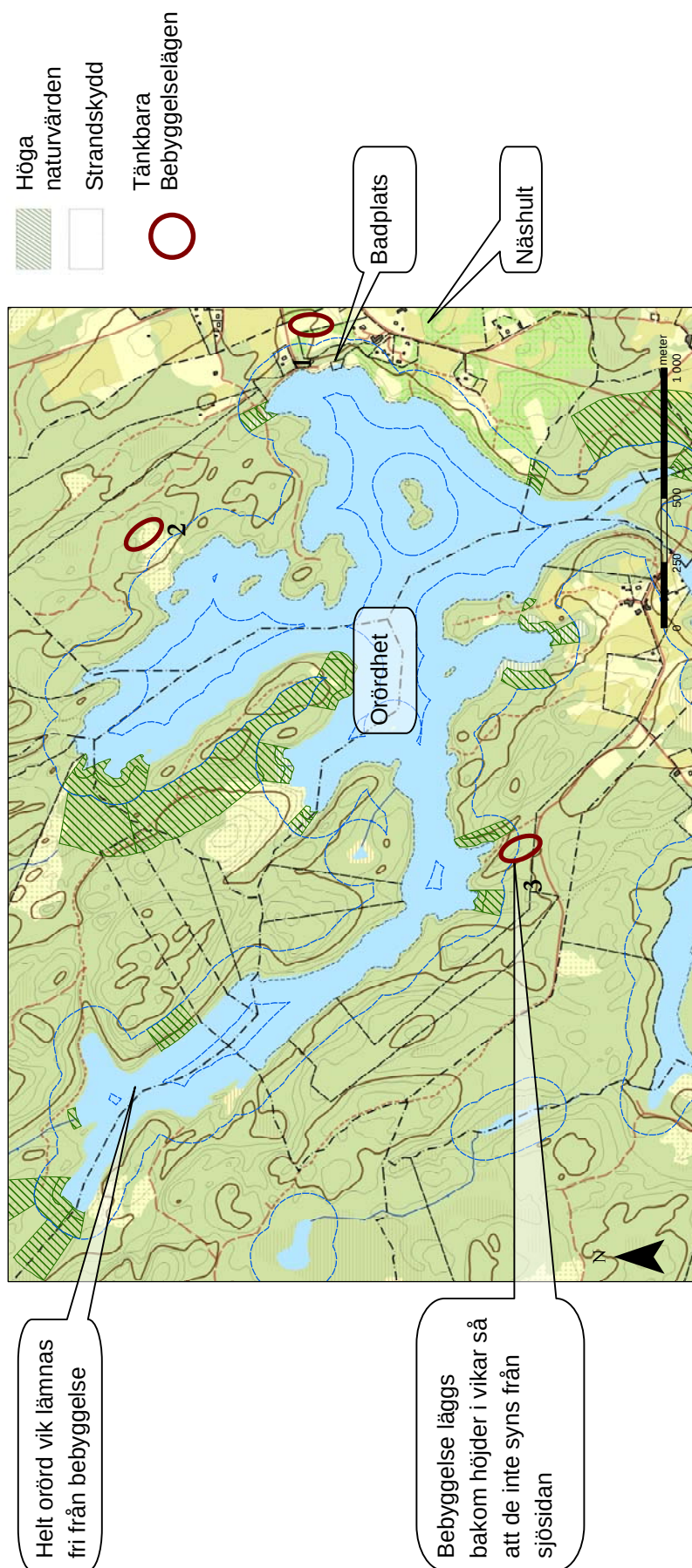

Bild 18. Illustration av tänkbara bebyggelselägen och avvägningar mot motsäande intressen vid Serarpasjön.

riskerar flera områden vid sjön att över-
svämmas och därför bör bebyggelse
gärna lokaliseras i höjdlägen.

Bryggor bör vara gemensamma och pla-
ceras i vikar så att de ligger undanskym-
da, för att inte förstöra känslan av
orördhet. Innan bryggor placeras i en
vik är det dock viktigt att ta reda på om
viken kan utgöra en viktig lekplats för
fisk.

Bild 19. Serarpasjöns oexploaterade stränder från badplatsen.

Planeringsnivå - detaljplan

1. Vid badplatsen

Utmed vägen ner mot badplatsen finns möjlighet till ny bebyggelse på båda sidor vägen ovanför befintligt hus. I detta läge är det tänkbart med både permanent bebyggelse och sommarstugor. På övriga föreslagna är främst sommarstugebebyggelse aktuellt, med hänsyn till den begränsade infrastrukturen.

Det ligger ett hus utmed vägen ner mot badplatsen. Detta upplevs inte som särskilt dominerande från sjön och det inkräktar inte heller på allemansrätten eftersom tomten är tydligt avgränsad och det går en grusväg mellan sjön och huset (avstånd mellan huset och sjön cirka 70 meter). Den nya bebyggelsen bör inte läggas nedanför den naturliga svacka på höjden där tomtgräns går idag för befintligt hus. I hagen sparas trädridåer som följer höjdkurvorna samt trädridån upp mot vägen. Det är också viktigt att den allmänna parkeringen till badplatsen blir kvar. Bebyggelsen blir lokaliserad utanför strandskyddet cirka 110-120 meter från strandkanten. Bebyggelse här skulle inte störa upplevelsen av sjön och får närhet till både bad och affär. Däremot ingen sjöutsikt, men vissa skymtar av sjön och en siktlinje i gatan ner mot sjön så att man känner att det är nära.

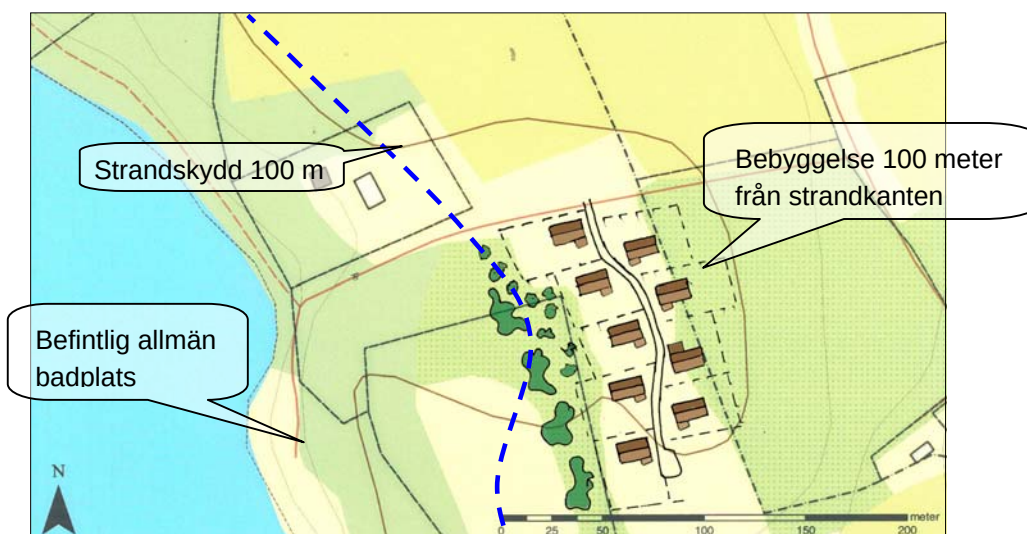

Bild 20. Illustration av ny bebyggelse vid Serarpasjöns badplats (1).

2. Norr om Serarpaudden

Mindre bebyggelsegrupp lokaliseras precis innanför en fin udde med tallskog, som sparas eftersom den har hög potential för rekreation och även skulle kunna vara en tillgång för närrekreation för ny bebyggelse. Bebyggelsen får viss sjöutsikt och närhet till befintlig badplats och även om området idag saknar vägförbindelse går det till stor del att nyttja befintligt vägsystem. Området är också beläget på cykelavstånd från Näshult. Den här platsen är lämplig för ett par hus för dem som vill bo avskilt och med närhet till vatten och strövområden.

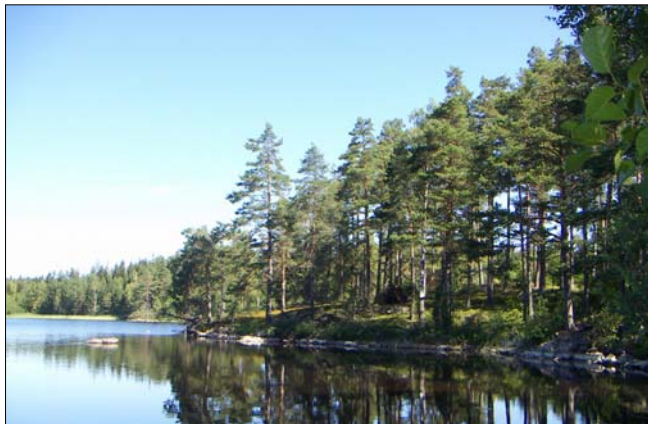

Bild 21. Förslag till ny bebyggelse bakom udden (2). Udden kan användas som närrekreationsområde av de boende.

3. Supshål

Udden längst ut vid Supshål består av fin tallskog med fin utsikt över sjön vilket är viktigt att värna både som tillgång för närrekreation vid ny byggnation och för friluftslivet. Ny bebyggelse bör placeras så att det känns allemansrättsligt tillgängligt att vistas på udden. Upp på höjden, innan slänkrönet, placeras några enstaka hus så att de inte syns från Haländeviken. Husen placeras in med stor anpassning till terrängförhållandena. Viss röjning sker ner mot Supshål för att skapa mer sjöutsikt. Gemensamma bryggor placeras inne i viken. Bebyggelsen lokaliseras cirka 70-80 meter från stranden, det vill säga inom strandskyddet. Särskilda skäl för att gå inom strandskyddet saknas enligt dagens lagstiftning. Genom att placera bebyggelsen i detta läge skymms emellertid bebyggelsen som bäst från sjösidan. Skulle bebyggelsen placeras längre bort så hamnar den för långt in i skogen och känslan av närhet till sjön försvinner. Bedömningen är att bebyggelse kan lokaliseras i detta läge utan att motverka strandskyddets syften. Området har inga särskilt utpekade naturvärden och möjligheter finns att röra sig utmed befintlig skogsbilväg ut till udden. Höjdskillnaden gör också att bebyggelsen kommer att kännas som avskild även från skogsbilvägen.

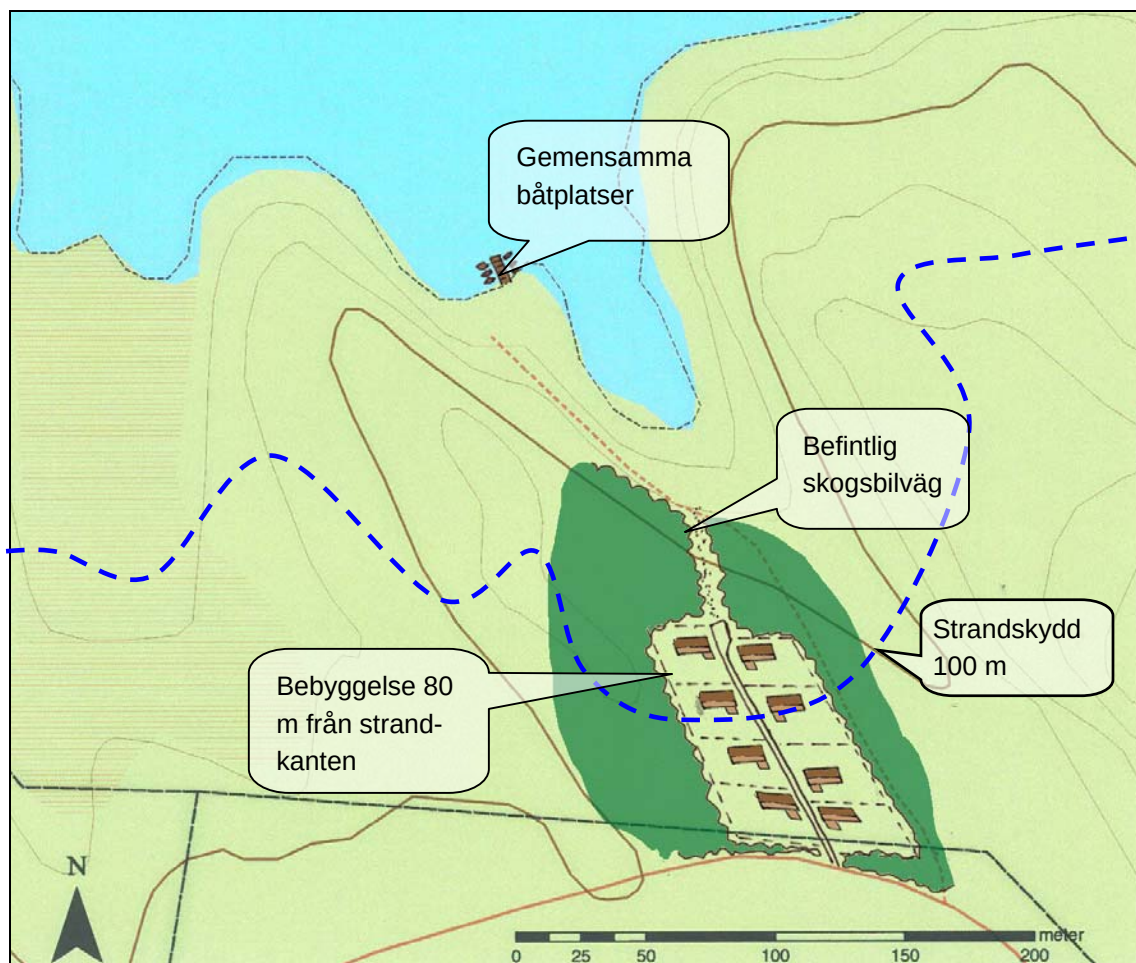

Bild 22. Illustration av förslag till ny bebyggelse vid Supshål (3).

Sammanfattande diskussion

Attraktiva bebyggelselägen i anslutning till Näshult med möjligheter till rekreation och bad- och båtliv skulle kunna vara ett sätt att stärka upp ortens förutsättningar. Några av lägena är mycket avskilda och lämpar sig kanske främst för sommarstugor. Dessa områden är också helt bilberoende för arbete och service. En för stor exploatering i området skulle också kunna leda till att känslan av orördhet vid Serarpasjön går förlorad och därmed en stor del av sjöns attraktionsvärde.

I närheten av Näshult finns möjligheter att lokalisera ett antal villor utanför strandskyddet i omedelbar närhet till den allmänna badplatsen och även med närhet till affär. Bebyggelse i detta läge vinner inget i attraktivitet på att lokaliseras närmare sjön och området runt badplatsen är också väldigt viktigt för allmänheten och friluftslivet. Bebyggelse i detta läge får ingen sjöutsikt men närhet till bad, affär och stora strövområden gör att det bedöms som attraktivt. För att behålla Serarpasjöns karaktär är det för övrigt bara möjligt att göra ett fåtal mindre nya bebyggelsegrupper och då i första hand sommarstugor eftersom den tekniska infrastrukturen är begränsad. I ett sådant fall har det bedömts möjligt att lokalisera bebyggelsen 70 meter från stranden inom strandskyddat område. Motivet är att de villor som då läggs närmast sjön får sjöutsikt. Mellan bebyggelse och vattnet går också en mindre skogsbilväg och terrängen sluttar brant ner mot stranden. Detta sammantaget gör att strandkanten fortfarande bör kunna upplevas som allemansrättsligt tillgänglig.

Sjö vid sommarstugeområde – Vallsjön

Vallsjön ingår i Emåns avrinningsystem och är belägen 5 kilometer öster om Sävsjö tätort. Det är en näringsfattig klarvattensjö vars stränder främst består av sand och sten. Övervat- tensvegetationen är sparsam. Sjön omges av barr- och blandskog och relativt stor andel od- lad mark. I sydväst dominerar sommarstugorna strandkanten. Dessa ligger dock uppdagna en bit från vattenbrynet och bryggor och badhus dominerar strandkanten. Vallsjön har ett litet avrinningsområde och översvämningsområdena vid höga vattenflöden skulle därför bli små. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:49)

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Vallsjön har en höga naturvärden och hyser många sällsynta arter, hela sjön är Natura 2000 område. Vallsjöns stränder består främst av lövskog och barrskog samt tomtmark. Vallsjön har en hög fragmenteringsgrad till följd av mycket spridd bebyggelse utmed Vallsjöns stränder. Detta betyder att områdena med sammanhängande oexploaterad natur är små. I Vallsjön finns fyra områden som uppfyller kriterierna för Natura 2000-områden som alle- sammans tillhör kategorin ”oligo-mesotrofa sjöar med strandpryl, braxengräs eller annuell växtlighet på exponerade stränder”. Vid Vallsjön finns även två Natura 2000-områden i form av skogsbevuxna myrar samt ett antal naturvärdesobjekt för både skog och ängs- och hagmark och ett fågelskyddsområde. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:49)

Utmed Vallsjön finns två anlagda och en naturlig badplats. Vallsjöbaden är en kommunal badplats som nyttjas i hög grad. Där finns bryggor, grillplats, parkeringsplats och fiske- kortsförsäljning. Allmänheten använder sjön i hög grad för båtliv, fiske, promenader och friluftsliv. Förutom Vallsjöbaden är Solvik ett av de områden som har högst besöksfre- kvens. Vid Solvik har nykterhetsförbundet en badplats och i den södra delen av sjön hyr kyrkan ut båtar. Vid den sydvästra delen av sjön finns ett bebyggelsestryck, i denna del finns dock även välutnyttjade strövområden. Anläggande av en strövstig runt sjön, båtbyggor som båtarna kan samlas vid och återställande av badplatsen vid Sjölyckan är exempel på åtgärder som skulle kunna förbättra för allmänhetens friluftsliv runt sjön. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:49)

Människor har bott och brukat bygderna kring Vallsjön under lång tid. Området runt Vall- sjö kyrka är klassat som riksintresse. Anledningen till att området klassats som riksintresse är den öppna inägomarken med gravfält som antyder en bebyggelse kontinuitet från yngre järnåldern samt herrgården med bebyggelse. Området närmast sjön präglas av sekundär me- deltida kolonisation. Den historiska tidens bebyggelse har med undantag av Vallsjö inte le- gat sjönära. Strandnära bebyggelse kom först med etableringen av sommarstugorna vid Vallsjöbaden. Även dessa ligger dock gömda bakom en skogsridd och få byggnader syns från sjösidan. Vallsjöbaden speglar den svenska drömmen om midsommar och dansbanor och bär prägel av 50-talet. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avgränsningar

Ny bebyggelse bör inte lokaliseras inom naturområden som i inventeringen har fått de två högsta klasserna. Ingen ny bebyggelse placeras heller inom riksintresset för kulturmiljövård. Ny bebyggelse i östra delen skulle möjligen kunna få utblickar över sjön utan att bebyggelsen placeras inom strandskyddet. Bebyggelsen skulle dock ligga långt ifrån befintligt samhälle, långt ifrån badplats och i den minst exploaterade delen av sjön.

Nordöstra strandkanten är förhållandevis orörd, ligger avlägset och har bitvis höga naturvärden och därför är ny bebyggelse inte lämplig utmed denna strandkant. Även bitar av den nordvästra strandkanten är otillgänglig och bebyggelsen föreslås därför kanaliseras till andra ställen medan dessa områden har förutsättningar att nyttjas för friluftsliv i framtiden. Vid badplatsen ligger i dag sommarstugebebyggelse varav en del blivit permanentus. Här skulle kunna gå att hitta möjligheter för enstaka ny bebyggelse. Möjligheterna till att hitta attraktiva lägen begränsas dock av att befintlig bebyggelse ligger på en vall närmast sjön. Ny bebyggelse skulle då hamna bakom vallen, vilket inte kan ses som särskilt attraktivt.

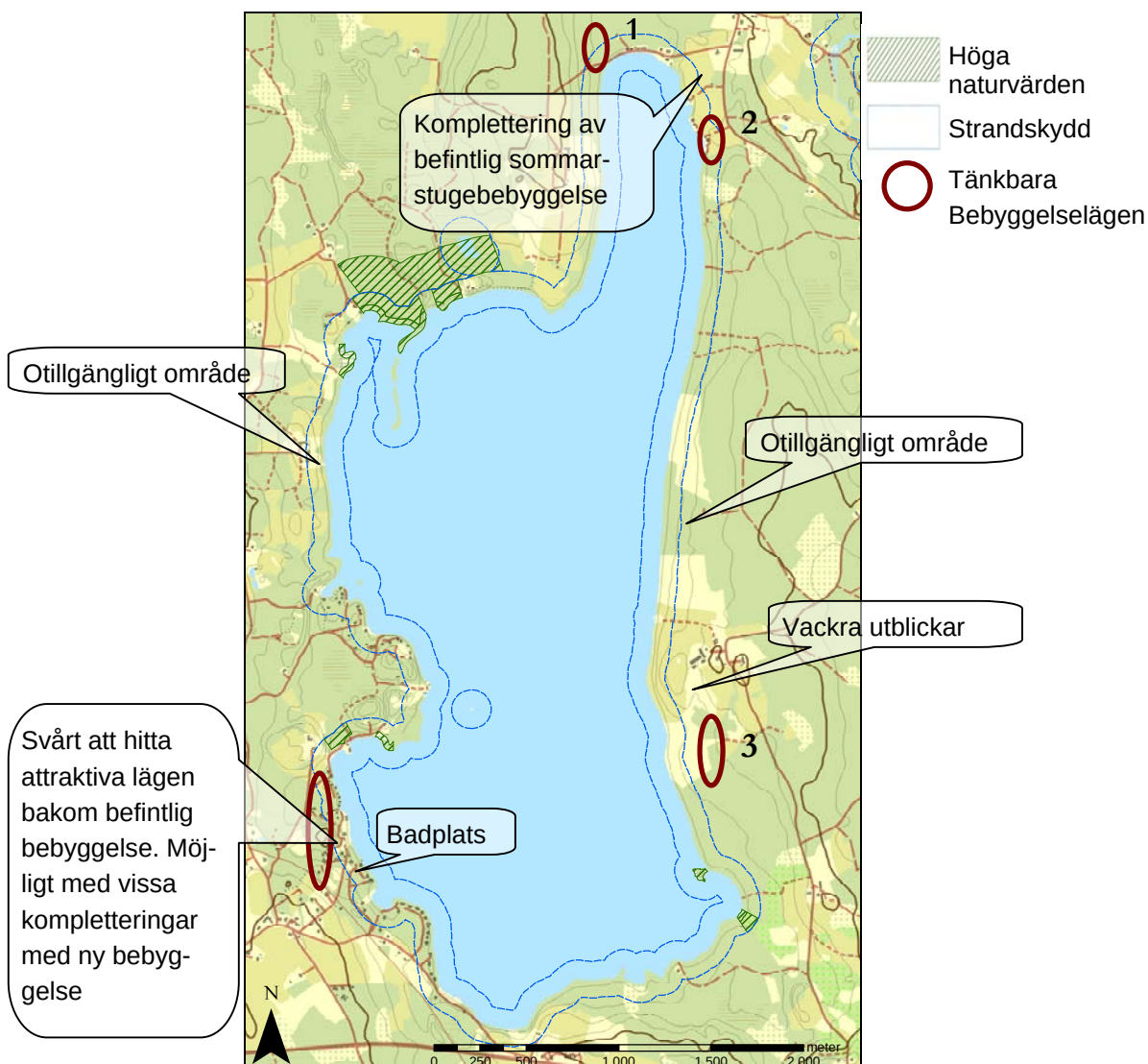

Bild 23. Illustration av tänkbara bebyggelselägen och avvägningar mot motstående intressen vid Vallsjön.

Planeringsnivå - detaljplan

1-2. Norra viken

I den norra delen av sjön skissas på bebyggelse i två lägen. I det sydligaste av de två förslagen skulle man kunna tänka sig att komplettera med bebyggelse på den öppna marken bakom befintlig bebyggelse men utan tillgång till brygga/bad om inget gemensamt anordnas och vassen röjs. Sommarstugorna längst i norr har privatiserat hela strandremsan genom att varje stuga har lagt ut en egen privat brygga, trots att vägen skiljer stranden från stugorna. Detta gör att det är svårt att nyttja området för någon annan och också svårt att tänka sig att komplettera med ytterligare bebyggelse eftersom stranden redan är ianspråktagen. För att skapa ett attraktivt boende i de norra delarna av sjön krävs att det går att hitta en gemensam lösning där den strand som har privatiseras kan planläggas som allmänt område för bad och båtplatser. En brygga som nyttjas av flera får inte lika lätt samma privata karaktär och strandområdet blir tillgängligt i praktiken även för allmänheten. I övrigt passar de norra delarna dåligt för bad till följd av mycket övervattensvegetation och vass. Den nya bebyggelsen skulle lokaliseras inom strandskyddet, och vägen som skiljer området från stranden skulle kunna vara ett särskilt skäl. Inom området finns inga särskilt utpekade naturvärden.

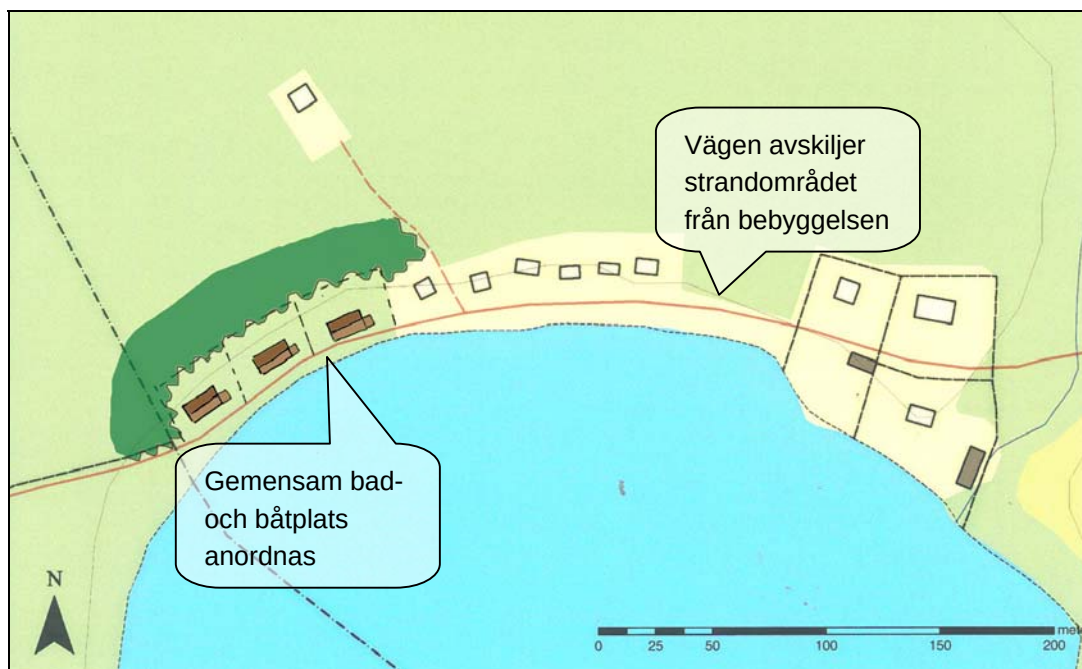

Bild 24. Illustration bebyggelse vid norra delen av Vallsjön.

3. Bebyggelse i hagmark

Området består av ett par hagmarker ner mot sjön precis söder om ett lantbruk. I bakkan- ten av dessa föreslås ny bebyggelse med fin utsikt över sjön om än något dolt av trädraden närmast sjön. Ännu bättre utsikt skulle man kunna tänka sig från en andra våning. Bebyg- gelsen skulle placeras efter att backen upp från sjön planat av och skulle därför inte bli så dominerande i landskapsbilden. Om väggarna inte blir ljusa kan husen ännu bättre smälta in i landskapet. Husen hamnar också i utkanten och påverkar inte så mycket bilden av gården

som bildar en enhet med åkermarken runt omkring. Husen läggs söder om vägen i befintlig granskog och hagmarken hålls ihop. För att behålla utsikten krävs att området fortsätter att betas. Längst ner vid vattnet läggs en gemensam brygga. Bryggan får inte bli för stor så att den dominerar landskapsbilden. Befintliga vägar kan förbättras och användas som inkörsvägar.

Bild 25. Ny bebyggelse föreslås i två våningar utanför strandskyddet med utsikt över Vallsjön.

Sammanfattande diskussion

Ny bebyggelse vid Vallsjön skulle ge möjligheter att erbjuda attraktivt boende i mer avskilt läge och lantlig miljö, men ändå på nära till Sävsjö. Kollektivtrafik saknas dock i dag och ett boende i området skulle förutsätta ett bilpendlande till service, arbete och skola.

Ny bebyggelse inom strandskyddat område föreslås i det norra området där stranden är tydligt avskild med väg alternativt redan ianspråktagen av sommarstugebebyggelse. Även i de södra befintliga sommarstugeområdena kan finnas möjligheter till liknande lokaliseringar. Den föreslagna västra bebyggelsen lokaliseras utanför strandskyddat område med sjöutsikt och möjlighet att anordna bad- och båtplats. Här finns inget att vinna i attraktivitet genom en lokalisering närmare vattnet.

Sjö vid tätortsnära rekreatjonsområde – Långanäsasjön

Långanäsasjön är belägen strax utanför Eksjö och ingår i Emåns vattensystem. Den har en tydlig nord och en tydlig sydsida. Den norra sidan av sjön präglas av badplatsen och sommarstugebebyggelsen medan den södra sidan främst är skogsklädd. Långanäsasjön har ett stort avrinningsområde och vid en översvämning riskerar översvämningsområdet att bli stort. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:47)

Sammanfattning av natur, frilufts- och kulturvärden

Stora områden utmed Långanäsasjön består av artificiell mark som har klassats som lågt naturvärde. Långanäsasjön har ett högt fragmenteringstal vilket innebär att de sammanhängande oexploaterade strandsträckorna är korta, detta beror främst av den stora mängden bebyggelse utmed den norra sidan av sjön. I Långanäsasjöns omgivning finns ett vattendrag som har klassats som högt naturvärde, för övrigt finns enligt inventering inga skyddade områden eller områden med höga naturvärden utmed Långanäsasjön. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:47)

Bebyggelsen gör att stora delar av den norra stranden är otillgänglig för allmänheten. Utmed den norra stranden finns dock en kommunal badplats med bryggor, parkeringar, toaletter och andra faciliteter. Runt sjön finns också många strövstigar och området norr om sjön är i kommunens översiktsplan utpekad som närströvområde. Ett fågeltorn, ett vindskydd och en naturlig sandstrand är andra objekt som höjer attraktiviteten för det rörliga friluftslivet. Långanäsasjön används mycket som badsjö, strövområde, för långfärdsskridskoturer med mera. Utnyttjandet begränsas dock av tomter som tagit i anspråk stranden och av den ungdomsvårdsskola som ligger öster om sjön. Promenadstråk runt sjön och en utvidgning av badplatsen åt väster är exempel på åtgärder som önskas för att höja värdet för allmänhetens friluftsliv. För naturvärdena skulle det kunna vara värdefullt med ett mer bestående skydd av Allmänningssån. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:47)

I förhistorisk tid tycks inte människor ha bott och verkat kring sjön då fornlämningarna är få. Gården Långanäs etablerades troligen kring 1500-talets mitt. För övrigt fanns ingen bebyggelse kring sjön innan sommarstugorna börjar etableras på 1900-talet. Sommarstugeetableringen nådde sin topp under 1930-talet. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avvägningar

Den södra delen av Långanäsasjön är helt obebyggd. Att ha ett så stort ”orört” strandområde så nära Eksjö tätort innebär naturligtvis stora möjligheter för friluftslivet och är värd att värna framförallt med hänsyn till att Hunsnäsen nordöst om Eksjö till så stor del är exploaterad. Utmed Långanäsasjöns södra sida bör ingen ny bebyggelse tillkomma. Utefter den norra delen av sjön är stora delar av stränderna redan privatiserade. Här är det möjligt att komplettera med ytterligare bebyggelse och det finns redan en infrastruktur att bygga vidare på. Det är dock viktigt att behålla de gröna stråk som finns ner mot vattnet.

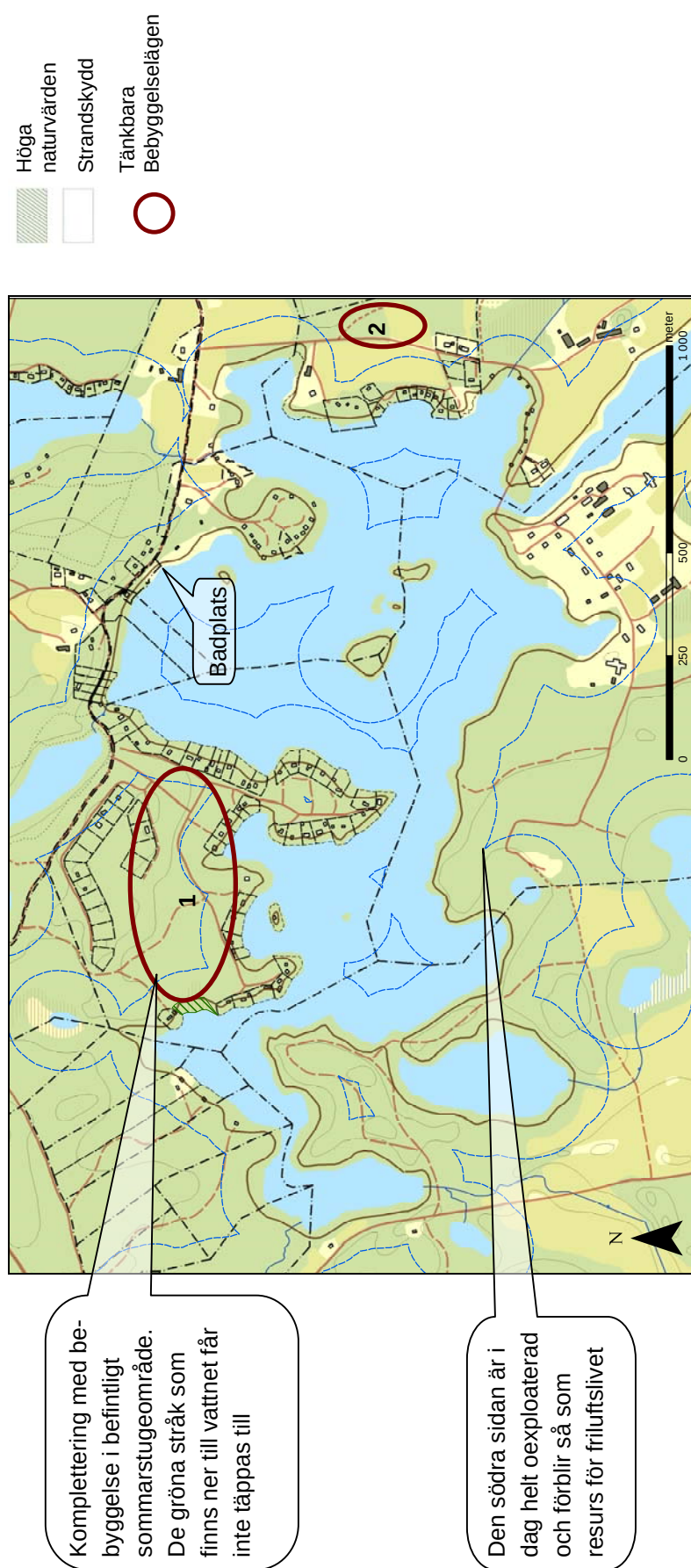

Bild 26. Illustration av tänkbara bebyggelselägen och avvägningar mot motstående intressen vid Långanäsasjön.

Förslag

Ny bebyggelse planeras bakom befintlig bebyggelse vid Hägerudden samt i uppdraget läge vid Linneberg. Den södra delen samt badplatsen vidareutvecklas för rekreation. Den nya bebyggelsen får möjlighet att nyttja befintlig badplats och strövområden samt har nära till service, skola och arbete i Eksjö. Utmed den södra sjöstranden som i dag är oexploaterad föreslås ingen ny bebyggelse, utan denna strand utgör en resurs för framtida friluftsliv.

Planeringsnivå - detaljplan

1. Hägerudden

Hela strandkanten är redan ianspråktagen men det är hyfsat nära till den allmänna badplatsen. Man skulle kunna tänka sig en större exploatering med hus bakom befintlig bebyggelse i tallskogen. Enstaka av de fina tallarna skulle också kunna sparas för att ge karaktär till området. Det är viktigt att de grönastråk som finns ner mot vattnet bibehålls, både för att ge möjlighet att komma ner till stranden och som gröna korridorer för det biologiska livet.

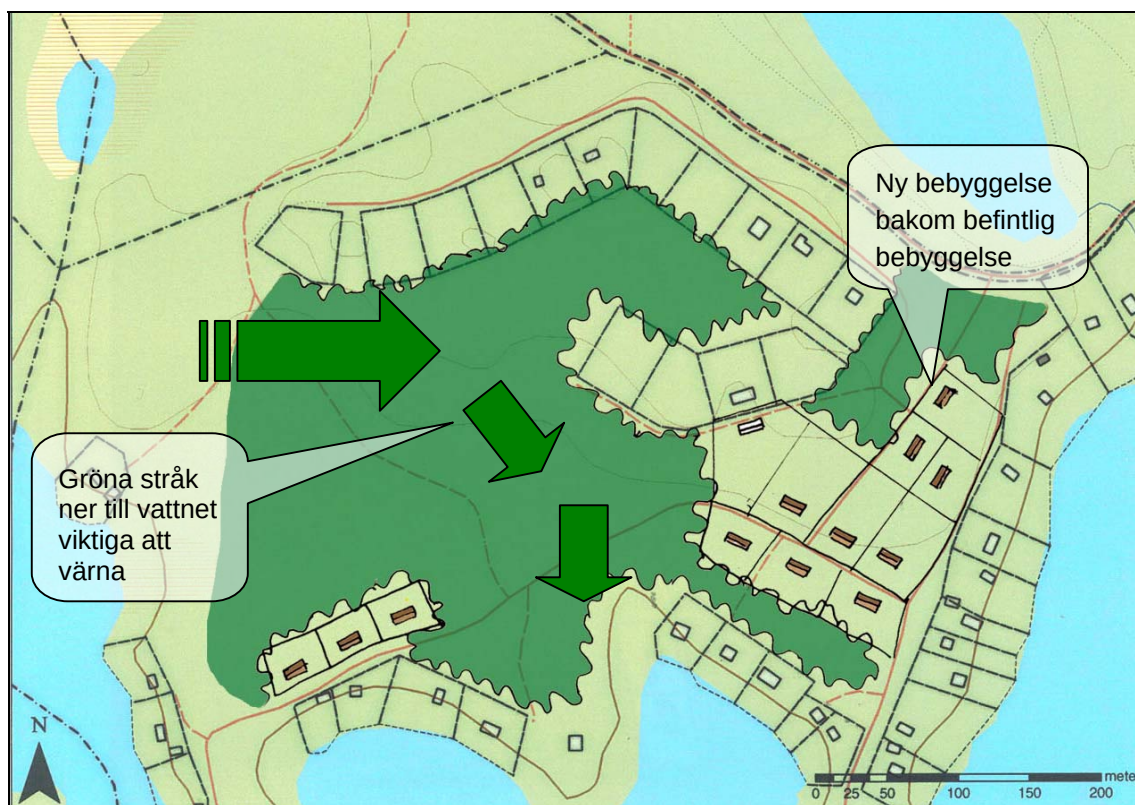

Bild 27. Illustration av ny bebyggelse vid Hägerudden, Långanäsasjön.

2. Linneberg

Ny bostadsbebyggelse lokaliseras bakom åkermarken med viss utsikt över sjön. Sjöstranden är här redan ianspråktagen men området ligger tämligen nära den befintliga allmänna badplatsen. Bebyggelsen läggs utanför strandskyddat område.

Sammanfattande diskussion

Ny bebyggelse vid Långanäsasjön skulle ge möjligheter att erbjuda attraktivt boende i mer avskilt läge och lantlig miljö men ändå på nära avstånd till Eksjö. Kollektivtrafik saknas dock i dag och ett boende i området skulle förutsätta ett bilpendlande till service, arbete och skola. Permanentbebyggelse invid de ofta små sommarstugorna kan kännas främmande. Det är en trend som redan är påbörjad vid Långanäsasjön. På sikt kan förmodas att områdena ändrar karaktär från sommarstugeområden till tätortsnära villabebyggelse.

Bebyggelse föreslås endast i de redan bebyggda delarna medan den södra helt obebyggda sidan föreslås utgöra en framtida resurs för friluftslivet. Delar av den föreslagna bebyggelsen ligger placerad inom 100 meter strandskydd. I samtliga fall i lägen där stranden redan är ianspråktagen av sommarstugeområden och inga särskilt utpekade naturvärden finns.

Bild 28. Utmed Långanäsasjön är stora delar av stränderna redan ianspråktaga för sommarstugebebyggelse.

Sjö med höga naturvärden – Söljen

Söljen ingår i Svartåns avrinningssystem och strax intill sjön ligger samhället Sunhultsbrunn. Söljen ger ett orört intryck med sina skogsklädda stränder som endast bryts av två gårdar. Dock störs känslan av orördhet av det ständiga trafikbruset. Landskapet runt sjön är flackt i norr och söder och mer kuperat öster och väster om sjön. Söljen har ett stort tillrinningsområde vilket gör att översvämningssområdet riskerar att bli stort vid höga vattenflöden. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:46)

Sammanfattning av natur, frilufts- och kulturvärden

Söljen har en mycket höga naturvärden och hyser många sällsynta arter. Bland annat förekommer uter i området. Sjön får också ses som tämligen opåverkad. Söljens omgivning och närmiljö har gott om skyddsvärd natur. Det finns ett område som uppfyller kriterierna för Natura 2000-områden och en skoglig nyckelbiotop. Skogsbevuxen myr sträcker sig cirka 500 meter utmed stranden och det finns många våtmarker och sumpskogar. Rallån är klassad som högt naturvärde. Utmed Söljen finns två anlagda badplatser. Övervattensvegetation gör annars att stora delar av sjön är olämplig för bad. De stora våtmarkerna gör också delar av stränderna otillgängliga. Det är främst den norra delen av sjön med den allmänna badplatsen som nyttjas för friluftslivet. I anslutning till badplatsen finns parkering och en stig i strandkanten. En vandringsled längs den östra sidan eller utmed hela sjön samt fågeltorn i söder är exempel på önskemål för att förbättra förutsättningarna för friluftsliv. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:46)

Bebyggelsen runt Söljen har i historisk tid legat uppdragen i höjdlägen. En del torp och backstugor har dock under 1800-1900-tal haft ett mer sjönära läge. Inte heller några fornlämningar av förhistorisk karaktär finns i sjöns närområde. I Sunhultsbrunn fanns tidigare en brunnsanläggning med hotell och rekreation präglar även dagens användning av sjön. Två ställen dit man kommer just för rekreation är Dagstorps kursgård och vinterträdgården. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Planeringsnivå - fördjupad översiktplan

Avvägningar

Den västra sidan av sjön har höga eller mycket höga naturvärden utmed hela stranden. Ny bebyggelse lokaliseras därför till den östra sidan av sjön där den dessutom hamnar i anslutning till Sunhultsbrunn där det finns närservice och badplatsen. Utmed östra sidan av sjön går att hitta lägen med visuell kontakt med sjön antingen i omedelbar närhet av stranden eller i uppdragna höjdlägen. I slutningarna upp från sjön är skogen för tät för att man ska uppleva någon kontakt med sjön. Även i höjdlägena krävs mindre eller större röjningar för att få utsikt över sjön.

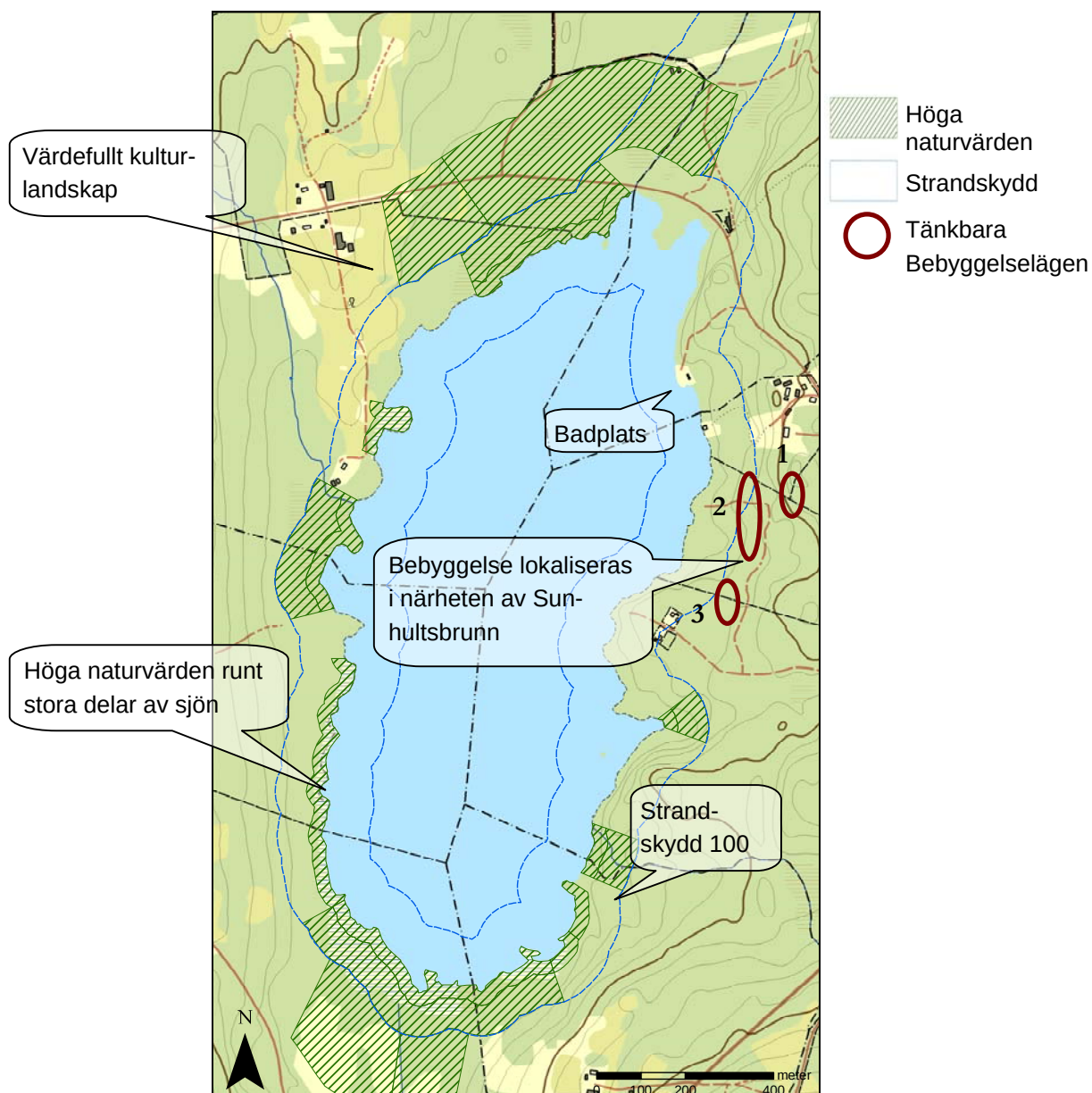

Bild 29. Illustration över tänkbara bebyggelselägen och motstående intressen vid Söljen.

Förslag

Ny bebyggelse på den östra sidan lokaliseras på höjdlägen som vid röjning kan få sjö utsikt. Möjligheter finns till bad vid badplatsen och udden söder därom. Bebyggelse på höjdlägena kommer att liksom brunnsgården i dag manifesteras sig i landskapet och göra tydliga intryck i landskapsbilden sedd från andra sidan sjön. Samtliga områden får närhet till befintlig badplats och till Sunhultsbrunn med dess närservice. Tre av områdena får närhet till udde där det bör kunna gå att anordna bad och båtplatser. Den västra sidan av sjön hålls fri från bebyggelse, för att bibehålla de höga naturvärdena.

Planeringsnivå - detaljplan

1. Höjdläge vid Sunhultsbrunn

Bebyggelse lokaliseras i direkt anslutning till Sunhultsbrunn på en höjd med viss utsikt över sjön. För att utsikten ska bestå krävs återkommande röjningar av det närmaste området nedanför bebyggelsen eller att detta får en annan karaktär som till exempel ett gemensamt park- och lekområde. Flyttas bebyggelsen längre ner i sluttningen så mistas sjöutsikten. Området är beläget 180 meter från strandlinjen och 200 meter från badplats. Villabebyggelse placeras med anpassning till topografin.

Bild 30. Vid Söljen finns flera höjdlägen där sjön skymtar fram mellan träden. Denna bild är tagen vid bebyggelseförslag 1.

2. Udde

Söder om den befintliga badplatsen ligger en fin udde med möjligheter till bad. Ner till udden går i dag en mindre grusväg från Sunhultsbrunn. Här föreslås nya bostadshus i två lägen.

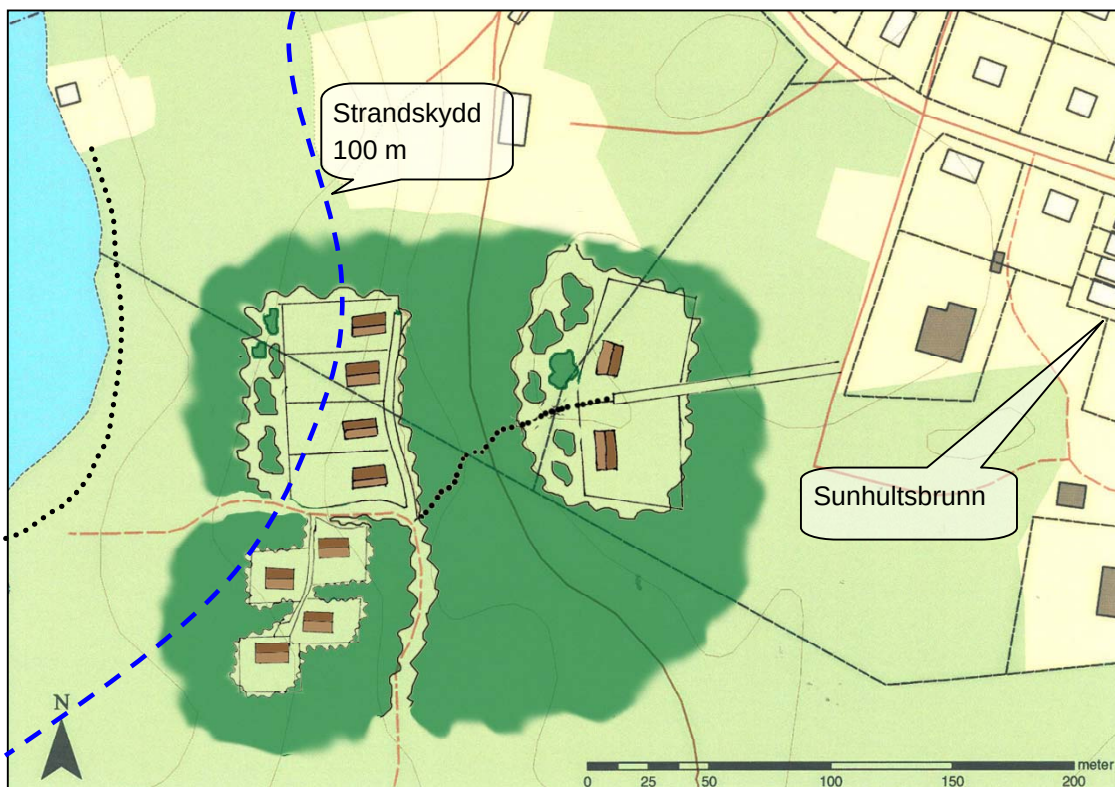

Bild 31. Illustration av ny bebyggelse vid Söljen i anslutning till Sunbrunnshult (1 och 2).

Det första området är beläget norr om befintlig grusväg 100 meter från strandkant med utsikt över sjön. Under förutsättning att skogen närmast bebyggelsen gallras. Det andra området är beläget 80 meter från stranden och med sjöutsikt där landskapet planar ut. Bakomliggande lägen saknar sjöutsikt. Det saknas särskilda skäl enligt nuvarande lagstiftning för en bebyggelse inom området. Under förutsättning att området mellan bebyggelsen och sjön fortsätter vara naturmark är dock bedömningen att det är möjligt att lokalisera bebyggelse här utan att motverka strandskyddets syften. Bedömningen är att det fortfarande kommer att upplevas som tillgängligt att promenera utmed sjön på den stig där folk redan i dag använder. Området har inte några särskilda naturvärden. För att undvika för stora utfyllnader krävs inplacering i landskapet. I detta läge är det viktigt att i planläggningen fastlägga att skogen mellan bebyggelsen och stranden utgör naturmark för att stranden fortsatt ska kännas allemansrättsligt tillgänglig.

Båda förslagen ovan får möjlighet att använda udden för bad- och båtplatser. Därifrån följer en stig strandkanten till den befintliga badplatsen. Närmaste service finns i Sunhultsbrunn några hundra meters promenad genom skogen eller 1 kilometer körning på befintlig grusväg. Ny bebyggelse i området kräver att befintlig väg till området förstärks.

3. Södra läget

Bebyggelseområdet i södra läget föreslås 130 meter från strandkant med infart från befintlig väg. Husen orienteras på tomterna så långt mot vattnet som möjligt där landskapet planar ut, vilket ger sjöutsikt. Mindre röjningar kan ge ytterligare sjöutsikt liksom byggande i två våningar. Området ligger i närheten av en udde där det är möjligt att anordna bad och bryggor.

Sammanfattande diskussion

Vid Söljen ligger i de flesta fall de bästa lägena med sjöutsikt utanför strandskyddet i höjdlägen. I något enstaka fall är det motiverat att gå innanför strandskyddet. Det handlar om bebyggelse cirka 70 meter ifrån stranden för att åstadkomma ytterligare några lägen med utsikt över sjön. I strandkanten finns en redan etablerad stig och för att allmänheten ska uppleva att de har rätt att nyttja stigen är det viktigt att inte markanvändningen ändras inom området mellan sjön och den föreslagna bebyggelsen.

Den täta skogen gör att det krävs en rejäl stigning samt gallring av den närmsta skogen för att få sjöutsikt. Attraktiva bebyggelselägen i anslutning till Sunhultsbrunn med möjligheter till rekreation och bad- och båtliv skulle kunna vara ett sätt att stärka upp ortens förutsättningar.

Stadsnära sjö – Hunsnäsen

Hunsnäsen ligger precis i kanten av Eksjö stad. Sjön kan delas upp i tre större områden med olika karaktärer: Det oexploaterade våtmarksområdet i norr, sommarstugebebyggelsen i öster och tätortsbebyggelsen med rekreationsområden, camping och anläggningar i söder och öster. Strax nordöst om sjön breder ett jordbrukslandskap ut sig i anslutning till Eksjöholm och här finns också en höjd med ett flertal fornlämningar i en lövträdsdominerad beteshage. Tillsammans med Eksjöholm utgör campingen, badplatsen och tätortsbebyggelsen tydliga landmärken i det i huvudsak flacka landskapet. I ett i övrigt fragmenterat landskap bildar sjön ett större öppet rum. Hunsnäsen har ett stort tillrinningsområde och vid en framtida översvämning riskerar stora arealer att översvämmas eftersom området runt sjön i är flackt, förutom i sjöns södra och östra delar. Även delar av Eksjöns södra stadskärna riskerar att översvämmas. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:47)

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Hunsnäsen ingår i Emåns vattensystem. Den höga andelen artificiell mark runt sjön ger den högsta fragmenteringsgraden inom hela projektet. Detta betyder att områdena med sammanhängande oexploaterad natur är små vilket är negativt för växt- och djurlivet. Sjön har vissa naturvärden och hyser ett fåtal sällsynta arter. Vattenvegetationen består av kraftiga vassar, framförallt i den sydvästra viken. Enbart en liten del av sjöns närmiljö kan kallas oexploaterad och det är våtmarksområdet på norra sidan. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:47)

Eksjö har först i sen tid kommit att krypa närmare Hunsnäsen. Stadens etablering var i första hand knuten längre åt sydväst där sjön kom att ligga vid sidan om. Under 1800-talet kom militära anläggningar att växa fram mellan staden och Hunsnäsen, men fram till så sent som på 1950-talet dominerades områdena ner mot sjön av åker- och beteshagar. Från 1950-talet började den strandnära fritidsbebyggelsen att etableras explosionsartad. Det finns således en lång tradition hos Eksjöborna av använda Hunsnäsen och dess närområden som ett rekreationsområde och sjön har gått från att vara en ”baksida” till att alltmer integreras i stadens landskap. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

Med sitt tätortsnära läge har Hunsnäsen idag fått en stor del av strandskyddszonen spärrad för allmänheten samtidigt som det finns gott om välbesökta anordningar för friluftslivet. Området runt Hunsnäsen är ett viktigt rekreationsområde för Eksjöborna och används för bland annat motion, kulturella arrangemang och vattenanknutna aktiviteter som bad, fiske, paddling och skridskoåkning. Även natur- och ängsområdena har stor betydelse för exkursioner och utflykter. Tomtmark upptar stora delar av stränderna och allmänheten hänvisas till att röra sig längs med de allmänna vägarna.

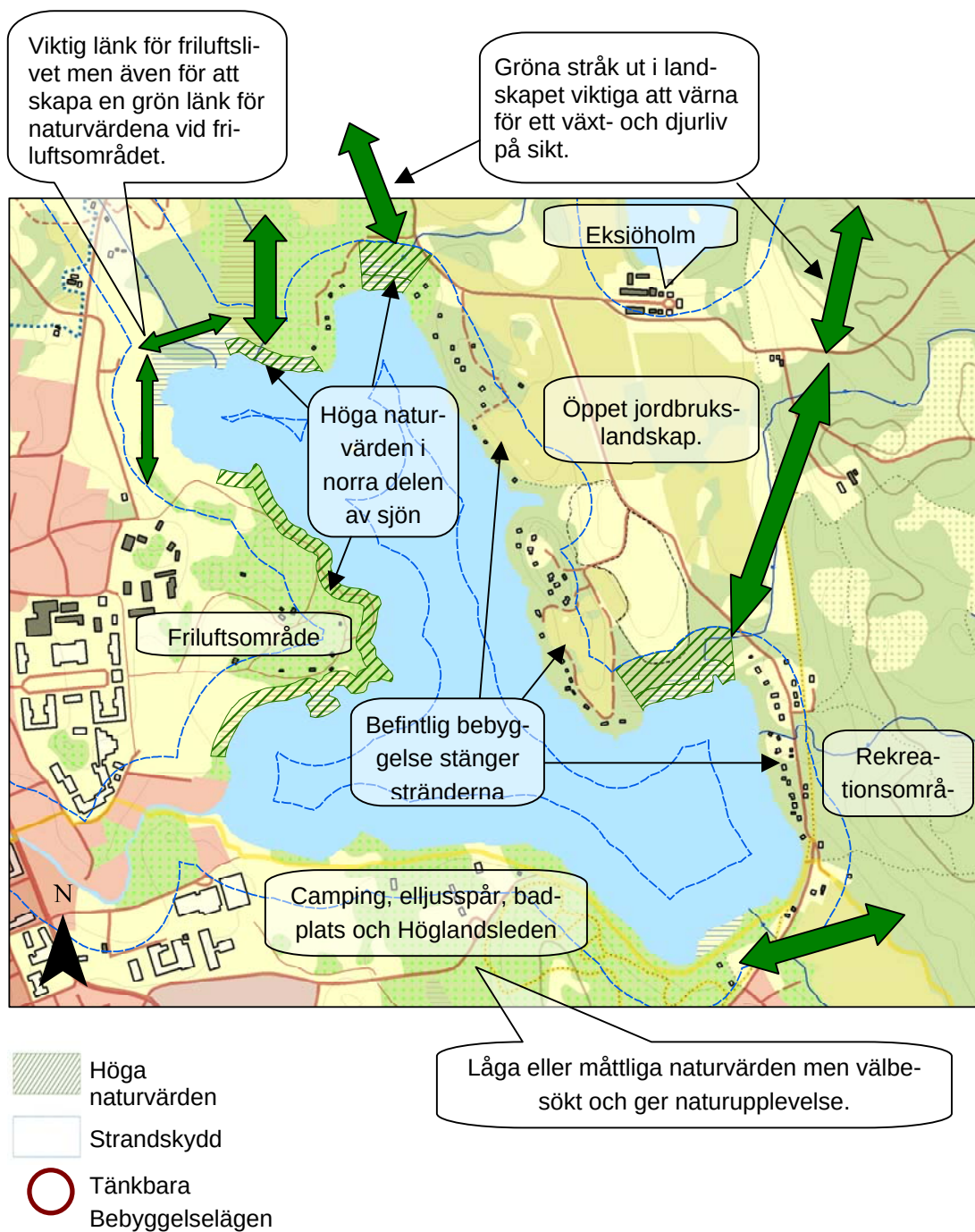

Bild 32. Förutsättningar och överväganden vid sjön Hunsjön.

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avvägningar

Hunsnäsen har områden med höga naturvärden, framförallt knutna till våtmarkerna, men även områden av måttligt höga naturvärden. Samtliga naturområden bidrar starkt till en naturupplevelse på platsen trots det tätortsnära läget och utgör en viktig resurs för tätortsnära rekreation och friluftsliv. Generellt finns det behov av att stärka naturvärdena och säkra gröna länkar för att de naturområden som finns ska bli långsiktigt hållbara. I detta sammanhang kan även gröna länkar eller kilar ut till kringliggande naturområden vara nödvändiga för att minska risken att de sjönära naturområdena isoleras eller utarmas. Sjön måste då ses i ett större landskapsperspektiv. Vissa kulturvärden finns också runt sjön där de i hög grad bidrar till en varierad landskapsbild.

Sommarstugebebyggelsen kommer troligtvis att successivt övergå allt mer till permanentboende med tanke på det stadsnära läget. Detta kräver på sikt satsningar på de tekniska lösningarna som vägar, vatten och avlopp. En höjning av den tekniska standarden av området får antagligen också till följd att exploateringsgraden på varje tomt ökar.

Förslag

Ytterligare bebyggelseområden i direkt anslutning till Hunsnäsen kan inte rekommenderas då allmänna intressen är starka på platsen. Det finns troligtvis möjlighet att infoga ytterligare enstaka hus i anslutning med befintlig bebyggelse, men möjligheterna att för större bebyggelseområden erbjuda sjönära lägen med sjöupplevelse är idag små. Detta på grund av att topografin och att befintlig bebyggelse skärmar av. De områden inom strandskyddszonerna som inte är bebyggda och som saknar tydliga naturvärden idag måste bibehållas för att kunna ge möjlighet att utveckla friluftslivets gällande tillgänglighet och upplevelser. Detta gäller framförallt västra sidan där tätorten direkt knyter an till sjön. I norr och på den västra sidan säkras vegetationsstråk från sjöområden till närliggande naturområden. Kommunen bör på sikt anordna en gångstig runt hela sjön för att förbättra möjligheterna för friluftslivet. Gångstigen kan också ses som en form av kompensationsåtgärd för den utökade bebyggelsen i nordvästra delen av sjön som just nu byggs. Bakom sommarstugebebyggelsen längs med hela östra och norra sidan bör ny bebyggelse inte läggas så att gluggar ner till stranden täpps till, oavsett om det är inom eller utom strandskyddet.

Planeringsnivå - detaljplan

Inga nya bebyggelselägen föreslås. Naturvärden och funktioner för friluftslivet bör säkras upp i plan. Detta kan även beröra kringliggande områden och så kallade gröna länkar för att långsiktigt säkra de sjönära naturvärdena.

Sammanfattande diskussion

De områden som idag är obebyggda har uppenbara mervärden för friluftslivet idag eller utvecklingsmöjligheter för friluftslivet. Kulturvärden i form av fornlämningar samt äldre bebyggelsestrukturer vid Eksjöholm är viktiga både rent fysiskt och för landskapsbild. Friluftsvärdena med dess funktioner och variation, befintliga naturvärden samt områdets kulturvärden kan inte ersättas med hänsyn till det centrumnära läget. En ytterligare bebyggelse inom strandskyddat område bedöms inte vara lämplig och den kommer inte heller att kunna kompenseras utan att man förlorar stora värden för allmänheten.

Den stora sjön – Nömmen

Inom projektet har nordöstra, norra och västra sidan av Nömmen inventerats. Nömmen är en mycket stor sjö som ligger cirka 1 mil sydöst om Nässjö. Med sina många vikar och öar delas sjön upp i mindre landskapsrum vilket tar ner skalan. Omgivningarna bjuder på en del utblickar över sjön från högre partier och vid mindre områden med åkermark. Landskapet domineras av skog som får en halvgles karaktär på grund av den stora mängd sommarstugor som ligger insprängda längs med stora delar av västra stranden. I norr ligger Bodaviken med samhället Stensjön som utgör ett tydligt landmärke tillsammans med badplatsen, Nömmekull vårdhem samt Stora och Lilla Kalvön. Nömmen har ett litet tillrinningsområde och en stor sjöyta vilket leder till att omfattningen av en eventuell översvämning inte blir så stor. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:48)

Sammanfattning natur-, frilufts- och kulturvärden

Nömmen ingår i Emåns vattensystem. Såväl branta som flacka stränder förekommer och sjön har en stor mängd öar, holmar och skär. Nömmen har en mycket höga naturvärden och hyser många sällsynta arter. I norra delen av Nömmen ligger samhället Stensjön med bebyggelse längs stora delar av stränderna. Fritidsbebyggelse finns insprängd i landskapet inom flera områden längs Nömmens västra sidan. Runt Nömmen finns nästan lika stora andelar områden med mycket högt naturvärde som områden med mycket lågt naturvärde. De höga naturvärdena utgörs framförallt av områden som uppfyller kriterierna för Natura 2000-områden och en nyckelbiotop. Dessa naturvärden utgörs av en bergbrant, skogsbevuxen myr och artrik silikatgräsmark. Ett antal öar är fågelskyddsområde och dessa kan påverkas av exploatering i strandskyddszonen och av aktiviteterna på sjön. En minskning i antalet häckande fiskgjusar vid sjön tros kunna bero på den ökade båttrafiken. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:48)

Stora delar av strandområdena har dåliga förutsättningar för bad pga block- eller mjukbotten samt tät övervattensvegetation. Området runt Stensjön används mycket som närrekreationsområde av de boende i samhället. För att höja friluftsvärdena har förslag kommit in att röja ett område söder om Stensjön. Kommunen menar att framförallt de tätortsnära delarna av sjön är intressanta för till exempel vandringsleder eller andra åtgärder för att förbättra det rörliga friluftslivet. Sjön är ytvattentäkt för Vetlanda kommun men får anses som påverkad, främst beroende på utsläpp från kommunalt avloppsreningsverk och diffusa utsläpp från jordbruket. (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:48)

Den tidigaste bebyggelsen under brons- och äldre järnålder låg på ganska stort avstånd från Nömmen men spår av fossil åkermark finns på flera ställen i skogarna intill sjön. Under medeltiden har området i norr och väster varit relativt fullkoloniserat och i norr har det också funnits sjönära bebyggelse. Sankmarkerna har varit en av anledningarna att bebyggelsen annars har fått söka sig uppåt. Vid 1700-talet hade det växt fram en sjönära bebyggelse vid Ryd och Boda vid sjöns norra ände och säteriet Hårdanäs fick en tidstypisk placering på en udde ute i sjön som markerade frälsets maktposition i landskapet. Från framförallt 1950-talet och framåt har sommarstugebebyggelsen växt fram längs Nömmens västra sida i områden som tidigare varit utmark eller som kunnat tas i anspråk efter sjösänkingsföretagen från 1850-talet och framåt. Idag är Hårdanäs exempel på ett äldre (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005:53)

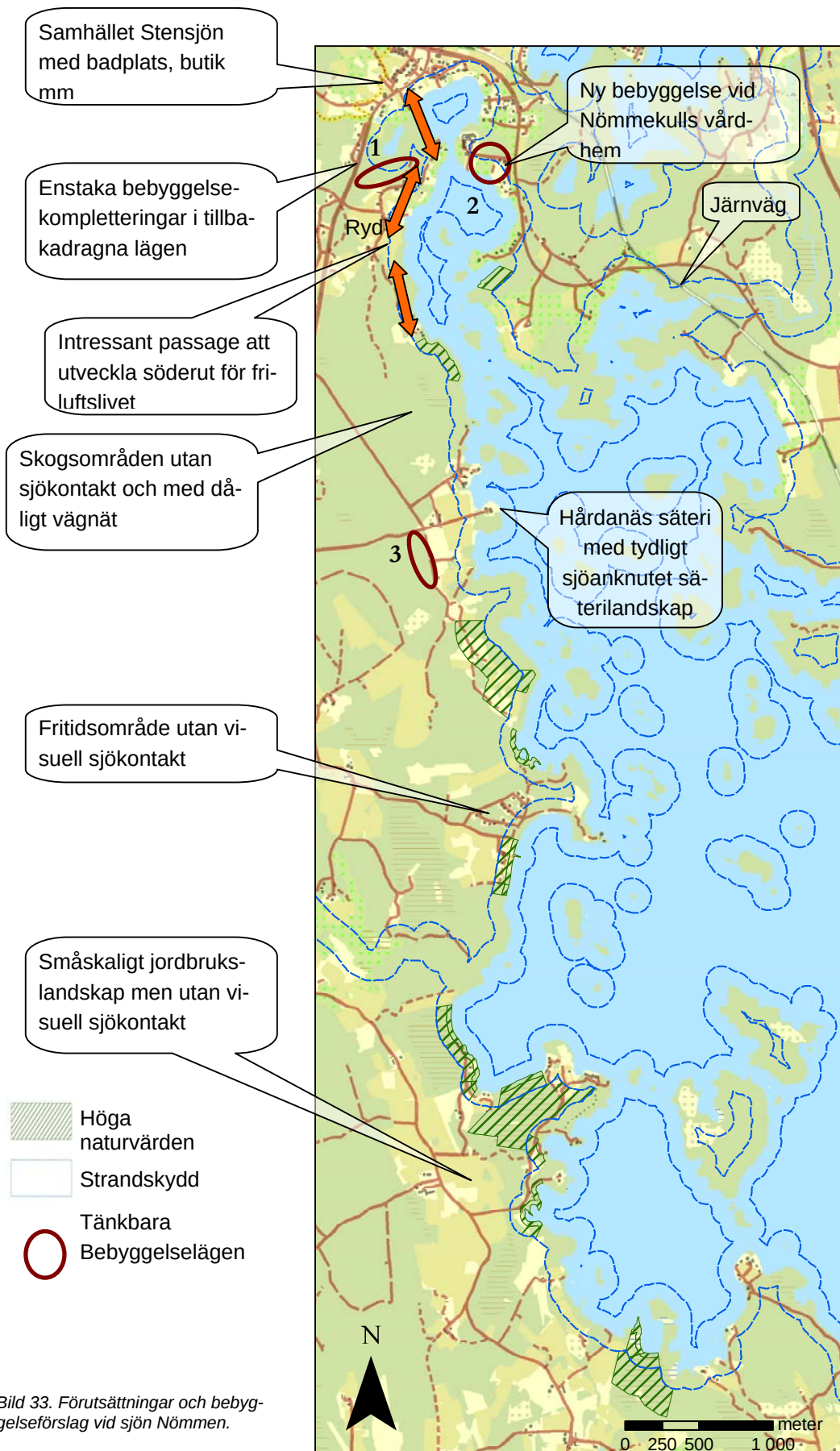

Bild 33. Förutsättningar och bebyggelseförslag vid sjön Nömmen.

Planeringsnivå - fördjupad översiktsplan

Avvägningar

Inom de områden som har höga eller mycket höga naturvärden och vilka omfattar en stor del av Nömmens stränder bör inte ny bebyggelse tillkomma.

Den stora andelen skog runt sjön samt topografin resulterar i att endast mindre områden har sjöutsikt eller kan erbjuda någon sjökontakt. I nordöst går också järnvägen som ökar risken för störningar runt Stensjön. Där det finns attraktiva lägen kommer kompletterande bebyggelse och gallringar samtidigt att exponera bebyggelsen än från sjön. Till detta kommer att befintligt vägsystemet är med många små, slingrande och svårorienterbara grusvägar utan kontakt med sjön.

I de tätortsnära delarna av sjön är det intressant att ta fram vandringsleder eller andra åtgärder för att förbättra det rörliga friluftslivet. Till exempel kan området vid Ryd vara lämpligt där man kan utnyttja befintliga småvägar. Vid samhället Stensjön är exploateringen omfattande och stora delar är otillgängligt för friluftslivet idag. Bebyggelsen kan därför prioriteras i kombination med ett tillrättalagt friluftsliv med fler gemensamma eller allmänna badplatser för närboende.

Förslag

Enstaka nya bebyggelse områden där sjöutsikt kan erbjudas utefter den västra sidan av sjön. Dessutom är det möjligt att göra vissa kompletteringar av bebyggelsen vid Stensjön. Vid förtätning av bebyggelsen bör denna orienteras för maximal sjöupplevelse så att inte enbart husraderna närmast sjön har sjökontakt.

Planeringsnivå - detaljplan

1. Ryd

Ett fåtal tomter i uppdragna lägen kan erbjudas sjöutsikt i bakkant av det småskaliga jordbrukslandskapet eller bakom befintlig fritidsbebyggelse. Topografin gör att sjökontakten generellt är dålig inne bland fritidshus, men enstaka kompletteringar kan vara möjlig i slutningen på grusvägens västra sida. Vissa av lägena vid fritidshusen hamnar då innanför strandskyddet men bedöms inte påverka strandskyddets syften negativt eftersom stranden redan är ianspråktagen. I de något öppnare lägena är enbart placeringar utanför strandskyddsområdet lämpliga. Ett läge närmare sjön skulle förstöra det småskaliga jordbrukslandskapet i området för boende och området har också värden för det rörliga friluftslivet för till exempel en vandringsled från Stensjön och längs Nömmens västra sida.

2. Nömmekull

I anslutning till en relativt ny villabebyggelse föreslås kompletterande bostadskvarter av tätortskaraktär. Området består idag av slyskog där Nömmens vårdhem och befintlig bebyggelse privatiseras strandområdet och gjort området relativt otillgängligt för utomstående. De nya bostadshusen föreslås ligga delvis saxade med gavlarna mot sjön. Detta ger sjöutsikt för samtliga hus. Tomtgränserna ligger cirka 70 meter från stranden. Detta mellanområde föreslås kunna planläggas som naturmark för en gemensamhetsanläggning eller som allmän platsmark. En stickväg går ner vinkelrät mot vattnet för att man redan från vårdhemmets infartsväg ska bibehålla en visuell sjökontakt. Intrånget i strandskyddet skulle kunna kom-

penseras genom att extra parkeringsplatser anläggs för att underlätta för både besökare och närboenden att använda strandområdet för rekreation. Några särskilda naturvärden har inte registrerats i området och planförslaget följer således strandskyddets huvudsyften även om särskilda skäl enligt dagens lagstiftning saknas.

Bild 34. Området idag där man kan skymta sjön.

Bild 35. Infartsvägen till vårdhemmet där en ny lokal-gata förslås gå ner mot sjön till vänster.

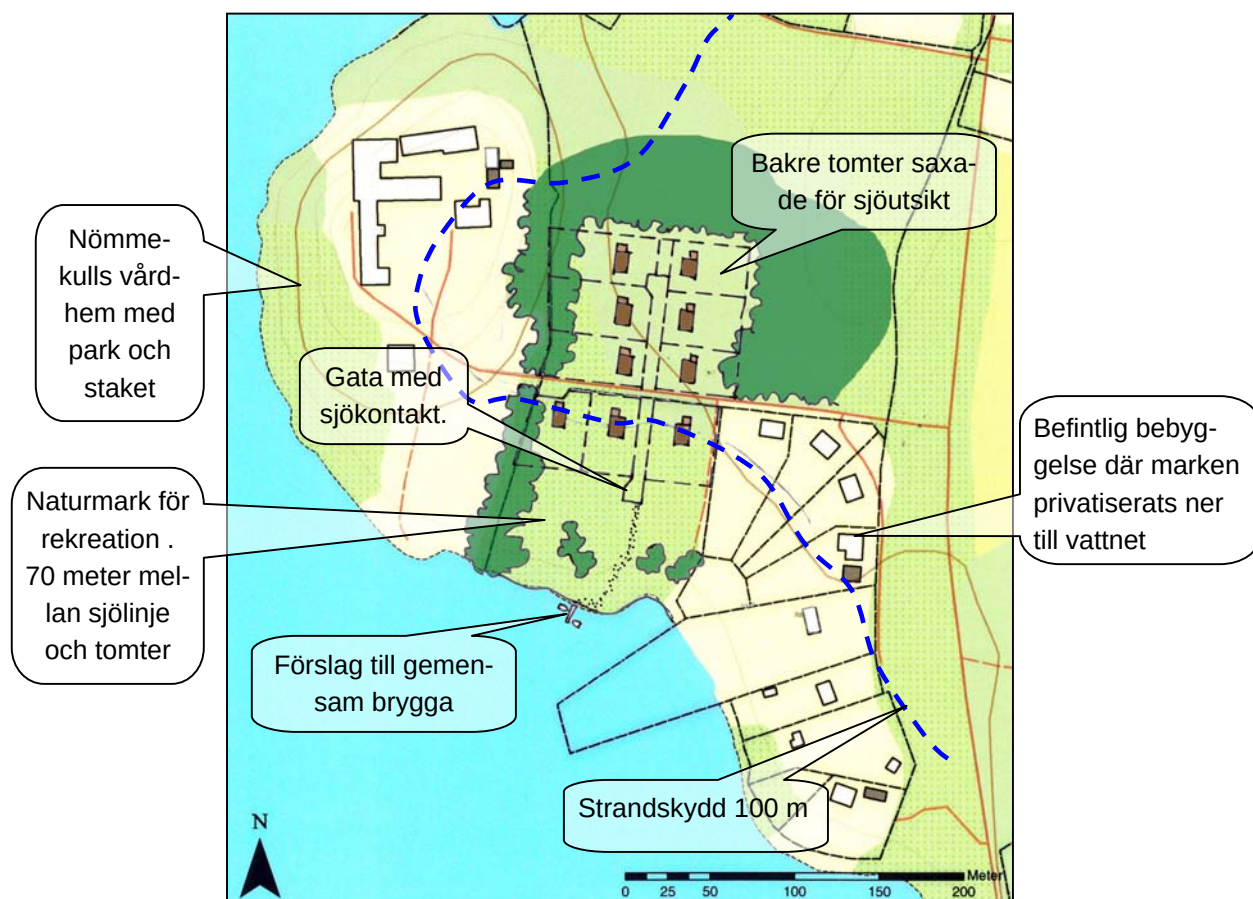

Bild 36. Förutsättningar och bebyggelseförslag vid sjön Nömmen.

3. Hårdanäs

I bakkanten av säterilandskapet vid Hårdanäs föreslås en ny bebyggelsegrupp orienterad väster om befintlig grusväg. Placeringen ligger mer än 300 meter från stranden och således en bra bit utanför strandskyddsområdet. Med denna uppdragna placering ges en storslagen utsikt över sjön och säterilandskapet. Samtidigt har sluttningen ner mot sjön ett slänkrön som gör att den nya bebyggelsen inte kommer att vara störande från sjön. De öppna hagarna och åkermarken är en förutsättning för att de nya tomterna ska kunna erbjudas en visuell kontakt med Nömmen. Området har höga kulturvärden och en stor anpassning krävs därför vid ny bebyggelse. De nya byggnadernas orientering på tomten, utformning, enhetlig och färgsättning måste väljas med omsorg för att samspela med säterilandskapet och dess strukturer. Till exempel är det viktigt att bibehålla den axel som vägen utgör norrifrån och att den nya bebyggelsen förläggs väster om denna.

Bild 37. Utsikt över Hårdanäs säteri, strategisk placerad på en udde i sjön Nömmen, från dess infartsväg som utgör en tydlig siktaxel i landskapet. På båda sidor breder sig åkermarken ut sig och ger förutsättningar för sjöutsikt en bra bit innåt land. På bilden nedan visas hur säteriets huvudbyggnad, infartsväg, ekonomibyggnader och jordbruksmark är organiserade som en helhet.

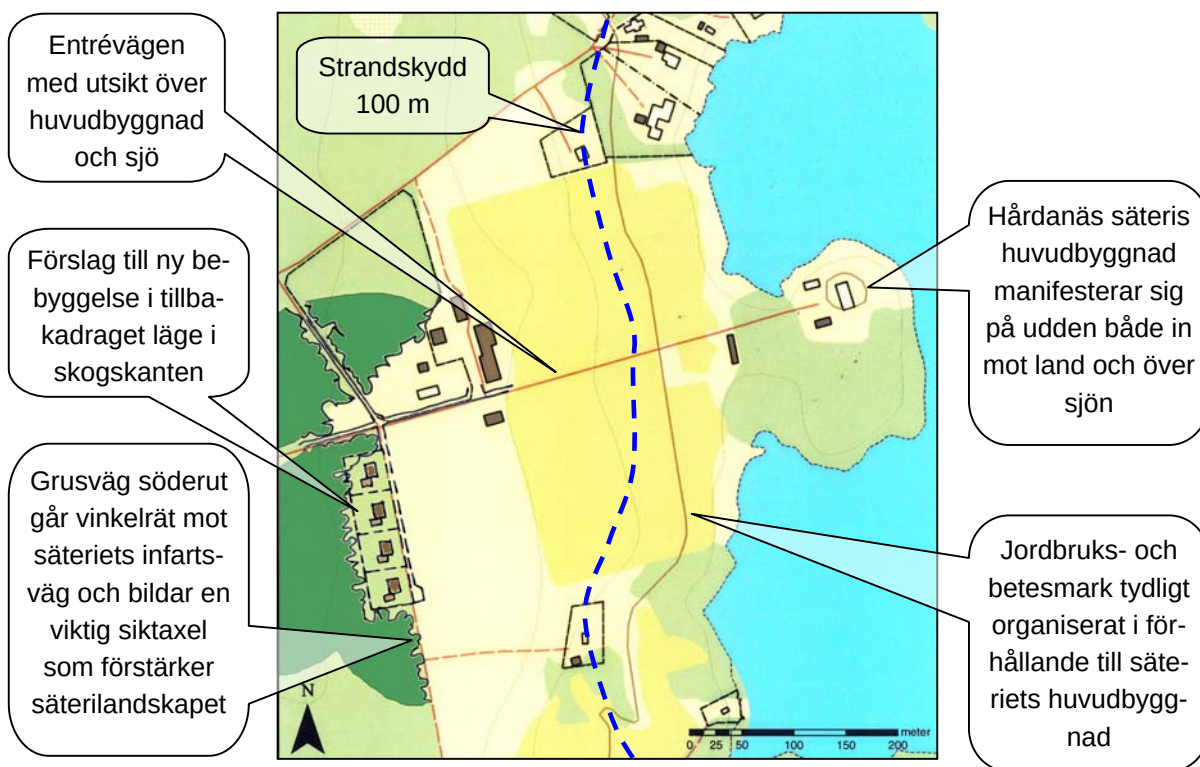

Bild 38. Förslag till ny bebyggelse vid Hårdanäs.

Sammanfattande diskussion

Topografin och den täta skogen runt stora delar av Nömmen gör det svårt att hitta lägen för ett attraktivt strandnära boende. Av samma anledning är stora delar också otillgängliga för friluftslivet. De exempel som tagits fram visar hur ny bebyggelse därför behöver dra nytta av öppna lägen i anslutning till jordbrukslandskapen. Samtidigt är det lätt att bygga bort platsens attraktivitet. Indragna lägen är det som generellt rekommenderas. I exemplet Hårdanäs finns också underlag att diskutera ett kulturlandskap som med sin sjöanknytning och betydelse för friluftslivet skulle kunna innefattas av strandskyddets övergripande syften. I samhället Stensjön är allra största delen av stranden tagen i anspråk och där den är obebyggd beror det ofta på en besvärlig terräng, vilket i sin tur inte heller är attraktivt för friluftslivet. I nordväst går också järnvägen som tar bort möjligheten att hitta attraktiva lägen på den sidan sjön på grund av störningsrisken.

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Länsstyrelsen i Jönköpings län

551 86 Jönköping

Telefon: 036-39 50 00

Fax: 036-12 15 58

Webbplats: www.f.lst.se

E-post: lagsstyrelsen@f.lst.se